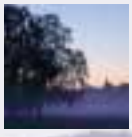
Direktoratet for **naturforvaltning**

Rapport 2003-1

Forvaltningsplan for Hardangervidda

nasjonalpark med landskapsvernområder

Miljøsamarbeid

Naturområder og arealbruk

Dyr og planter

Friluftsliv

Fylkesmannen i Telemark
Fylkesmannen i Buskerud
Fylkesmannen i Hordaland

Mai 2003

Forvaltningsplan for Hardangervidda nasjonalpark med landskapsvernområder

Rapport 2003-1

Utgiver:
Direktoratet for naturforvaltning

Dato:
mai 2003

Antall sider:
106

Emneord:
Nasjonalpark, landskapsvernområde, forvaltningsplan

Keywords:
National Park, Landscape Protected Area, Management Plan

Bestilling:
Direktoratet for naturforvaltning
7485 Trondheim
Telefon: 73 58 05 00
Telefaks: 73 58 05 01
http://www.dirnat.no/publikasjoner

TE 1068
ISBN 82-7072-547-1
ISSN 0801-6119

Refereres som:
Direktoratet for naturforvaltning, Forvaltningsplan for Hardangervidda nasjonalpark med landskapsvernområder

Ekstrakt:
Forvaltningsplanen beskriver naturforhold som bl a villrein og annen fauna, flora og geologi, naturverdier og tradisjonell bruk av Hardangervidda til landbruk, jakt og fiske. Planen gir retningslinjer for avveining mellom vern og bruk i forvaltningen av nasjonalparken i henhold til verneforskriften.

Abstract:
The Management Plan gives a description of the natural features of the Hardangervidda area, i.a. wild reindeer and other wildlife, vegetation and geology, and the traditional use of the area for agriculture, hunting and fishing. The Plan gives guidelines for the balance between conservation and use in the management of the National Park and the other protected areas pursuant to the adopted regulations (by Royal decree).

FORORD

Forvaltningsplanen for Hardangervidda nasjonalpark med landskapsvernområde har komen til etter ein lang og grundig prosess. Ei rekkje aktørar med interesser på vidda har vore med gjennom arbeidsgruppe, temagrupper, folkemøte og høyringar. Dette har vore ein føresetnad for å oppnå forankring av forvaltningsplanen blant eigarar og brukarar, og for å få ein plan som er tilpassa dei ulike forholda rundt vidda.

Fylkesmennene i dei tre fylka har vore styringsgruppe for arbeidet. I arbeidsgruppa har det vore representantar for dei tre tilsynsutvala, Hardangervidda Grunneigarsamskipnad, Samarbeidsorganet for fjellstyra på Hardangervidda, Den norske turistforening, Villreinnemnda for Hardangervidda, Hordaland fylkeskommune og Fylkesmennene. Arbeidet har elles gjennom heile prosessen vore utført i nært samarbeid med dei tre tilsynsutvala. Fylkesmannen i Telemark har leda arbeidet med planen.

Sekretærar for arbeidet har vore Kjetil Heitman og Kristin Karlbom Dahle.

Vi vil takke alle som direkte eller indirekte har tatt del i arbeidet og som har vist eit stort engasjement for å forvalte eit verdifullt fjellområde i balansen mellom bruk og vern.

Mars, 2003

Kirsti Kolle Grøndahl
Fylkesmann i Buskerud

Svein Alsaker
Fylkesmann i Hordaland

Solveig Sollie
Fylkesmann i Telemark

Denne forvaltningsplanen er utarbeida gjennom ein grundig prosess med involvering av dei fleste aktørane som har interesser på Hardangervidda. Direktoratet vil nytta høvet til å takke alle som har bidratt til produktet og uttrykkje håp om at forvaltningsplanen vert nyttig i forvaltninga av verneområdene på Vidda.

I si godkjenning av planen har direktoratet berre gjort nokre få redaksjonelle endringar i det utkastet som vart motteke frå styringsgruppa. Foreliggande plan er i dag godkjent.

27. mai 2003

Berit Lein
Direktør for Arealavdelinga
Direktoratet for naturforvaltning

INNHALD

1 INNLEIING ... 8
1.1 Naturvernarbeid i Noreg ... 8
1.2 Nasjonalparkar – landskapsvernområde ... 9
1.3 Forvaltning – forvaltningsplan ... 10

2 PRESENTASJON AV VERNEOMRÅDA ... 12
2.1 Formål med Hardangervidda nasjonalpark, Skaupsjøen/ Hardangerjøkulen landskapsvernområde og Møsvatn Austfjell landskapsvernområde ... 12
2.2 Forvaltningsstyresmakter og oppsyn ... 12
2.3 Verneverdiar på Hardangervidda ... 13
2.4 Geografisk utbreiing, eigedoms- og rettstilhøve ... 14

3 PROBLEMSKILDRING OG STRATEGIAR ... 18
3.1 Prioriterte problemstillingar for forvaltninga ... 18
3.2 Strategiar for forvaltninga ... 19

4 NATURGRUNNLAG, KULTURHISTORIE OG BRUKARINTERESSER. SKILDRING, RETNINGSLINER OG OPPFØLGJANDE TILTAK ... 21
4.1 Naturgrunnlag ... 21
4.1.1 Klima og geologi ... 21
4.1.2 Vassdrag og landskap ... 22
4.1.3 Planteliv ... 25
4.1.4 Dyreliv ... 26
4.2 Kulturhistorie, kulturminne og kulturmiljø ... 30
4.3 Brukarinteresser ... 35
4.3.1 Villreinjakt ... 35
4.3.2 Landbruksutnytting ... 39
4.3.3 Friluftsliv, naturoppleving, jakt og fiske som rekreasjon. Generelt om ferdsle ... 41
4.3.4 Drift av turisthytter ... 45
4.3.5 Forsking og undervisning ... 49
4.3.6 Andre samfunnsinteresser ... 50
4.3.7 Motortransport ... 53
4.3.8 Sleper for barmarkskøyring ... 58
4.3.9 Byggjeverksemd ... 60

5 SONEINNDELING FOR FORVALTNING AV VERNEOMRÅDA ... 64
5.1 Kategoriar for soneinndeling ... 64
5.2 Kriterium for soneinndeling ... 64
5.3 Omtale av dei enkelte sonene ... 64
5.3.1 Spesiell vernesone ... 64
5.3.2 Sone utan tilrettelegging og inngrep ... 65
5.3.3 Brukssone ... 65
5.3.4 Sone med spesiell tilrettelegging og inngrep ... 67
5.4 Randområda ... 68

6 FORVALTNING OG OPPSYN ... 70
6.1 Forvaltning etter verneforskriftene (sakshandsaming) ... 70
6.1.1 Tilsynsutvala ... 70
6.1.2 Fylkesmennene ... 70
6.1.3 Direktoratet for naturforvaltning ... 70
6.2 Oppsyn og skjøtsel ... 72
6.3 Informasjon og rettleiing ... 74
6.4 Kunnskapsoppbygging ... 75
6.5 Samarbeid om forvaltning av verneområda ... 76
6.6 Økonomi og ressursar for å nå forvaltningsmåla ... 78

7 OPPFØLGJANDE TILTAK ... 79

8 KJELDER ... 81
8.1 Litteratur ... 81
8.2 Munnlege kjelder ... 81

Vedlegg 1 Verneforskrift for Hardangervidda nasjonalpark, Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde og Møsvatn Austfjell landskapsvernområde ... 82
1.1 Hardangervidda nasjonalpark ... 82
1.2 Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde ... 89
1.3 Møsvatn Austfjell landskapsvernområde ... 92
Vedlegg 2 Kriterium for inngrepsfrie område (tyngre tekniske inngrep) ... 95
Vedlegg 3 Oppstilling av nytte og ulemper ved ulike transportløysingar i utmark ... 96
Vedlegg 4 Retningsliner for redningsteneste i verneområde ... 97
Vedlegg 5 Kart med soneinndeling av verneområda ... 100
Vedlegg 6 Kart over traktorsleper, teltplassar og teltforbodssoner på Hardangervidda ... 101
Vedlegg 7 Kart over villreinen sine kalvingsområde og vinterbeiteområde ... 102

SAMANDRAG

Forvaltningsplan for Hardangervidda nasjonalpark, Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde og Møsvatn Austfjell landskapsvernområde trekkjer opp retningsliner for handsaming av saker etter verneforskriftene og legg strategiar for anna forvaltnings- og oppsynsverksemd for verneområda. Arbeidet med forvaltningsplanen har vore lagt opp som eit prosjekt, med deltaking frå berørte grupper undervegs. Ein har søkt å komme fram til eit opplegg for forvaltning av verneområda som dei ulike gruppene kan samlast om, og som ligg innafor rammene av formålet for det enkelte verneområde.

Forvaltningsplanen skildrar verneverdiane og brukarinteressene i verneområda og gjer avveging mellom vern og bruk innafor rammene av verneformålet. Ved motstridande interesser mellom vern og bruk skal bruken i utgangspunktet tilpassast omsynet til verneverdiane. Stortinget sine føringar ved opprettinga av verneområda og ved handsaming av St.meld. nr. 62 (1991-92) har vore rettesnor for avvegingane.

Hardangervidda er Noregs største nasjonalpark og husar natur- og kulturverdiar av stor internasjonal verdi. Dei viktigaste verneverdiane er Europas største villreinstamme, eit storslått og variert viddelandskap, eit stort tal kulturminne frå mange epokar og ein variert høgfjellsfauna med sårbare høgfjellsartar, store myrområde og store og fiskerike vassdrag.

Samla bruksomfang er større på Hardangervidda enn i nokon annan nasjonalpark i landet i dag, og over halvparten av arealet ligg på privat grunn. Av den grunn vart nasjonalparken oppretta på spesielle vilkår, noko som også vert spegla i føremålsparagrafen. Verneområda er viktig for ekstensiv landbruksutnytting for bygdene rundt Vidda og er eit mykje bruka rekreasjonsområde for jakt, fiske og andre former for friluftsliv. Landbruksutnyttinga skal kunne foregå som ekstensiv hausting av fornybare ressursar og med former for utnytting som er tilpassa verneverdiane på Vidda. Det vert stilt krav om at friluftslivsaktivitetar skal vere tilpassa natur og miljø, både når det gjeld form for ferdsle og med omsyn på omfanget i det enkelte område. Drift av turisthyttene skal vere ein del av det naturvenlege friluftslivet.

Det er eit høgt prioritert mål å halde omfanget av motorisert ferdsle på eit lågast mogleg nivå i høve til kva som er naudsynt for å ivareta viktige transportbehov for godkjende brukarinteresser i nasjonalparken. Det er gjort ei avveging for det enkelte bruksformål for kva som er grunnleggjande behov. For landbruk, jakt og fiske er det transport av større mengde fangst og naudsynt utstyr og næringsaktivitet som skal prioriterast. For friluftsliv er det i hovudsak transport av naudsynt utstyr til turisthytter. Det er og eit mål å oppnå kontroll med motorferdsla ved at det meste av transporten må ha løyve etter verneforskriftene, og ved at all motorferdsle vert registrert for bruk i statistikk. Omfanget av byggjeaktivitet skal haldast på eit lågt nivå i alle tre verneområda. Det er grunnleggjande behov for godkjent bruk som skal søkjast dekt, og i alle byggjesaker vil det verta gjort ei nøye vurdering. Ein må rekne med at bygningsmassa langt på veg er tilstrekkeleg for å dekkje dei grunnleggjande behova for ulike brukarformål i verneområda. Tilpassing av bygningsmassa kan likevel skje, og i særlege tilfelle kan det gjevast løyve for nybygg. Forvaltningsplanen deler verneområda inn i ulike soner med differensiert forvaltningspraksis etter verneforskriftene. Planen er ikkje juridisk bindande, men retningsgjevande for forvaltning av verneforskriftene.

Forvaltningsplanen legg føringar for forvaltningsstyresmaktene sitt arbeid og for oppsynet si verksemd i tilknyting til verneområda. Planen peiker på viktige grep for å oppnå ei forvaltning i samsvar med verneformålet. Det gjeld mellom anna eit system for handsaming av forvaltningsretta kunnskap og samarbeid med andre aktørar som grunneigarar, fjellstyre, kommunar, kulturminnestyresmakter, turistforeningar og andre aktørar som på ein positiv måte kan bidra til ei god forvaltning av verneområda. Ambisjonsnivået for forvaltninga må tilpassast dei årlege ressursrammene.

Parallelt med arbeidet med forvaltningsplanen vart det utarbeida forslag til naudsynte endringar i verneforskriftene. Endeleg godkjenning av forvaltningsplanen vart lagt på is inntil dei reviderte verneforskriftene vart vedtatt 31.5.2002, og forvaltningsplanen vart så sluttført vinteren 2003.

1 INNLEIING

Hardangervidda nasjonalpark, Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde og Møsvatn Austfjell landskapsvernområde vart oppretta ved Kgl. res. 10. april 1981. Nasjonalparken er på 3.422 km^2, Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde 551 km^2 og Møsvatn Austfjell landskapsvernområde på 299 km^2; totalt omlag 4.272 km^2. Desse områda utgjer det nest største samanhengande verneområdet på fastlands-Noreg. Føre vernevedtaket låg til grunn det mest omfattande forarbeid for eit verneområde i Noreg, med eiga NOU-utgreiing om bruk og vern av Vidda, særskilt stortingshandsaming og lange forhandlingsrundar om verne-reglane.

Forskriftene for dei tre verneområda er endra fleire gonger etter vernevedtaket, og grensa for nasjonalparken er justert i eitt tilfelle. I 1986 vart Hardangervidda oppført på IUCN si liste over truga naturvernområde. Grunngjevinga var for stort omfang av motorisert ferdsle, vegbygging og hyttebygging. Etter handsaming av St.meld. nr. 62 (1991-92) «Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge», vart det starta opp arbeid med nye verneforskrifter for nasjonalparken og landskapsvernområda. Desse forskriftene vart vedteke ved Kgl. res. 6. juni 1997 og gjort gjeldande frå 1. januar 1998.

I medhald av verneforskriftene frå 1997 fikk fylkesmennene i Hordaland, Buskerud og Telemark, i samråd med dei fylkesvise tilsynsutvala, i oppdrag å lage ein plan for forvaltninga av verneområda. Arbeidet med forvaltningsplanen vart lagt opp som eit prosjekt, med dei tre fylkesmennene sjølve som styringsgruppe for arbeidet. Fylkesmannen i Telemark ved miljøvernavdelinga var sekretariat for planarbeidet. Ei breitt samansett arbeidsgruppe hadde som mandat å utarbeide og bli einige om eit utkast til forvaltningsplan for styringsgruppa. Undervegs i planarbeidet arbeidde fire arbeidsgrupper med å greie ut om ulike tema vedkomande forvaltning av verneområda som innspel til planarbeidet. Innstillingane frå desse gruppene ligg føre som bakgrunnsmateriale, og delar er innarbeidd i sjølve forvaltningsplanen. Det har vore lagt vekt på å gje informasjon ut til aktuelle grupper og på medverknad frå ulike interessegrupper innafor rammene som ein har hatt for planarbeidet. Utkast til forvaltningsplan vart sendt på høyring, og oversendt Direktoratet for naturforvaltning for godkjenning hausten 2000.

Etter at arbeidet med forvaltningsplanen vart sett i gang, vart det frå Miljøverndepartementet i brev av 17. sept. 1998, signalisert at ein var villig til å sjå på moglegheitene for endring av verneforskriftene frå 1997. Mandatet for prosjektet vart difor utvida undervegs til og å peike på behovet for endringar i verneforskriftene. I påvente av desse endringane, vart godkjenning av forvaltningsplanen utsett til ei ny revisjon av forskriftene var på plass. Nye reviderte verneforskrifter vart vedtatt ved kgl. res. 31. mai 2002 og gjort gjeldande straks. Forvaltningsplanen vart sluttført og godkjent vinteren/våren 2003.

1.1 Naturvernarbeid i Noreg

Naturvernlova er det sentrale verkemiddel for å bevare naturområde med nasjonal verneverdi. Formålsparagrafen (§ 1) i lova lyder:

> «Naturen er en nasjonalverdi som må vernes. Naturvern er å disponere naturressursene ut fra hensynet til den nære samhørigheten mellom mennesket og naturen, og til at naturens kvalitet skal bevares for fremtiden....»

St.meld. nr. 62 (1991-92) trekkjer opp ein heilskapleg strategi for vern av norsk natur. Viktige kriterium for arbeidet med områdevern i Noreg er:

- vern av ein representativ del av norsk natur som dekkjer eit tverrsnitt av norske naturtypar
- vern av store, samanhengande område som er urørte eller delvis urørte
- sikring av område med landskapsmessige verneverdiar
- sikring av spesielle biotopar, - vern av planter og dyr
- sikring av verdifull vassdragsnatur og marine område
- ta omsyn til friluftsliv og kulturminne

Områdevern i Noreg er del av ein internasjonal innsats for å bevare artar og økosystem over heile kloten. Det er ei nasjonal målsetting og ei internasjonal forplikting å sikre variasjonen og det representative i norsk natur. Det har vore særskilt fokus på vern av større, urørte naturområde. Omfanget av inngrepsfrie naturområde har minka kraftig dei siste hundre åra, jfr. St. meld. nr. 62 (1991-92) og DN-rapport 1996-3 om forvaltning av nasjonalparkar (DN 1996). Denne utviklinga har vore særskilt sterk i Sør-Noreg. Hardangervidda er eit av dei få områda som er att her med slike inngrepsfrie område, jfr. kriterium frå Direktoratet for naturforvaltning (vedlegg 2).

Kort tilbakeblikk på naturvernarbeidet
Det moderne naturvernarbeidet starta i Nord-Amerika på slutten av 1800-talet, som følgje av store naturinngrep og enorme skadeverknader som følgde med. Yellowstone var den første nasjonalparken i verda, da den vart oppretta i 1876. Seinare kom naturverntanken til andre delar av verda. Sverige oppretta, som det første landet i Europa, heile ni nasjonalparkar alt i 1909.

Vår første lov om naturvern frå 1910 gav heimel for freding av flora og fauna for å sikre artar mot utrydding. Ny naturvernlov frå 1954 opna for områdevern på grunnlag av "skjønnhet eller egenart". Den første nasjonalparken i Noreg var Rondane i 1962. Den første landsplan for natur- og nasjonalparkar i Noreg vart lagt fram i 1964 og foreslo oppretting av 16 nye nasjonalparkar, mellom anna på Hardangervidda. Nåverande naturvernlov er frå 1970. Ny landsplan for nasjonalparkar vart handsama av Stortinget i 1993 og gjer framlegg om 20 nye nasjonalparkar. Planen gjer også ei vurdering av forvaltninga av nasjonalparkane fram til då og konkluderer med at erfaringane i hovudsak er gode, med unnatak for Hardangervidda.

Noreg har slutta seg til fleire internasjonale konvensjonar for bevaring av det biologiske mangfaldet med plante- og dyreliv, medrekna lågare flora og fauna. Noreg har eit særleg ansvar for å bevare unike, sårbare og truga naturtypar, planter og dyr som berre finst her, eller som har hovudutbreiinga si i landet.

1.2 Nasjonalparkar – landskapsvernområde

Nasjonalparkar
Nasjonalparkane utgjer på mange måtar ryggraden i naturvernarbeidet i Noreg. Dei utgjer pr. 1.1.2003 omlag 54% av arealet verna etter naturvernlova, eller vel 5,2% av totalt areal i Noreg.

§ 3 i naturvernlova heimlar oppretting av nasjonalparkar:

> "For å bevare større urørte eller i det vesentlige urørte eller egenartede eller vakre naturområder kan arealer av statens grunn legges ut som nasjonalpark. Grunn av samme art som ikke er i statens eie, og som ligger i eller grenser inntil arealer som nevnt i første punktum, kan legges ut som nasjonalpark sammen med statens grunn. I nasjonalparken skal naturmiljøet vernes. Landskapet med planter, dyreliv og natur- og kulturminner skal vernes mot utbygging, anlegg, forurensninger og andre inngrep.»

Vern som nasjonalpark inneber eit relativt strengt områdevern. Ved handsaming av St.meld. nr. 62 (1991-92) tilrådde Stortinget at det vert lagt opp til ei forholdsvis restriktiv line for tillatne aktivitetar i nasjonalparkane. Formålsparagrafane for nasjonalparkane varierer, og er styrande for forvaltninga av det enkelte område. Stortinget har, for gjennomføring av den nye nasjonalparkplanen, lagt til grunn at naturvernlova vert endra slik at nasjonalparkar og kan leggjast på berre privat grunn.

Noreg har valt å leggje Den internasjonale naturvernunion (IUCN) sine kriterium til grunn for oppretting og forvaltning av nasjonalparkar. Dette inneber mellom anna at:

- nasjonalparkar skal omfatte relativt store område (normalt minimum 10 km^2)
- områda skal omfatte eit eller fleire økosystem som ikkje er fysisk endra av menneske
- områda skal vidare innehalde biotopar/areal av særskilt vitskapeleg, pedagogisk eller rekreasjonsmesseg interesse, eller eit vakkert naturlandskap
- den høgaste kompetente fagstyresmakta i landet innan naturvern skal vere ansvarleg for reglar og for oppfølging av området. I Noreg er dette Direktoratet for naturforvaltning
- etter som kultur og rekreasjon er formål med fredinga, skal områda, på visse vilkår, vere opne for ålmenta
- områda skal omfatte framståande, representative landskap som vert bevart i naturleg tilstand
- ei soneinndeling for forvaltning av områda er tilrådd.

Landskapsvernområde
Oppretting av landskapsvernområde er heimla i § 5 i naturvernlova:

> «For å bevare egenartet eller vakkert natur- eller kulturlandskap kan arealer legges ut som landskapsvernområde. I landskapsvernområde må det ikke iverksettes tiltak som vesentlig kan endre landskapets art eller karakter. Fylkesmannen avgjør i tvilstilfelle om et tiltak må anses å ville endre landskapets art eller karakter vesentlig.»

Fredinga som landskapsvernområde inneber eit mildare vern enn som nasjonalpark. Generelt er det forbod mot inngrep som vesentleg kan endre landskapet sin art eller karakter, men tradisjonell bruk av området vil som regel kunne halde fram som før.

1.3 Forvaltning – forvaltningsplan

Nasjonalparkane og landskapsvernområda i Noreg varierer mykje både med omsyn til storleik, naturtype, dyre- og planteliv og menneskeleg bruk. Det er eit mål at forvaltninga av verneområda skal skje etter ein nasjonal, heilskapleg og framtidsretta strategi, samstundes som forvaltninga av det enkelte området må verte innretta i tråd med formålsparagrafen.

Kva bruksformål som kan foregå er nemnt i formålsparagrafen for det enkelte verneområdet. Nasjonalparkar som Hardangervidda, Dovrefjell, Rondane, Jotunheimen og Jostedalsbreen, har tilrettelegging for friluftsliv som bruksformål, medan det i dag berre er Hardangervidda og Jotunheimen av nasjonalparkane som har landbruk som bruksformål nemnt i formålsparagrafen.

Utarbeiding av forvaltningsplanar er framheva som eit prioritert arbeidsområde. Målet er at alle nasjonalparkane og andre større verneområde skal ha godkjent forvaltningsplan. Desse planane vil vere viktige for å oppnå ei heilskapleg forvaltning av verneområda, både for den enkelte nasjonalparken og også for heile nasjonalparksystemet i landet. DN-rapport 1996-3 trekkjer opp generelle retningsliner for nasjonalparkforvaltninga og for utarbeiding av forvaltningsplanar. Planane skal lagast etter same mal, men tilpassast dei særskilde tilhøva i kvart område. Der andre verneområde grensar opp til ein nasjonalpark, slik som på Hardangervidda, bør forvaltningsplanen også omfatte desse områda.

Hovudformålet med forvaltningsplanen er å trekkje opp utfyllande retningsliner for forvaltningsstyresmaktene for forvaltning av verneforskriftene i samsvar med verneformålet. Planen skal gje eit felles grunnlag for utøving av skjønn i sakshandsaminga, og bidra til å samordne praksis mellom forvaltningsorgana. Den skal og gje ei felles forståing av utfordringane for forvaltninga og trekkje opp strategiar for oppsyn, skjøtsel og overvaking i områda. Ein skal avklare tilhøva mellom bruk og vern og styre fleirbruken i høve til verneformålet.

Forvaltningsplanen er utarbeidd med heimel i verneforskriftene, pkt. 6.2/7.2, som igjen er heimla i naturvernlova §§ 4, 6 og 21. Forvaltningsplanen er ikkje juridisk bindande, men retningsgjevande for forvaltning etter verneforskriftene. Planen skal godkjennast av DN, som ansvarleg fagstyresmakt for forvaltning av område

verna etter naturvernlova. Forvaltningsplanen skal byggje på gjeldande verneforskrifter og anna aktuelt lovverk. Føremålsparagrafane for dei enkelte verneområda er sentrale for utforming av planen. Planen har og som siktemål å koordinere vernereglane i høve til andre lover og forskrifter som også gjeld i verneområda, men som vert handsama av andre styresmakter. Forvaltningsplanen er såleis ingen politisk plan med heimel i plan- og bygningslova.

Forvaltning av verneområda skal skje ut frå ein tidshorisont på 200 år. Denne forvaltningsplanen skal verte rullert fyrste gong i 2006 for å oppdaterast i høve til nye utfordringar. Etter fyrste rullering skal planen rullerast kvart 8. år.

2 PRESENTASJON AV VERNEOMRÅDA

2.1 Formål med Hardangervidda nasjonalpark, Skaupsjøen/ Hardangerjøkulen landskapsvernområde og Møsvatn Austfjell landskapsvernområde

Stortinget drøfta før vernevedtaket inngåande kva form eit vern på Hardangervidda skulle få:

> «*Dette flertallet mener i likhet med departementet at det er de generelle verneverdier som må være utgangspunktet for vurderingar av området og at de ulike brukerinteressene må tilpasses dette overordnede formål. Dette flertall er derfor av den oppfatning at de områder av Hardangervidda som er foreslått som nasjonalpark må gis nasjonalparkvern og nasjonalparkstatus*.»
>
> Innst.S.nr. 361 (1978-79) Om Hardangervidda

Formålsparagrafen for Hardangervidda nasjonalpark lyder:

> «Føremålet med Hardangervidda nasjonalpark er å verne ein del av eit særleg verdfullt høgfjellsområde på ein slik måte at landskapet med planter, dyreliv, natur- og kulturminne og kulturmiljøet elles vert bevart, samstundes som området skal kunne nyttast for landbruk, naturvenleg friluftsliv og naturoppleving, jakt og fiske og undervisning og forsking.»

Formålsparagrafen for Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde:

> «Føremålet er å verne eit særmerkt og vakkert naturlandskap med mange kulturminne i tilknyting til Hardangervidda nasjonalpark.»

Formålsparagrafen for Møsvatn Austfjell landskapsvernområde:

> «Føremålet er å verne eit særmerkt og vakkert natur- og kulturlandskap med mellom anna eit variert dyreliv, med kulturminne og til dels med særs urørte naturområde i tilknyting til Hardangervidda nasjonalpark.»

2.2 Forvaltningsstyresmakter og oppsyn

Etter verneforskriftene for Hardangervidda nasjonalpark og Skaupsjøen/Hardangerjøkulen og Møsvatn Austfjell landskapsvernområde, avgjer DN kven som skal ha forvaltningsmynde for verneområda. DN fastsette kven som skal vere forvaltningsmynde for dei ulike punkta i verneforskriftene i brev av 7.6.2002, sjå kap.6.

Miljøverndepartementet (MD) er overordna miljøvernstyremakt i Noreg, og er ansvarleg for å gjennomføre den statlege naturvernpolitikken som er vedteke av Stortinget. MD er overordna ansvarleg for forvaltning av område verna etter naturvernlova. MD kan oppnemne eit Samarbeidsråd for Hardangervidda.

Direktoratet for naturforvaltning (DN) er høgaste fagstyresmakt for naturvernsaker i Noreg. DN har hovudansvaret for nasjonalparkforvaltninga og skal godkjenne forvaltningsplanar for slike område. DN oppnemner tilsynsutvala for Hardangervidda. DN er ankeinstans for vedtak gjort av Fylkesmann og tilsynsutval, og skal rettleie desse i handsaming av verneforskriftene.

Fylkesmannen (FM) er forvaltningsstyresmakt for dei vernereglane som ikkje vert forvalta av tilsynsutvala. FM har i oppgåve å samordne forvaltninga mellom dei berørte fylka, og å utarbeide forvaltningsplan i samråd med tilsynsutvala. FM har møte- og talerett i tilsynsutvala, og kan påklage vedtak gjort her til DN.

Tilsynsutval (TU). I kvart fylke som er omfatta av verneområda på Hardangervidda er det eit statleg tilsynsutval. TU skal følgje med i utviklinga i sin del av verneområda, og gje råd og uttale i saker som vedkjem forvaltninga av denne, m.a. prinsipielle saker som vert handsama av FM. TU gjer vedtak i saker som først og fremst vedkjem motorisert ferdsle og i søknader om ombygging og mindre tilbygg. TU kan påklage vedtak gjort av Fylkesmannen.

Samarbeidsrådet for Hardangervidda (SRH). Miljøverndepartementet kan utnemne eit Samarbeidsråd for Hardangervidda samansett av representantar for brukar- og verneinteresser og forvaltninga. Det vart ikkje oppnemnd nytt Samarbeidsråd etter at siste periode gjekk ut i februar 2002 (brev frå MD av 7.8.02).

Naturoppsynet på Hardangervidda vert teke hand om av Statens naturoppsyn (SNO), Hardangervidda Fjelloppsyn as (HF as) og politiet. SNO er miljøforvaltninga sitt eige naturoppsyn og har det overordna ansvaret for den samla oppsynsaktiviteten i verneområda. Hardangervidda Fjelloppsyn as er fjellstyrene si oppsynsordning. Politiet har ansvar for alle med begrensa politimynde, og samarbeidet med SNO og HF as vert koordinert av Hordaland politiditrikt avd. Hardanger.

2.3 Verneverdiar på Hardangervidda

«Som naturområde og kulturdokument representerer Hardangervidda verdier som er enestående både i nasjonal og internasjonal sammenheng.»

NOU 1974 30 A og B: Om Hardangervidda

Landskapet
Hardangervidda er den største høgfjellssletta i Nord-Europa, med eit storslege, ope viddelandskap i aust og skiftande vestlandsnatur med høge nutar og bratte dalar i vest. Mange små og store og grunne vatn og store myrområde er eit karaktertrekk på sentrale delar av Vidda. Landskapet er påverka gjennom tusener av år med ulik menneskeleg bruk og ferdsle, og Vidda er rik på kulturminne frå mange tider. Store område er prega av ekstensiv hausting. På sentralvidda og sør og vest på Vidda ligg dei siste, store gjenverande naturområda i Sør-Noreg utan større, tekniske inngrep. Fråværet av menneskeleg påverknad i form av tekniske inngrep og støy gjev slike område stor verdi for mennesket si naturoppleving og for dyreliv.

Villreinen
Villreinstamma på Hardangervidda er Noregs og Europas største. Som einaste land i Europa med restar av den opphavlege ville fjellreinen, har Noreg eit internasjonalt ansvar for å ta vare på denne arten. Hardangervidda er det einaste attverande villreinområde i Noreg av såpass storleik at det er reelle trekk mellom delområda reinen brukar gjennom året. Vidda er også eit av svært få attverande villreinområde med tilnærma komplett spekter av funksjonskvalitetar og med store urørte leveområde. Hardangervidda er difor unik og gjer heile villreinområdet spesielt viktig å bevare.

Planter og dyreliv
Hardangervidda har eit plante- og dyreliv som er typisk for sørnorske fjellområde, og området dannar grense for utbreiing av ei rekkje plante- og dyreartar i Noreg. Ingen annan nasjonalpark i landet har eit tilsvarande mangfald av klima- og vegetasjonstypar som Hardangervidda. Vidda huser fleire karakterartar for høgfjellet, mellom anna sjeldne og sårbare artar som jaktfalk, kongeørn, fjellrev og tidvis snøugle. Streifdyr av jerv finst. Vidda har særskilt store og rike våtmarks- og myrområde i fjellet, med eit stort artsmangfald. På Vidda finn ein svært mange grunne og næringsrike vatn og elver med gode bestandar av aure. På verdsbasis er det unikt med aure som einerådande fisk over så store område. Plante- og dyrelivet på delar av Vidda er gjennom lang tid påverka av ekstensiv hausting ved husdyrbeite og garnfiske.

Kulturminne og kulturmiljø
Hardangervidda har vore hausta av menneska kontinuerleg gjennom 8 - 9.000 år. Mange kulturminne over heile Vidda dokumenterer den historiske bruken av fjellområda heilt frå istida og fram til i dag. Området er relativt godt undersøkt, og dei store førekomstane av ulike kulturminne og kulturmiljø gjer Vidda unik, også internasjonalt. Blant dei viktigaste kulturminna her er førhistoriske buplassar og sleper, fangstanlegg, dyregraver, stølar, jakt- og fiskebuer og felægre. Vidda har også rike og levande tradisjonar når det gjeld historier, segn, stadnamn og kunnskap om bruken av områda.

Hardangervidda som grunnlag for bruk
Vidda utgjer eit viktig grunnlag for allsidig bruk av området. Vidda er viktig for ekstensiv landbruksutnytting for bygdene rundt og for utøving av friluftsliv basert på hausting, som jakt og fiske. Fleire bruksformer har tradisjonar som går attende til den første tida etter istida. Hardangervidda er det største og av dei mest bruka fjellområda i Noreg til fotturisme og anna friluftsliv og gjev opplevingar i urørt og kulturpåverka natur. Vidda er ein viktig del av identiteten for befolkninga i bygdene omkring. Vidda har og stor verdi for undervisning og som referanseområde for forsking på natur i høgfjellet.

2.4 Geografisk utbreiing, eigedoms- og rettstilhøve

Geografisk utbreiing

Hardangervidda er avgrensa av Hardangerfjorden og Sørfjorden i vest, Røldal og fjellbygdene i Øvre Telemark i sør, bygdene Uvdal, Dagali og Skurdalen i aust og øvre del av Hallingdal med Hallingskarvet og Finse i nordaust. Heile viddeplatået er på omlag 8.000 km^2. Hardangervidda ligg i den naturgeografiske hovudregion 35; «Fjellregionen i søndre del av fjellkjeda», underregion 35c; «Hardangervidda». Andre kjende fjellområde som er verna i hovudregion 35 er Jotunheimen, Jostedalsbreen, Dovrefjell og Rondane.

Hardangervidda nasjonalpark dekkjer dei sentrale delane av Vidda, og er med sine 3.422 km^2 den største nasjonalparken på fastlandet i Noreg. Omlag 98 % av arealet ligg over skoggrensa. Nasjonalparken ligg i kommunane Eidfjord, Ullensvang og Odda i Hordaland, Vinje og Tinn i Telemark, og Nore og Uvdal og Hol i Buskerud.

Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde ligg nord for nasjonalparken, og strekkjer seg frå vatna Halne og Hein i søraust, til og med Hardangerjøkulen mot Finse i nordvest. Verneområdet dekkjer 551 km^2. Riksveg 7 går gjennom området nord for Halne. Området er særleg rikt på kulturminne, med m.a. nokre av dei eldste registrerte buplassane på Hardangervidda. Landskapsvernområdet ligg i kommunane Ulvik og Eidfjord i Hordaland, og i Nore og Uvdal og Hol i Buskerud.

Møsvatn Austfjell landskapsvernområde ligg søraust på Hardangervidda, på tangen mellom Møsvatn og vatna i Mårvassdraget. Verneområdet er på 299 km^2 og ligg i Tinn og Vinje kommunar i Telemark. Eit område med fuglelivsfredning på 4,5 km^2 i Hondlevassdraget har særskilde restriksjonar for ferdsle i hekketida.

Eigedoms- og rettstilhøve
Hardangervidda nasjonalpark er spesiell blant nasjonalparkane i Noreg ved at 52 %, tilsvarande 1.772 km^2, er i privat eige. I § 3 i verneforskriftene for både nasjonalparken og dei to landskapsvernområda står det:

> «Grunneigarar og andre rettshavarar skal framleis ha eigedomsrett og bruksrett i nasjonalparken/ landskapsvernområdet, og kan nytte rettane i den grad det ikkje kjem i strid med verneformålet. Det same gjeld bruk av allmenningsrettar etter fjellova.»

Vern etter naturvernlova endrar ikkje grunneigar eller andre sin juridiske råderett over eigedom, men vernet avgrensar den fysiske råderetten over eigedomen. (Grunn)eigar kan motsetje seg tiltak og inngrep på sin eigedom, og vernestyresmaktene kan likeins motsette seg tiltak og inngrep på eigedom når det er i strid med verneformålet.

Bruksrettar og eigedomstilhøve på Hardangervidda har utvikla seg over særs lang tid. Det finst skriftlege dokument allereie frå 1400-talet som fastset eigedoms- og rettstilhøve. Områda som var mest viktig for bygdene vart som regel i privat eige. Mindre viktige område eller område med vanskeleg tilgjenge vart ofte rekna som felleseige. Slike område finn vi i dag ofte som statsallmenning.

Tabell 1: Fordeling av privat grunn og statsgrunn i verneområda (kjelde: Statskog). Tal i km².

	Hardangervidda nasjonalpark		Skaupsjøen/ Hardangerjøkulen landskapsvernområde		Møsvatn Austfjell landskapsvernområde		Alle verneområda	
Kommune	Stat	Privat	Stat	Privat	Stat	Privat	Sum stat	Sum privat
Hol		34		93				127
Nore og Uvdal	375	433	55	13			430	446
Tinn		84				192		276
Vinje	71	612				107	71	719
Odda	342	62					342	62
Ullensvang	487	349					487	349
Eidfjord	375	198	256	58			631	256
Ulvik			76				76	
Delsum	1.650	1.772	387	164	0	299	2.037	2.235
Areal i %	48 %	52 %	70 %	30 %	0 %	100 %	48 %	52 %
Totalt	**3.422**		**551**		**299**		**4.272**	

Private eigedomar

I Eidfjord kommune er det fem stølssameige og eit grunneigarlag i nasjonalparken, med rettar på til saman 101 eigedomar matrikulert i Eidfjord. 7 bruk i Ullensvang har stølsrett i Eidfjord i nasjonalparken. I Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde er det i Eidfjord 21 private eigedomar med areal i verneområdet, i Ulvik herad er det ingen. I Ullensvang herad er det 20 stølssameige i nasjonalparken med rettar fordelt på omlag 220 matrikulerte bruk, i tillegg til ein eine-eigd eigedom. I Odda er det to eine-eigde eigedomar innafor nasjonalparken, og eit sameige der seks gardsbruk har part.

I Vinje er 16 eigedomar omfatta av nasjonalparken, av desse er fem sameige. Fem av eigedomane er eigd av innabygds buande. I Møsvatn Austfjell landskapsvernområde er det i Vinje 13 eigedomar, av desse er fire sameige. I Tinn er det fire eigedomar i nasjonalparken; av desse er to sameige. I landskapsvernområdet er det omlag 34 eigedomar. To bruk i Nore og Uvdal har fiskerett i Tinn i nasjonalparken.

I Nore og Uvdal ligg det 39 private eigedomar i nasjonalparken, av desse er det fleire sameige. I tillegg er det ei rekkje fiskerettar utan grunn på Vidda. Fiskerettane høyrer i hovudsak til gardsbruk i Hol og Nore og Uvdal, men også gardsbruk i Rollag og i Tinn har fiskerett her. Åtte private eigedomar er berørt av Skaupsjøen/ Hardangerjøkulen landskapsvernområde i Nore og Uvdal. I Hol er 15 eigedomar berørt av nasjonalparken, av desse er fleire eigedomar med fiskerett i Nore og Uvdal. I Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde i Hol dekkjer Halne sameige det meste. I tillegg er det to andre eigedomar i verneområdet.

Dei gamle utnyttingsformene gav opphav til ulik bruks- og eigedomsstruktur på ulike delar av Vidda. Støling på vestvidda foregjekk i stølslag, med frå to til fleire titals eigedomar med støl i same område. Sameige var ei naturleg eigeform her. Mange bruk har part i fleire stølssameige, med heimstøl og to til fleire langstølar.

Sør og aust på Vidda var det innafor dagens verneområde ein noko meir ekstensiv utnytting av områda til jakt og fiske, husdyrbeite og tamreindrift. Stølsområda låg nærmare bygdene, i dalane opp mot Vidda. Ulike gardsbruk hadde hevd på fiskeretten i fjellvatna, det same gjaldt jaktretten på ulike fjellstrekningar. Seinare har jakt- og fiskerettar vorte gjenstand for bruksdelingar og kjøp og sal. I Buskerud og Telemark finn ein såleis fjelleigedomar utan gardstilknytting, og som vert nytta som fritidseigedomar av utanbygds eigarar.

Eigedomane på sør- og austvidda er gjennomgåande større enn på vestvidda. Det er fleire store sameige i både Buskerud og Telemark, som Maarfjell sameige som ligg i Tinn og Vinje og er største private eigedom på Vidda med

sine 340.000 mål. Av dette ligg 2/3 i nasjonalparken. Halne sameige i Hol dekkjer omlag 120.000 mål og har over 80 eigarar. Også i Nore og Uvdal ligg det store private eigedomar med særskilde eigartilhøve, slik som Buskerud landbruksselskap og Opdal renkompani.

Det er svært vanskeleg å fastslå eksakt tal grunneigarar i verneområda. Det er registrert omlag 156 ulike private eigedomar innafor verneområda, medrekna sameiga, men utan statsallmenningane. Tal berørte gards- og bruksnr. er omlag 420 for nasjonalparken, 140 for Skaupsjøen/ Hardangerjøkulen landskapsvernområde og 62 for Møsvatn Austfjell landskapsvernområde. Mange personar har fleire matrikulerte eigedomar, og i det enkelte sameige kan det vere ei rekkje eigarar. Det kan vere mange små partar knytt til den enkelte fiskerett. Det er registrert over 600 ulike grunneigarar og rettshavarar i verneområda, men dette vert stadig endra ved eigedomsoverføringar.

Statsgrunn (statsallmenningar)
Omlag 48 % av Hardangervidda nasjonalpark er statsgrunn, fordelt på fem statsallmenningar; Eidfjord, Ullensvang, Røldal, Rauland og Øvre Numedal. Ullensvang statsallmenning ligg i både Ullensvang herad og Odda kommune, og det er eit fjellstyre for kvar del. Det er difor seks fjellstyre som forvaltar bruksrettar etter fjellova i dei fem statsallmenningane i nasjonalparken. I Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde er det 70 % statsgrunn, fordelt på statsallmenningane Ulvik, Eidfjord og Øvre Numedal, kvar med sine fjellstyre.

Fjellstyra forvaltar bruksrettane på statsgrunn, men det er Statskog SF som er grunneigar på vegne av staten. På all statsgrunn på Hardangervidda er det Statskog Sør-Norge som utøvar grunneigaransvaret. Fjellstyra forvaltar bruksrettar til jakt og fangst, fiske, beite, støling og tilleggsjord etter fjellova. Innanbygdsbuande har vesentlege føremon når det gjeld utnytting av villreinjakt, garnfiske, småviltjakt med hund, beite, støling og tilleggsjord i den enkelte statsallmenning. Nokre gardsbruk i Ullensvang har rettar til fiske og jakt i delar av Eidfjord statsallmenning. I Øvre Numedal statsallmenning i Nore og Uvdal har også innbyggjarane i Rollag og Dagali og Sør-Skurdalen i Hol allmenningsrettar.

Turisthytter og private hytter
Inne i nasjonalparken ligg det 12 turisthytter; fire private turisthytter samt tre betjente og fem sjølvbetjente turistforeiningshytter. I Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde ligg det ei betjent turistforeiningshytte og to private fjellstuer. Det ligg ingen turisthytter i Møsvatn Austfjell landskapsvernområde.

I statsallmenningane ligg det ei rekkje private hytter og buer, som i hovudsak har sin bakgrunn i utnytting av allmenningsrettar eller fiskerettar i private vatn omslutta av allmenningsgrunn. Ein har i dag ikkje samla oversikt over slike husvære.

Anna lovverk som gjeld innafor verneområda
Ved sida av verneforskriftene gjeld også anna lov- og regelverk i verneområda. Kommunane har forvaltningsmynde etter plan- og bygningslova og lovverk som regulerer vilt- og fiskeforvaltning, forureining, brannvern, motorferdsle i utmark, landbruk m.m. Fylkeskommunane har mynde i høve til fylkesplanlegging og kulturminneforvaltning. Andre offentlege styresmakter som har oppgåver i verneområda er arbeidstilsyn, næringsmiddeltilsyn og politi.

Når ulike lover kjem i innbyrdes strid med kvarandre, kan det i nokre tilfelle oppstå tvil om kva lov som går føre. Naturvernlova er ei særlov, som innafor område som er verna etter lova i hovudsak går framfor plan- og bygningslova, landbrukslovgjevinga og friluftslova. Også kulturminnelova er ei særlov som i mange tilfelle set anna lovverk til side. I kommuneplan vert område som er verna etter naturvernlova vanlegvis skilt ut som område bandlagt til naturvernformål, men kan og leggast ut som LNF-område. Den må forhalde seg til verneområda med deira forskrifter, og har ikkje mynde til å endre vernereglar eller forvaltningsmynde for desse områda. Kommuneplanen bør likevel innafor rammene av verneformål og verneforskrifter klargjere kommunen sin politikk for handsaming av motorferdslelova, plan og bygningslova o.l. Den bør og gje innspel til forvaltning av verneområda, på same vis som vernestyresmaktene gjev innspel til forvaltning av randområda til verneområda. Dette kan gjelde vektlegging mellom ulike brukarinteresser, forvaltning av ulike verneverdiar m.m.

3 PROBLEMSKILDRING OG STRATEGIAR

3.1 Prioriterte problemstillingar for forvaltninga

I arbeidet med forvaltningsplanen har følgjande problemstillingar vore prioriterte:

Vernereglar
Hardangervidda nasjonalpark vart oppretta på spesielle vilkår. For å oppnå tilstrekkeleg vern mot m.a. utbygging av vassdraga Veig og Dagali, vart store private område med store brukarinteresser innlemma i nasjonalparken. Dei første vernereglane medførte relativt små avgrensingar i den tradisjonelle utnyttinga av Vidda. Ved endring av verneforskriftene i 1997 vart det gjort innstramming i høve til m.a. motorisert ferdsle som skapte sterke protestar og som ikkje vart akseptert lokalt. Etter at arbeidet med forvaltningsplanen starta opp, gav Miljøverndepartementet styringsgruppa eit utvida mandat til å vurdere behov for endringar i verneforskriftene på bakgrunn av erfaringar med dei nye forskriftene. Styringsgruppa sine vurderingar var grunnlag for eit endringsforslag som vart sendt på høyring våren 2001. Reviderte verneforskrifter vart vedtatt ved kgl. res. av 31. mai 2002.

Sikring av verneverdiar
Gjennom planarbeidet har ein definert og skildra verneverdiane på Hardangervidda, vurdert trugsmål og utfordringar og trekt opp strategiar for å forvalte dei ulike verneverdiane i tråd med verneformålet.

Private eigedomar i nasjonalparken
Hardangervidda nasjonalpark er spesiell blant nasjonalparkane i landet ved at private areal utgjer heile 1.772 km^2 eller omlag 52 % av arealet. Privat grunn i nasjonalparkar byr på interessante utfordringar innan skjøtsel og forvaltning. Forvaltningsstyresmaktene har avgrensa disposisjonsrett over slike område i høve til ei aktiv forvaltning av områda, men er ansvarleg for at bruken av areala er i samsvar med verneformålet. Det er ei utfordring å finne tilfredsstillande løysingar for bruk av private eigedomar innafor rammene av verneformålet.

Samla omfang av brukarinteresser i verneområda
Det er knytt store brukarinteresser til Hardangervidda, og det samla bruksomfanget i verneområda er større her enn i tilsvarande verneområde i Noreg i dag. Grunngjevinga for at Hardangervidda nasjonalpark vart oppført på lista over truga verneområde i 1986, var at det etter IUCN si vurdering var m.a. stort aktivitetspress knytt til veg- og hyttebygging og ukontrollert motorferdsle. Det er ei stor utfordring å ivareta verneformålet for nasjonalparken med så omfattande brukarinteresser. Skal ein unngå å skjære ned på tradisjonell bruk av området, føreset det ein omtenksam bruk frå alle partar si side og ei streng handsaming av verneforskriftene for å nå verneformålet.

Motorisert ferdsle
Ein manglar fullstendig statistikk for samla motortransport i nasjonalparken etter dei gamle verneforskriftene. Statistikken for innvilga løyve for motortransport viser likevel ei utvikling som gav grunnlag for uro. Ved handsaming av St. meld. nr. 62 (1991-92) kom Stortinget med pålegg om å redusere motorferdsla til eit nivå som er innafor rammene av verneformålet som nasjonalpark. For å halde motorferdsla på eit minimum, har ein gjennom arbeidet med forvaltningsplanen gjort nærmare vurdering av bruksformåla som skapar motortransport.

Byggjeverksemd
Husvære er ein føresetnad for mange bruksformål på Hardangervidda. Omfanget av byggjeverksemd auka i nasjonalparken i åra etter at verneområdet vart oppretta. Bygningar skaper motortransport og ferdsle, og er med på å leggje eit press på verneformålet. På den andre sida bidreg bygningar til å kanalisere ferdsle i fjellet, og mange bygningar representerer bevaringsverdige kulturminne. Det er ei utfordring å halde omfanget av byggjeverksemda på eit lågt nivå i alle verneområda.

Villreinforvaltning
Villreinen er ein av dei sentrale verneverdiane på Hardangervidda og representerer både store økonomiske og rekreasjonsmessige verdiar i høve til jakt og naturoppleving. Villreinen vert i hovudsak forvalta i medhald av viltlova, men verneforskriftene regulerer motortransport og husvære for villreinjakta. Forskriftene gjev og høve til å regulere ferdsle som kan vere til skade for villreinen. Ei utfordring for villreinforvaltninga er å halde stamma på eit nivå som er i balanse med beitegrunnlaget, samstundes som omfanget av motortransport og bygningsmasse til bruk under jakta skal haldast på eit minimum.

Kulturminneforvaltning
Kulturminne og kulturmiljø er eit av verneformåla for alle verneområda. Forvaltning av kulturminne har ikkje vore prioritert i forvaltninga til no. Fylkeskommunen si kulturminneforvaltning har delteke aktivt i arbeidet med forvaltningsplanen og har bidrege til å gje eit grunnlag for ei betre forvaltning av kulturminne og kulturmiljø på Hardangervidda.

Samarbeid om forvaltning
Ved sida av forvaltningsstyresmaktene for verneforskriftene, er det mange aktørar som er med og forvaltar verneområda på Vidda. Dette gjeld både grunneigarar og rettshavarar, andre offentlege styresmakter, ulike brukarar og interessegrupper og også forskingsmiljø og andre med kunnskap av interesse for forvaltninga. For å nå verneformålet er det naudsynt med eit samarbeid mellom dei ulike forvaltarane av Vidda.

Kunnskapsoppbygging
Ei god og forsvarleg forvaltning av verneområda føreset god kunnskap om førekomstar og utvikling av verneverdiane, og om tidlegare og noverande bruk av områda. Avveging av vern og bruk i konkrete saker føreset inngåande kjennskap til begge interessene. Det finst store mengder materiale om Hardangervidda, men mykje av dette er ikkje tilgjengeleg for forvaltninga i det daglege arbeidet. Det er ei stor utfordring å gjere bruk av den kunnskapen som ligg føre, og å skaffe til vegar ny kunnskap som trengst for å nå verneformålet.

3.2 Strategiar for forvaltninga

Følgjande strategiar vert lagde til grunn for forvaltning av verneområda på Hardangervidda:

Føre-var-prinsipp:
- Det skal leggjast eit langsiktig perspektiv til grunn for forvaltninga
- «føre var» -prinsippet skal leggjast til grunn for forvaltninga
- Det skal gjerast konsekvensutgreiingar av alle irreversible tiltak
- Det skal vurderast kva konsekvens eit vedtak vil skape med omsyn på presedens for liknande saker

Prioritering mellom bruk og vern:
- Brukarinteressene skal som hovudregel tilpassast omsynet til verneverdiane for å unngå konfliktar
- Reine næringsomsyn skal vere underordna verneformålet og omsynet til verneverdiar
- Det skal gjerast reelle, faglege vurderingar ved konfliktar mellom vern og bruk før vedtak vert fatta
- Ved behov for prioritering mellom brukarinteresser skal følgjande kriterium vere retningsgjevande:
  - Bruk som er naudsynt for forvaltning av verneverdiane har prioritet; t.d. naudsynt uttak av villrein og naudsynte tiltak for forvaltning av kulturminne
  - Naturvenlege bruksformer har prioritet framfor mindre naturvenlege bruksformer
  - Aktivitet som dekkjer dei grunnleggjande behova for godkjende bruksformål skal prioriterast framfor aktivitet som går utover dei grunnleggjande behova
  - Næringmessig hausting av ressursane aure og villrein som grunnlag for verdiskaping i bygdene rundt
  - Vidda, skal prioriterast framfor hausting for rekreasjon.
  - Aktivitetar som med om lag same verdi kan leggjast utanfor verneområda skal kanaliserast dit.
- Omsynet til kulturminne og kulturlandskap skal prioriterast ved vurdering av søknad/tiltak.
- Når det er naudsynt av omsyn til verneverdiane, skal ferdsle og anna aktivitet i tilstrekkeleg grad regulerast

Utvikling av forvaltninga:

- Det skal leggjast opp til samarbeid med aktuelle brukargrupper, interesseorganisasjonar og andre forvaltningsstyresmakter.
- Ein skal oppfordre til driftsplanorientert utnytting av brukarinteresser, for å oppnå heilskaplege vurderingar i høve til husvære, transport o.a. tiltak, og som bidreg til samordning av bruk
- Det skal leggjast vekt på informasjon og haldningsskapande arbeid
- Informasjon om sårbare førekomstar av dyre- og planteliv, mineral o.a. verneverdiar kan skjermast for offentleg innsyn.

- Det skal arbeidast for å oppnå ei kunnskapsbasert forvaltning
- Det skal leggjast opp til overvaking av naturmiljø og verneverdiar for å følgje utvikling over tid
- Det kan utførast aktive skjøtselstiltak når det er naudsynt av omsyn til verneformålet
- Forvaltninga av verneområda må sjåast i samanheng med randområda
- Det leggjast opp til ei soneinndeling av verneområda for ei differensiert områdeforvaltning, og med tilpassa retningsliner for den enkelte sona.
- Den enkelte brukar og den som legg til rette for ein aktivitet har eit generelt ansvar for renovasjon i samband med aktiviteten

4 NATURGRUNNLAG, KULTURHISTORIE OG BRUKARINTERESSER. SKILDRING, RETNINGSLINER OG OPPFØLGJANDE TILTAK

«Komiteen er enig med departementet i at vernebestemmelsene som skal gjelde i området såvidt mulig tilpasses de aktuelle forhold, herunder landbruksinteressene og eiendomsforholdene på vidda.»

Innst.S.nr. 361 (1978-79) Om Hardangervidda

Under arbeidet med forvaltningsplanen vart det nedsett fire arbeidsgrupper for å greie nærmare ut om

- «*Forvaltning av verneverdiar på Hardangervidda*»,
- «*Villreinforvaltning på Hardangervidda*»,
- «*Friluftsliv, turisme og drift av turisthytter på Hardangervidda*» og
- «*Landbruksutnytting på Hardangervidda*».

Innstillingane frå desse gruppene ligg føre som grunnlagsmateriale for forvaltningsplanen.

4.1 Naturgrunnlag

«Bevaringen av helheten og det uberørte preget på et av Nord-Europas største høyfjellsområder samt vern av leveområdet for villreinen framstår etter dette flertalls mening som det overordnede mål.»

Innst.S.nr. 361 (1978-79) Om Hardangervidda

4.1.1 Klima og geologi

Klima

Det flate landskapet gjer at vestaveret trengjer langt innover Vidda. I aust er det difor eit svakare innlandsklima enn avstanden frå kyst og fjord skulle tilseie. Det er gjennomgåande eit tydeleg kystklima i sørvest, med aukande grad av innlandsklima mot nordaust. Dette framgår av nedbørtala; Svandalsflona ved Røldal har 1285 mm i året, medan Mogen ved Møsvatn og Viveli i Veigdalen har omlag 710-750 mm. Dagali i nordaust har berre 490 mm. I Dagali er vinteren tørr med ein del nedbør sommartid. Ved dei andre stasjonane er fordelinga av nedbør jamnare over året. Ved Svandalsflona er somrane kjølige, og vinteren lang og kald. I Dagali er vinteren og kald, medan somrane er varme når ein tek omsyn til høgda over havet.

Det er dokumentert ei auke i mengda snø på vestvidda dei siste 10 åra i høve til føregåande 10-års periode (Borgstrøm, pers. medd). Sjølv om ein har nokre erfaringar med kva dette kan innebere, er det ikkje vurdert nærmare korleis effektane av ei forventa klimaendring vil slå ut for Hardangervidda.

Geologi

Berggrunnen på Hardangervidda er forholdsvis oversiktleg. Sjølve grunnplatået er bygd opp av prekambrisk grunnfjell og består i hovudsak av hard gneis og granitt som dominerer heile austvidda. Det gamle grunnfjellet vart seinare fløymd over av hav. På havbotnen vart det avsetningar av grus, sand, slam, leire og kalkhaldige organismar som seinare vart omdanna til ulike sedimentære bergartar.

Under den kaledonske fjellkjedefoldinga vart svære flak av harde bergartar skuva inn over den gamle havbotnen frå vest. Landet heva seg seinare, mest i vest, slik at vatn og brear fikk ekstra godt tak her og skar seg djupare ned enn lenger aust, der fallet var mindre. Det gamle skuvedekket er det lite att av. Det ligg eit stort parti rundt Valldal og vestover mot Odda, og vi finn restar i form av Hårteigen og berggrunnen under Hardangerjøkulen. Den gamle havbotnen ligg att som store flak over grunnfjellet og dekkjer store delar av vestvidda og området frå Nordmannslågen til vest for Halnefjorden. Dei kalkrike bergartane gjev eit godt jordsmonn og gjer saman med mykje nedbør at vestvidda er langt frodigare enn austvidda.

Under heile istida var Hardangervidda dekt av ein stor isbre. Skuringsstriper syner at isen dels flytta seg mot aust og dels mot vest. Under avsmeltinga var det store elver både oppe på og under breen, og det vart danna store tunnelar der sand og grus vart avsett. Da isen forsvann, vart desse avsetningane liggjande som lange grusryggar (eskerar) i terrenget. Dei siste store breane forsvann truleg for omlag 9000 år sidan. Ved sida av Hardangerjøkulen, finn vi i dag fleire mindre brear i vest og sørvest.

Det er i nasjonalparken forbode å bryte laus eller ta med seg lausmaterial av stein, mineral eller fossil. Det har vore ulovleg sanking av mineral som bergkrystall og titanminerala anatas og rutil.

Mål og utfordringar
Det er eit mål å ta vare på dei berggrunnsgeologiske og kvartærgeologiske førekomstane i verneområda.

Det er ei utfordring å unngå at verdifulle kvartærgeologiske avsetningar som eskerar og andre grusførekomstar vert forringa ved byggjetiltak. Det er og ei utfordring å hindre ulovleg sanking frå interessante mineralførekomstar.

Oppfølgjande tiltak

Fylkesmennene bør følgje med på resultat frå klimaforsking som ITEX-prosjektet på Finse, og i samråd med aktuelle fagmiljø vurdere moglege konsekvensar for Hardangervidda som følgje av klimaendringar.

Det bør lagast oversikt over lokalitetar av mineral som er utsett for ulovleg sanking og som oppsynet må bidra til å overvake.

4.1.2 Vassdrag og landskap

Vassdrag
Hardangervidda ligg på vasskiljet mellom Aust- og Vestlandet, og fleire store vassdrag har sine kjelder inne på Vidda. Numedalslågen har utspring i Nordmannslågen og renn nordaust mot Dagali. Kvenna er det andre store vassdraget på austvidda, og det har sine kjelder langt vest for Litlos. Elva renn vest-aust mot Møsvatn. Elvene Kinso og Veig drenerer Vidda i nordvest. Veig har sine kjelder aust for Hårteigen og renn mot nord før ho kastar seg utfor Valurfossen på veg mot Eidfjord. Kinso har utspring i ei rekkje vatn vest for Hårteigen og dannar på vegen ned til Sørfjorden ei einestående rekkje med fossefall.

Vassdraga på Vidda er generelt lite påverka av sur nedbør på grunn av gunstig berggrunn. Sør på Vidda i Telemark har det vore problem som følgje av forsuring, og fleire vatn i nasjonalparken er her kalka. Det er i utgangspunktet forbod mot kalking i nasjonalparken, men det kan gjevast løyve for kalking etter søknad. Det er gjeve retningsliner for kalking i verneområde i DN-rapport 1995-8 og DN-rapport 1996-3.

Dei fleste vassdraga på Vidda er regulerte utanfor verneområda, med unntak av Veig og Dagali, som er varig verna. Nokre reguleringar kjem i berøring med verneområda, slik som Halnefjorden med Heinvassdraget og Tinnhølen. Fylkesmannen i Hordaland har gitt løyve til å byggje sikringsdam innafor gammal dam i Grøndalsvatnet. Den gamle dammen vert sikra som kulturminne og vannstanden vert oppretthalden utan regulering.

Landskapet
Ein definisjon av landskapet er «*de samlede fysiske omgivelser som omgir oss utendørs under åpen himmel*» (Bruun 1996). Naturgrunnlaget utgjer basis i landskapet, men landskap er ikkje det same som natur. Kulturpåverknad frå gamal og ny tid er og ein del av landskapet. Ei brei forståing av landskapet føreset ei analyse og skildring av både natur- og kulturfaglege tilhøve. Heilskapsinntrykket av landskapet slik vi opplever det vert samla i landskapsbiletet. Dette omfattar både synsinntrykk, luktar og lyd (Bruun 1996). Også kunnskap om og tilhøyring til eit område spelar inn på opplevinga av landskapet.

Sjølv om viddeplatået utgjer basis for verneområda, er spennet i typar landskap stort og varierer frå frodig skog i Husedalen til golde høgfjell og den mektige Hardangerjøkulen. Det aller meste av verneområda ligg over 1000 m.o.h., og berre to prosent av nasjonalparken er skog. I aust er det eit storskala, ope viddelandskap med store vatn, lange flyer og fjellparti med runde konturar. På sentralvidda er landskapet flatt, med mange små og store vatn og store myrparti. I vest er landskapet variert og skiftande med høge nutar og tronge, bratte dalar ned til fjordnivå.

Sjølv om store delar av Hardangervidda har vore hausta av menneske kontinuerleg sidan istida, og eit uttal av ulike kulturminne set eit varierande kulturpreg på landskapet, er hovudtyngda av landskapet utan større inngrep frå nyare tid. Alle spor i landskapet etter menneskeleg aktivitet vert her kalla inngrep, men inngrep er ikkje berre negativt. Kulturminne er ei positiv omtale av menneskelege spor, og kulturminne bidreg til å auke opplevinga av landskapet.

Område med liten eller ingen menneskeleg påverknad kallast naturlandskap. Kulturlandskap er område som har ei meir eller mindre sterk påverknad av landskapet, og det går ikkje noko skarpt skilje mellom natur- og kulturlandskap. Område der det foregår uttak av naturen sin produksjon gjennom beiting, støling og andre ekstensive driftsformer, kan kallast haustingslandskap (Bruun 1996). Det meste av Vidda er naturlandskap, haustingslandskap eller tidlegare haustingslandskap som er på veg attende mot ein naturtilstand.

Bevaring av heilskapen og det urørte preget på eit av dei største høgfjellsområda i Nord-Europa, var ved sida av vern av leveområdet for villreinen, trekt fram som det overordna målet ved opprettinga av nasjonalparken. Hardangervidda inneheld også det største naturområdet i Sør-Noreg utan større tekniske inngrep frå nyare tid, jfr. St. meld. nr. 62 (1991-92) og DN (1996). Slike inngrepsfrie område er halde fram som viktig for bevaring av plante- og dyreliv og for å oppleve urørt natur og for å finne fred og ro. Oversikt over kriterium for tyngre tekniske inngrep er gjeve i vedlegg 2.

Med bevaring av heilskap og det urørte preget vert det lagt opp til at landskapsbiletet ikkje skal ha eit sterkare kulturpreg enn det som er naudsynt for å ivareta omsyn til brukarinteresser som er nemnde i føremålsparagrafen. Omsynet til landskapsbiletet er sterkare i nasjonalparken enn i landskapsvernområda, sjølv om hovudformålet for fredinga av desse er omsyn til landskapet.

Landskapet vert forvalta av fleire partar gjennom utøving av eigedoms- og rettstilhøve og handsaming av ulike lover. Dei viktigaste forvaltarane av landskapet ved sida av vernestyresmaktene er grunneigarar, fjellstyre og andre rettshavarar, turistforeiningane med sine stig- og løypenett og turisthytter, samt kommunar og fylkeskommunar gjennom forvaltning av m.a. plan- og bygningslova og kulturminnelova.

Mål og utfordringar

Det er eit mål å bevare heilskapen og det urørte preget på landskapet i verneområda, samstundes som kulturpåverknaden gjennom berekraftig bruk kan halde fram. Det er og eit mål å sikre dei inngrepsfrie naturområda mot tyngre, tekniske inngrep.

Forvaltning av landskapet på Hardangervidda byr på fleire store utfordringar. Summen av menneskeleg aktivitet som barmarkskøyring og annan motorisert transport, opprusting av sleper, fotturisme langs merka stigar og oppføring av bygningar, bruer og klopper har på enkelte stader ført til ein sterkare påverknad på landskapet enn det som er ønskjeleg. Det er ei stor utfordring å tilpasse den menneskelege aktiviteten til landskapet, slik at opplevinga av landskapet vert best mogleg for alle grupper. Denne tilpassinga må gjerast ved bruk av fleire verkemiddel; gjennom informasjon og haldningsskapande arbeid, ved å kanalisere aktivitet i tid og rom, ved å setje krav til gjennomføringa og også ved å halde enkelte typar aktivitet på eit lågt nivå ved bruk av verneforskriftene.

Ei hovudinnvending mot motorferdsla på Hardangervidda er at den bidreg til å redusere opplevinga av urørt natur. Ulike transportmiddel har ulik påverknad på landskapet, både med omsyn til terrengslitasje, støy og synsverknad. Det er ei stor utfordring å tilpasse naudsynt bruk av motortransport til opplevinga av landskapskvalitetane på Vidda.

Det er ei utfordring å skaffe fram kunnskap om historisk bruk som har bidrege til kulturpreget i landskapet for å bevare dei positive kulturkvalitetane på Hardangervidda.

Generelle retningsliner

Det kan gjevast løyve til kalking når det er naudsynt for å hindre ein bestand eller art frå å døy ut eller for å reetablere ein bestand eller art som er utrydda som følgje av forsuring. Kalking skal vere i samsvar med plan godkjent av Fylkesmannen. For alle nasjonalparkar skal ein setje av referanseområde som ikkje skal verte kalka. På Hardangervidda skal det ikkje gjevast løyve til kalking av følgjande referansevatn/vassdrag:

- Sigmundstjønn og Kostveitvann (1329 m.o.h.), Vinje
- Viuvassteintjørn (nord for Sletteid), Tinn
- Vatn kote 1399 med avløp til Dragøyfjorden, Eidfjord
- Litlos, Ullensvang
- Juklevatni, Odda

Alle inngrep i verneområda skal tilpassast kvalitetane i landskapet, for ikkje å unødig redusere det urørte preget. Nye inngrep skal vurderast etter og tilpassast til desse kriteria for å redusere verknaden på landskapet:

- Inngrepet må vere naudsynt for å ivareta viktige omsyn til brukarinteresse eller evt. verneverdi.
- Inngrepet skal vere så lite som mogleg.
- Inngrepet skal vere så skjerma som mogleg i landskapsbiletet.
- Ein skal unngå nye inngrep dersom eksisterande inngrep kan dekke behovet.
- Nye inngrep skal om mogleg verte lokalisert til eksisterande tiltak, og må ikkje bidra til å redusere dei inngrepsfrie naturområda, jf. DN sin definisjon.
- Er verknaden av inngrepet på landskapet stabilt eller vil det auke i omfang (t.d. ved bruk av traktorslepe over myrområde) ?
- Finst det alternative løysingar for å redusere den verknaden inngrepet har på landskapet ?
- Kor mange vil oppleve inngrepet (lokalisering i høve til viktige ferdsleårer og andre bruksområde) ?
- Er utforming av inngrepet i tråd med lokale tradisjonar (tilpassa tradisjonell byggjeskikk o.l.) ?
- Kva ringverknader i høve til landskap og andre interesser vil inngrepet ?
- Vil inngrepet medføre ein uheldig sumeffekt til saman med andre inngrep ?
- Vil godkjenning av dette inngrepet kunne utløyse mange liknande inngrep (presedens) ?

Ved vurdering av inngrep må ein unngå subjektive vurderingar som «stygt», «fint» og «vakkert».

Det er særs viktig at varige inngrep ikkje får ei framtredande plassering i landskapet, slik som bygningar og master på høge toppar. Også saltsteinar og andre innretningar bør så langt som råd plasserast slik at slitasje rundt desse ikkje vert framtredande i landskapet. Ved større inngrep i landskapet bør det trekkjast inn kompetanse tilsvarande landskapsarkitekt for å finne gode løysingar.

Regulerte vassdrag i verneområda må ikkje verte underlagt manøvreringsreglement som medfører skade på natur, landskap eller andre verneverdiar i eller langs vassdrag. Ved ønskje om riving av gamle reguleringar, skal det gjerast ei heilskapleg vurdering i høve til ønskje om tilbakeføring av vassdrag og landskap, tryggleik, kulturminneverdi og høve til ulike brukarinteresser.

Oppfølgjande tiltak

Utarbeide eit betre fagleg grunnlag med strategiar for forvaltning av landskapet som verneverdi og oppdatere forvaltarane av Hardangervidda fagleg når det gjeld forvaltning av landskapet.

Utarbeide oversikt og analyse over inngrep og kulturpåverknad i verneområda og lage eit program for å følgje med på utvikling over tid med omsyn på inngrep og kulturpåverknad i landskapet.

Vurdere enkle tiltak på utsette stader for å leggje igjen og revegetere skjemmande inngrep i landskapet, som gamle kjørespor o.l. Også bygningar, traktorsleper og andre inngrep som er i bruk kan i enkelte tilfelle og med enkle hjelpemiddel få betre tilpassing til landskapet.

4.1.3 Planteliv

På grunn av store klimavariasjonar, høgdelag, berggrunn og jordsmonn, står Hardangervidda nasjonalpark og dei to landskapsvernområda i ei særstilling m.o.t. variasjon i vegetasjonstypar (Lye 1985). I Husedalen heilt vest i nasjonalparken, går vernegrensa ned til 260 m o.h. Her finn ein stor furuskog og ei rekkje varmekjære planter. Ved nasjonalparkgrensa i søraust finn ein planter med austleg utbreiing, som m.a. åkerbær. Sjølv om vi har nasjonalparkar som kan vise til større artsrikdom, er Hardangervidda spesiell m.a. fordi vi finn sør- og vestgrensa for mange av våre fjellplanter her (Moe 1995). Dei mange og store myrene er eit særtrekk for plantelivet på Vidda.

Hardangervidda er generelt godt undersøkt m.o.t. til flora, og Lid (1959) har utførleg dokumentert og skildra plantelivet på Vidda. Sjølv om Hardangervidda vert rekna som eit av dei best undersøkte høgfjellsområda i Noreg, vert det enno gjort nye funn når det gjeld utbreiing av ulike planter i området. Snøsoleia er døme på funn av ein ny art på Vidda frå seinare tid, den har sin sørvestlegaste utbreiing her (Aamlid 1990). Den lågare floraen med lav, mose og sopp er ikkje utfyllande registrert. Vest på Vidda finn vi dei rikaste og mest interessante botaniske førekomstane. Forvaltninga er ikkje kjent med direkte trugsmål mot enkelte plantelokalitetar eller sjeldne plantar. Den einaste utsette fjellplanta i området er tinderublom, som veks fleire stader ved Finse (Høiland 1990).

I tidlegare tider var det omfattande husdyrbeite og vedhogst både i stølsområda og i felægerområda, noko som førte til eit sterkt kulturpreg på vegetasjonen. I dag er det sauebeite som utgjer den største kulturpåverknaden på vegetasjonen. Beitetrykket frå sau varierer på Hardangervidda frå ikkje noko beite i delar av Kvennaområdet til konsentrasjonar som medfører store endringar i samansetjing av vegetasjonen. Sjølv om ein manglar fullgod dokumentasjon på førekomstane av sau på Vidda, er det sannsynleg at sauetalet har auka sidan etableringa av verneområda. Kva endringar dette har medført på vegetasjonen har ein ikkje oversikt over. Direktoratet for naturforvaltning kan med heimel i verneforskriftene (pkt. 4.3.3) ved forskrift regulere beiting som kan skade eller øydeleggje naturmiljøet.

Eit interessant døme frå Hardangervidda er ein sopp som vart funne av to sveitsiske kjemikarar på fottur i 1969. Dei tok med jordprøve med soppen og undersøkte eigenskapane nærare. Det viste seg at soppen produserer cyklosporin, eit immunhemmande stoff som no vert nytta ved transplantasjonar.

Mål og utfordringar
Det er eit hovudmål å bevare artsmangfaldet av planter på Hardangervidda. Det er vidare eit mål å bevare intakte plantesamfunn med typiske og karakteristiske planter i både urørt natur og på kulturpåverka mark i høgfjell og på vidde.

Attgroing av gamal kulturmark er ikkje kartlagt, men ein kan i dag sjå gamle stølsområde og anna beitemark som gror att når beiting og vedhogst minkar. Dette er uheldig både av omsyn til landskapet og til samansetjing av plantesamfunna på slik kulturmark. Det er ei utfordring å oppretthalde kvalitetane på tidlegare kulturmark. På den andre sida er det ei utfordring å få oversikt over omfang av sauebeite på Vidda og kva effektar dette medfører over tid.

Lavmattene på austvidda er utsett for slitasje, både ved tråkk av husdyr og ved vinterbeite av villreinen. I dag er lavmattene på dei austlege delar av sentralvidda langt mindre enn ønskjeleg, og det er ei utfordring å tilbakeføre lavmattene til gode vinterbeite for villreinen.

Generelle retningsliner

Ved alle tiltak skal det vurderast moglege trugslar i høve til artsmangfald og særleg viktige eller sjeldne lokalitetar. Føre-var-prinsippet skal leggjast til grunn når det er grunn til å tru at eit tiltak kan medføre skade.

Det skal ikkje førast inn nye planteartar ved tiltak som revegetering og torvtekking. Det skal ikkje innførast torv frå andre fjellområde, torvsekkar eller frøblandingar.

I gamle stølsområde som er utsett for attgroing, er verneforskriftene ikkje til hinder for å hogge bjørk, vier, einer o.l. til ved når det vil bidra til å oppretthalde eller gjenopprette kulturlandskapet

Oppfølgjande tiltak

I samarbeid med grunneigarar, fjellstyre og landbruksforvaltning bør det gjerast ei nærmare kartlegging av beitetrykket på ulike delar av Vidda. Kartlegginga bør også ta for seg beitetrykk og kulturpåverknad gjennom ulike tider, for å få oversikt over utviklinga for kulturpåverknaden. Det skal lagast ein strategi for å hindre attgroing av prioriterte kulturlandskap.

Ein bør utarbeide ein strategi for eit differensiert beitetrykk av sau, slik at ein har delområde med ulikt beitetrykk, m.a. som referanseområde for forsking. Dersom ny kunnskap viser at ein har høgare sauetal i enkelte område enn det som er ønskjeleg i høve til verneformålet, skal vernestyresmaktene arbeide for å inngå avtale med grunneigarar og fjellstyre om tal sau for ulike delområde. Ein treng også meir kunnskap om effektar av sauebeite på både plante- og dyreliv.

Det skal utarbeidast ein plan for overvaking og forvaltning av raudlisteartar og viktige biotopar på Hardangervidda. Denne planen må omfatte både høgare- og lågarestående planteartar.

Det må gjerast ei ny beitegransking for å følgje med på utviklinga i lavmattene som vinterbeite for villreinen.

4.1.4 Dyreliv

Noreg har underteikna fleire internasjonale konvensjonar og avtaler som forpliktar når det gjeld bevaring av ville artar og deira leveområde. Dei viktigaste konvensjonane er Bernkonvensjonen av 1979 (m.a. vern av truga og sårbare artar), Bonnkonvensjonen av 1983 (vern av trekkjande dyreartar), Washingtonkonvensjonen (CITES) av 1975 (regulerer internasjonal handel med artar som er truga av utrydding), Ramsarkonvensjonen av 1975 (vern av viktige våtmarker) og Riokonvensjonen (1992). Raudlister er ein reiskap for å vurdere status for den enkelte arten i vernearbeidet. Både dyre- og planteartar er vurdert i høve til kategoriar som ”utrydda”, ”direkte truga”, ”sårbar”, ”sjeldan”, ”utilstrekkeleg kjent” og ”omsynskrevjande”. Det er utarbeidd raudlister internasjonalt, nasjonalt og etter kvart også for det enkelte fylket. Under arbeidet med forvaltningsplanen vart det laga ein oversikt over status for raudlisteartar for Hardangervidda i rapporten frå temagruppe for forvaltning av verneverdiar.

Hardangervidda har mellom anna på grunn av ein rik flora, eit rikt og samansett dyreliv. Det er registrert over 120 fugleartar og 21 ulike artar pattedyr i området. Dyregeografisk er Vidda interessant fordi ei rekkje arktiske artar har si sørlegaste utbreiing her. Det gjeld m.a. fjellrev, snøugle, fjelljo og havelle. Lemen, rype og rein er karakterartar, og aure er nesten einerådande fiskeart i heile verneområdet.

Villrein. Storleiken på villreinstamma har i det siste hundreåret variert mykje og var vinteren 2002-2003 rekna til omlag 5-6000 dyr . Ulik menneskeleg aktivitet og inngrep har over tid delt opp eit opphavleg leveområde for Viddareinen til fleire delområde med eigne stammer, slik som Blefjell, Brattefjell-Vindeggen og Hallingskarvet/ Nordfjella. I tillegg til oppsplitting av leveområda, er reinen også utsett for uroing i sine noverande leveområde.

Reinen har på grunn av eit spinkelt beitegrunnlag utvikla eit nomadisk levesett med geografisk skilje mellom

vinter-, vår- og sommarbeite. Vinterbeite foregår på dei skrinne lavmattene på austvidda, medan kalvinga skjer på vestvidda, nær sommarbeiteområda. Simlene kalvar i mai i mellom- til høgalpin sone, medan bukkane trekkjer ned i bjørkeskogen for å beite på dei første spirene. Utover sommaren følgjer dyra kanten av snøfonnene for å beite på fersk groe. Når varmen kjem, trekkjer reinen inn på snøfonnene for å sleppe unna insektplaga. Gjennom sommaren går simlene og kalvane for seg i fostringsflokkar, medan bukkane og ein del av ungdyra streifar meir omkring. Før paringa i oktober søkjer bukkane simlene, og framover mot vinteren trekkjer flokkane på nytt mot lavmattene på austvidda.

Reinen har som nomadisk art i hovudsak ikkje noko fast leveområde og mønster for bruken av beiteområda. Det einaste generelle mønsteret er at vinterbeite foregår på austvidda og kalving og sommarbeite for fostringsflokkane foregår på vestvidda. Arealbruken varierer med beiteslitasje, ver- og snøforhold, og reinen skiftar bruk av leveområde gjennom sykliske periodar på fleire tiår. Ein slik bruk av leveområda gjer at villreinen er svært arealkrevjande. Utbygging og menneskjeleg aktivitet påverkar reinen sin arealbruk sterkt, og reduserer den effektive bruken av områda. Delar av vinterbeiteområda er og mest utsett som leveområde på grunn av utbygging og menneskeleg aktivitet, slik som på tangeområda på austvidda.

På 1970- og 80-talet var det store nedskytingar av villreinstamma på Vidda, som følgje av for mange dyr i høve til vinterbeita. I same perioden har bruken av randområda vorte mindre. Det kan vere fleire grunnar til denne utviklinga som til dømes vegutbygging, hyttebygging, større ferdsle inn i leveområda, liten bukkeandel i stamma og utskyting av tradisjonsberande dyr. Villreinen sin naturlege vekselbruk av område over lang tid gjer seg og gjeldande. Målet er no å leggje til rette for at villreinen i større grad skal bruke randområda. Dette føreset at ein ser på alle faktorane som kan hindra reinen i å bruke randområda, og at ein ikkje omdisponerer areala i mellomtida.

Anna dyreliv. Samansetjinga av dyrelivet på Hardangervidda er i hovudsak intakt, men med unntak av faste bestandar av dei store rovdyra. Streifdyr av jerv finst. Desse dyra må sjåast i samanheng med førekomsten i Nordfjella. Kjerneområda for jerv er oppheva. Hardangervidda er innafor det området der jerv skal

kunne etablere seg. Vidda har dei siste åra vore innafor lisensjaktområdet for jerv som årleg vert fastsett av jervenemnda for Sør-Noreg. Gaupe skal i følgje St. meld. nr. 35 ikkje få høve til etablere seg i Hordaland, og det er difor kvotefri jakt på gaupe på denne delen av vidda. På austvidda vert gaupejakta regulert ved jaktkvoter. Hardangervidda er ikkje del av kjerneområdet for bjørn. Regjeringa vedtok i februar 2001 forvaltningsområde der ulv kan etablere seg. På Hardangervidda er berre Tinn kommune innafor forvaltningsområdet for ulv.

Fjellrev finst i svært sparsame førekomstar heilt nord på Vidda og i delar av Nordfjella. Sjølv om det er registrert yngling i området, er arten svært utsett for å forsvinne frå Vidda. Fjellreven er karakterisert som «direkte truga» i raudlista for Noreg. Bestandane av smågnagarar varierer sterkt, og Vidda er kjent for sine lemenår. Noregs einaste førekomst av bever i fjellmiljø finst ved Møsvatn.

Lirype og fjellrype er viktigaste grunnlaget for småviltjakta. Den vanlegaste rovfuglen er fjellvåk, som saman med jordugle er særleg talrik i smågnagarår. Blant dei mest karakteristiske rovfuglane kring Vidda er jaktfalk og kongeørn. Snøugla er ein sirkumpolar fugl som følgjer smågnagartoppane. På Vidda har snøugla tidlegare hatt sikre hekkeplassar, men har truleg ikkje hekka her på fleire tiår. Eit særpreg ved dyrelivet på Vidda er det rike fuglelivet i dei store myr- og våtmarksområda. Fleire ender og vadefuglar har si sørvestgrense her. Dette gjeld havelle, temmincksnipe, fjellmyrløpar og dobbeltbekkasin.

Aure er nærmast einerådande fiskeart i verneområda, og Vidda er viden kjent for sine mange og produktive fiskevatn. Ein hovudårsak er god næringstilgang i form av marflo og skjoldkreps. Auren har tidlegare fått hjelp av menneske til å etablere seg i mange vatn på Vidda. På verdsbasis er det einestående med aure som einerådande fiskeart i eit så stort område (Borgstrøm, pers. medd.). Ein kuriositet er ein stadeigen førekomst av prikkaure i nokre vatn i Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde.

Den vesle karpefisken ørekyt har ved menneskeleg hjelp spreidd seg fleire stader i utkanten av austvidda og finst i verneområda i Halne/Heinvassdraget helt opp mot Stigstuv. Ørekyta endrar den økologiske balansen ved å beite ned krepsdyra, og dette får konsekvensar for m.a. dykkender og aure. Røye finst i Finnsbergvassdraget i verneområda og i Ustevassdraget og Møsvatn i randområda. Alle stader er røya sett ut.

Mål og utfordringar

Det er eit hovudmål å bevare mangfaldet av dyreartar i verneområda. Det er vidare eit mål å oppretthalde intakte økosystem med typiske og karakteristiske dyresamfunn knytt til høgfjell og vidde, samstundes som ein tek høgde for beitebruk og skjøtsel av fiskevatn. Når det gjeld forvaltning av store rovdyr, vert det vist til gjeldande nasjonal rovviltpolitikk.

Dei viktigaste utfordringane for forvaltning av dyrelivet er:

- Å gje villreinen sine leveområde naudsynt vern, ved å unngå at leveområde går ut av bruk og at uroing i leveområda er til ulempe for dyra. Villreinen som art krev store leveområde og forvaltninga må sjåast i eit langsiktig perspektiv. I mangel på store rovdyr, er det ei utfordring på lang sikt å unngå feil seleksjon ved at dei beste dyra vert hausta.

- Å sikre eksistensen til fjellreven på Vidda. Ein har ikkje eintydig svar på årsaka til at bestanden av fjellreven er så låg, sjølv om den har vore freda sidan 1930. Tiltak for å styrke bestanden skal vurderast.

- Å ta vare på levedyktige bestandar av karakterartar som kongeørn og jaktfalk. Desse og andre rovfuglar er og utsette for faunakriminalitet.

- Å unngå skade på sårbare fugleartar knytt til vatn og våtmarker, ved uro i hekketida frå fiskarar og anna ferdsle og ved at dykkender og lom set seg fast i garn

- Å hindre vidare spreiing av ørekyt, som vil forringe aurebestandar kraftig og medføre andre endringar i ferskvassøkologien.

- Å unngå at sauebeite endrar vegetasjonen på ein måte som er til vesentleg skade for dyrelivet på Vidda

Generelle retningsliner

Ved alle tiltak/inngrep skal forvaltninga vurdere moglege skadeverknader for artsmangfald og særleg viktige eller sjeldne biotopar og leggje føre-var-prinsippet til grunn. For raudlisteartar skal det takast særlege omsyn.

For å ivareta omsynet til villreinen og anna dyreliv i særleg sårbare periodar, skal aktuelle former for ferdsle regulerast i tilstrekkeleg grad. Dette kan gjerast ved å forby aktuell ferdsle eller ved å leggje ned eller leggje om løyper etter pkt. 4.5.1 i nasjonalparkforskrifta, ved å nekte løyve eller setje vilkår for organiserte turar, militærøvingar o.l. etter alle verneforskriftene, eller ved å nekte løyve eller setje vilkår for motorferdsle i nasjonalparken. Næringsverksemd kan og bli omfatta av slike omsyn.

Det skal takast særlege omsyn til villreinen i kalvingsområda og på vinterbeite, ved ei streng løyvepraksis og naudsynte vilkår for løyva. Villreinnemnda fastset yttergrenser, om naudsynt kvart år, for kalvingsområda og vinterbeiteområda, der det skal takast særlege omsyn. I kalvingsområda kan det i perioden 25. april – 31. mai berre gjevast løyve for m.a. motorferdsle i særlege tilfelle, som ved naudsynt tilsyn av hytter og for etterarbeid ved turisthyttene når påska kjem seint. Innan ei veke etter påske og seinast 1. mai, skal stikka løyper vere fjerna i så stor lengde som tilsynsutvalet i samråd med Villreinnemnda bestemmer. Merking skal gjerast med kvist. Det bør setjast som vilkår for evt. løyve i kalvingsområde og vinterbeiteområde at det vert teke kontakt med oppsynet på førehand, og ferdsle bør skje langs fastsett trase.

Villreinnemnda skal uttale seg før det vert fatta vedtak i saker som gjeld byggjetiltak, turstigar/-løyper og andre saker av interesse for villreinen.

Utsetjing av fisk er i utgangspunktet forbode. Løyve til utsetjing kan likevel gjevast for å styrke ein truga eller svak bestand, eller ved reetablering av lokal fiskestamme. Løyve til utsetjing kan også gjevast i særlege tilfelle for å motverke menneskeskapt påverknad. Det skal ikkje setjast ut fisk i vatn som tidlegare har vore utan fisk. All utsetjing skal vere av fisk av stadeigen stamme.

Spreiing av framande artar skal hindrast. For å motverke vidare spreiing av ørekyt kan Fylkesmannen i samråd med Direktoratet for naturforvaltning gje dispensasjon frå verneforskriftene. Aktuelle tiltak er bygging av voll eller kunstig fall i bekk for å hindre vandring eller i særskilde tilfelle bruk av rotenon i avgrensa område av vassdrag eller ein kombinasjon av desse tiltaka. For å hindre vidare spreiing av ørekyt skal også føre-var-prinsippet leggjast til grunn ved vurdering av tiltak som inneber risiko for spreiing.

Oppfølgjande tiltak

Det skal utarbeidast ein plan for overvaking og forvaltning av raudlisteartar og viktige biotopar på Hardangervidda. Denne planen må omfatte m.a. fjellrev, jerv, snøugle, jaktfalk og kongeørn, villreinen sine leveområde, viktige våtmarksområde og raudlistartar frå lågare fauna. Planen må omfatte tiltak mot faunakriminalitet og vurdere tiltak for å styrke førekomsten av fjellrev.

Det må gjerast ei nærmare vurdering av moglege spreiingsvegar for ørekyt og setjast i verk aktuelle mottiltak. Det er vidare trong for meir kunnskap om dei ulike aurestammane og om slektskapen mellom desse.

Oppsynet må følgje opp verneforskriftene o.a. lovverk som pålegg omsynsfull framferd for ikkje å skade dyreliv og andre verneverdiar, m.a. gjeld dette kontroll av forbod mot lause hundar, forbod mot fotografering i yngletida og ferdsle som kan vere til skade for villreinen.

I samarbeid med aktuelle grunneigarar og rettighetshavarar kan forvaltninga vurdere å stoppe vinterjakt på rype i viktige vinterbiotopar og å redusere jaktuttaket i botnår. Slik regulering av haustinga skal vere grunna på kunnskap om bestandar og jakttrykk.

Det trengst meir kunnskap om tilhøva mellom sau og rein; både om beitekvaliteten for reinen vert redusert av intensivt sauebeite, og om fare for spreiing av sjukdomar og parasittar frå sau til rein.

4.2 Kulturhistorie, kulturminne og kulturmiljø

> *«Også kulturhistorisk står Hardangervidda i en særstilling blant fjellområdene. Alt i tidlig steinalder trakk de første menneskene opp på Vidda, på jakt etter villrein. Området har siden vært i uavbrutt bruk frem til i dag, og er derfor særlig rikt på kulturminner. Mye er bare delvis kartlagt. Hardangerviddas natur- og kulturmateriale har dannet grunnlaget for en rekke, store norske og internasjonale forskningsprosjekter, noe som gir Vidda stor betydning som referanseområde i en rekke sammenhenger.»*
>
> St.meld. nr.43 (1978-79) Om Hardangervidda

Vern av kulturminne og kulturmiljø er delformål for både nasjonalparken og landskapsvernområda, på line med vern av planter og dyreliv. Kulturverdiane på Hardangervidda har vore tema i fleire offentlege utgreiingar om verneområda. NOU 1974: 30 A og B Hardangervidda la eit fagleg fundament for seinare tilvisingar. Rammer for forvaltning av kulturminner og kulturmiljø i verneområda på Vidda er gjeve i m.a. St.meld. nr. 43 (1978-79) Om Hardangervidda, St.meld. nr. 62 (1991-92) og DN (1996).

Landsplanen for nasjonalparkar framhevar at det er ein nasjonal oppgåve å verne kulturminne, kulturmiljø og kulturlandskap med deira eigenart og variasjon som ledd i ein samla miljø og ressursforvaltning. Kulturminne og kulturlandskap i lite berørte naturområde kan vere av særleg interesse i kulturhistorisk samanheng.

Forvaltning av kulturminne og kulturmiljø har til no vore lite prioritert i verneområda på Hardangervidda. Det er fylkeskommunane sine kulturseksjonar som har kulturminnefagleg kompetanse, og som vil bidra med denne kompetansen i saker som omfattar kulturminne.

> «Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng....» (Kulturminnelova, § 2).

Etter verneforskriftene for landskapsvernområda er det ikkje tillate å påføre kulturminna skade. Dette er ikkje presisert i verneforskrifta for nasjonalparken, men kulturminna har her eit vern gjennom at landskapet er verna mot inngrep som bygging, massetak og ombygging av

bygningar. I tillegg er kulturminne frå før år 1537, stående byggverk frå perioden 1537-1649 samt kulturminne som er vedtaksfreda, verna etter kulturminnelova. Det er etter kulturminnelova høve til å frede eit område rundt eit kulturminne for å sikre verknaden i landskapet. Eit kulturmiljø kan verte freda for å bevare eit samanhengande område med kulturminne. I slike område er det høve til å gjennomføra naudsynt skjøtsel av omsyn til føremålet med fredinga. Berre eit mindre utval av dei kulturminna som ikkje er automatisk freda, men som likevel vert bedømt som verneverdige, vil verte freda etter kulturminnelova. Vilkåret er at dei må ha nasjonal interesse som døme på landet si kulturelle utvikling. Nokre av bygningane og bygningsmiljøa på Vidda vil forsvara ei vedtaksfreding etter denne lova.

Kulturminne er ikkje-fornybare ressursar. Når slike vert borte, forsvinn historiske originaldokument for alltid. Kulturminne og kulturmiljø i verneområda vil bidra med:

- Å gje kunnskap om lokal historie.
- Gje betre kjensle av å høyre til i eit område og ansvar for å ta vare på det.
- Gje kunnskap om mangfald og breidde i ressursutnytting i tidlegare tider.
- Sikre typar av kulturminne i fjell og utmark som er gått tapt i busette område.
- Auka forståinga for fortida og innsikta i levemåten til menneska før oss (DN 1996).

Verneforskriftene forsterkar på den eine sida vernet ved at det ikkje er tillate med oppføring eller ombygging av bygningar. For landskapsvernområda krev forskriftene at kulturminne ikkje må påførast skade. På den andre sida gjev forskriftene for alle verneområda høve til dispensasjon for ombygging, tilbygging og riving av bygningar. Det er då viktig at kulturhistorisk verneverdi vert vurdert som del av sakshandsaminga for alle typar bygningar og sleper.

Ikkje alle spora etter menneskeleg verksemd i verneområda er like verneverdige. Det er difor naudsynt med nærmare kriterium for å vurdere tiltak som grip inn i kulturminnet utover vanleg vedlikehald eller skjøtsel. Kriterium for vurdering av verneverdi er ”*identitetsverdi*, *symbolverdi, historisk kjeldeverdi, alder, autensitet, representativitet, sjeldsynt, variasjon - homogenitet, miljøverdi, pedagogisk verdi, skjønnhetsverdi, kunstnerisk verdi og bruksverdi”* (Riksantikvaren 1987).

Dei aller fleste verneverdige kulturminne vil måtte bevarast av interesserte eigarar. Vern gjennom bruk er difor den viktigaste verneforma. Bruk kan og skapa ein økonomisk basis for vedlikehald. Fleire bygningar kan truleg vernast gjennom bruk ved at eigarane kan ha inntekter med t.d. utleige for enkel overnatting.

Mange kulturminne som er gått ut av bruk, både bygningar og andre objekt, er av ein slik art eller ligg slik til at det er uråd å ta dei i bruk att. Slike kulturminne vil det berre vere mogeleg å verne i avgrensa omfang, t.d. ved ein skjøtselsplan eller gjennom bruk av kulturminnelova. Det er ikkje bare bygningar som har bruksverdi, t.d. er mange eldre sleper og bruer i full bruk i dag.

Å verne kulturminne er kort og godt å handsama det slik at ikkje verneverdiane går tapt. Både naturvernlova og kulturminnelova gjev høve til skjøtsel av kulturminne. Om det dreier seg om automatisk freda eller vedtaksfreda kulturminne, ligg retten til å setje i verk skjøtselstiltak hjå fylkeskommunen. Alle skjøtselstiltak må likevel vere innafor ramma av verneforskrifta og godkjent av forvaltningsstyresmakta etter naturvernlova. Skjøtsel kan gjerast på fleire vis:

- Skjøtsel av kulturminne kan vere å fjerna vegetasjon som truer med å sprengje murar eller kulturlag. Det kan og vere å sikre bygningar mot lekkasje frå tak og grunn, og ha som føremål å hindre direkte forfall. Beiting av stølsvollar er døme på skjøtsel av kulturmiljø.
- Restaurering er istandsetjing av bevaringsobjekt på kulturminnet sine premissar, slik at eit minimum av skada materiale vert skifta ut med material av tilsvarande kvalitet og handverksmessig utføring. Restaurering kan og vere istandsetjing av steinbu der ein har tilstrekkeleg murar att og anna dokumentasjon av høgde og takvinklar som grunnlag for ei fagleg tilbakeføring av bygget. Det eksisterer ikkje eigne føresegner for kva som vert godkjent av innvendig arbeid i samband med restaurering. Fylkeskommunen skal ha alle saker til uttale og retningsliner derifrå bør følgjast når det vert gjeve løyve til restaurering.
- Nybygg på gamle murar er ikkje restaurering, men kan vere ein rekonstruksjon av tidlegare bygg. Det føreset at det ligg føre dokumentasjon på det opphavlege bygget.
- All endring av bygningskroppen er ombygging.

Inngrep i form av restaurering, rekonstruksjon eller ombygging av slike kulturminne krev dispensasjon frå reglane i kulturminnelova §3 før dei kan setjast i verk.

Kulturminne på Hardangervidda
Ein kan dele kulturminne på Hardangervidda inn i følgjande hovudgrupper:

Fangst og fiske. Dei fyrste menneska som kom til Hardangervidda etter istida for omlag 9.000 år sidan var reinsdyrjegerar. Minne om dei første fangstfolka finst på buplassar og fangstplassar i form av faste automatisk freda kulturminne, reiskap av flint, bergkrystall, kvartsitt og skifer. Det er registrert meir enn 250 buplassar frå steinalderen på Vidda. Dei eldste buplassane synast å liggje nord for Ustevassdraget. Det finst truleg steinalderbuplassar ved dei fleste vatna på Vidda. Det er registrert meir enn to tusen dyregraver på Vidda. Det er ofte ei funksjonell samanhang med dyregraver, ledegjerde, bogastelle, kjøttgøyme og gjerne ei bu for overnatting. Bruken av Vidda i dag for fangst og fiske utgjer ein ubroten tradisjon gjennom 8-9.000 år.

Ferdsle. Det er eit nett av gamle vegar eller sleper over Vidda. Gamle sleper, bruer og vad er i stor grad frå før reformasjonen og dermed automatisk freda. Dei gamle ferdsleslepene er registrert gjennom "Prosjekt Nordmannsslepene" (Buskerud fylkeskommune 2001). Dei mest kjente av dei gamle slepene er Nordre Nordmannsslepa frå Eidfjord mot Tunhovd, Store Nordmannsslepa frå Ullensvang mot Telemark og Numedal, Nordmannsslepa frå Kinsarvik mot Telemark og Hardingslepa frå Sørfjorden mot Telemark. Marknadsplassane vart ofte lokaliserte ved sleper med stor trafikk.

Stølsdrift. Tradisjonen med stølsdrifta kan gå attende til yngre steinalder/bronsealder. Stølsdrifta har vore av stor økonomisk verdi for bygdene i låglandet. Av bygningstradisjonane på Vidda er stølane dei mest samansette anlegga med mange funksjonar. Byggjeskikken er funksjonell og har endra seg lite gjennom tidene. Klyngjestølane, dei store fellesstølane med mange brukarar i ei stølsgrend, dominerer biletet på vestvidda. På austvidda ligg stølane for ein stor del spreidd og enkeltvis. Den største konsentrasjonen av stølar ligg likevel i Dagali og Seterdalen. Medan stein er eit dominerande byggjemateriale på vestsida, er lafta stølshus meir vanleg på

austsida. Regionale forskjellar i materialbruk og byggjeskikk kan truleg avspegla byggjeskikken i lavlandet. Stølsgrenda avspeglar og eigedomsformer og samarbeidsformer i fjellet.

Gjennom tidene vart nye stølar tekne opp og andre vart lagde ned. Bygningane som var ute or bruk forfall fort, men nye brukarar vølte stølshusa når dei tok over garden. Mange brukarar hadde part i fleire stølar og flytte frå støl til støl med års mellomrom, både på grunn av beitet og fordi skogen vart hogd ned. Den tradisjonelle stølsdrifta er ikkje lengre ein vanleg del av gardsdrifta. Det er difor ei stor utfordring å verne stølsmiljøa for framtida som eit viktig dokument om bruken av Vidda.

Driftetrafikken. Ein viktig skilnad mellom stølane og felægra er at dei siste var kvile- og overnattingsstader for beite- og driftetrafikken, og ikkje hadde stølsproduksjon. Mange av slepene på Vidda har samband med driftetrafikken som kom i gang på 1600-talet, då bergverksdrifta på Austlandet tok seg opp.

Fast busetnad. Fleire stader i verneområda finst det minne etter fast busetnad som varte fram mot vår eiga tid, t.d. i Kvennadalen. Tilgang på fisk og vilt og gode beitetilhøve var viktig grunnlag for den faste busettinga.

Tekniske kulturminne er eit vidt omgrep som femner om m.a. førhistoriske steinbrot (skifer, kvartsitt og bergkrystall) grustak, hellebrot, blyglans/sinkblende-uttak, vasstemme, demningar, blesteromnar, tufter og kolmiler, åleine eller i samband med jernutvinning. Framstilling av jern tok til i åra omkring Kristi fødsel. Dei fleste anlegga er frå eldre jernalder fram til vikingtid, og nokre er frå mellomalder, og er såleis automatisk freda kulturminne. Tekniske anlegg frå det 20. hundreår i form av demningar, vegar osb. er og kulturminne som er verna etter naturvernlova som ein del av landskapet.

Segn, tradisjonar og namnebruk. Den munnlege tradisjonen er viktig for forståinga av Vidda. NOU 1974: 30 B framhevar særleg øvre Kvenna, øvre Veig og områda kring Nordmannslågen som område med symbolverdi. Nokre av desse områda kan vere automatisk freda etter kulturminnelova § 4f. Gamle dokument, folkelivsskildringar, rettsdokument og Høgfjellskommisjonen sitt arbeid frå 1909 inneheld verdfullt kulturhistorisk materiale.

Særskilt verneverdige kulturminne og kulturmiljø
Det er trong for fleire registreringar for å få ei fullgod oversikt over kulturminne i verneområda på Vidda. Særskilt verdifulle kulturminne og kulturmiljø som bør nemnast er Sumtangen med buplassar og fangstbuer frå steinalderen, buplassar ved Nordmannslågen og Halnefjorden, drivfangstanlegga på nordvidda, dyregravene ved Skarvsvatnet, rypebuene i Veigdalen, dei gamle slepene med tilhøyrande marknadsplassar som t.d. Saltpytt i Vinje, jernvinneplassane ved Møsvatn, stølen Peisabotn i Ullensvang og kvilestaden Heimste Hadlaskard i Ullensvang. Det bør vurderast å nytta kulturminnelova for å sikra dei mest verneverdige kulturminna og kulturmiljøa på Vidda. Riksantikvaren har foreslått at dei to sistnemnde anlegga vert freda etter kulturminnelova.

Mål og utfordringar
Det er eit mål å oppnå ei målretta forvaltning av kulturminne og kulturmiljø i tråd med verneformålet, og i tråd med overordna føringar gjeve for forvaltning av nasjonalparkar og landskapsvernområde.

Det er ikkje gjort systematiske registreringar med tanke på skade og endringar på kulturminna etter oppretting av verneområda. Dei største utfordringane i høve til kulturminnevernet er skade på buplassar og steinbuer som følgje av erosjon ved vassdragsutbygging, skade på gamle vegsystem og bruer, ombygging av gamle bruer og vad, uheldig istandsetjing og ombygging, riving og forfall av bygningar samt attgroing av stølsvollar. Det er eit generelt inntrykk at utviklinga for kulturminnevernet har vore særs uheldig i verneområda. Mykje av den uheldige utviklinga kan skuldast manglande kunnskap om både status og om verdien av kulturminne på Vidda. Det er t.d. påvist stor skade på automatisk freda kulturminne grunna turisme og ulovleg graving på Sumtangen ved Finsbergvatn og fangstbuene ved Store Krækkja. Auka ferdsle kan vere eit trugsmål mot kulturminne.

Det er ei utfordring å formalisere samarbeidet for å ivareta verneformålet med omsyn til kulturminne og kulturmiljø, og å få retningsliner som ivaretek omsyn til kulturminnevernet i forvaltninga av verneområda. Det er trong for å auke kunnskapen om førekomstar, status og trugslar for kulturminne og kulturmiljø.

Driftsplanar for utnytting av eigedomar o.l. bør også omfatte kulturminne og kulturmiljø på eigedomen.

Generelle retningsliner

Alle saker som kan medføre inngrep i høve til kulturminne skal leggjast fram for kulturminnestyresmaktene for vurdering. Dette gjeld m.a. bygningstiltak etter pkt. 4.1.3 (alle forskriftene), vedlikehald av sleper (4.1.3i) og løyve for uttak torv (4.3.2) og stein (4.4) (dei tre siste punkta gjeld berre nasjonalparken).

Ved vedlikehald av verneverdige bygningar (jfr. pkt. 4.1.2a og 4.1.3j, alle forskriftene) skal det gjerast bruk av opphavleg material og handverksteknikkar. Det må framgå av kulturminneplanen kva for bygningar som er verneverdige. Det må ikkje skiftast ut meir skada material enn naudsynt. Tidlegare ubehandla kledning skal ikkje verte måla eller beisa. Takvinklar skal ikkje endrast. Kulturminnestyresmaktene kan lage meir utfyllande retningsliner for vedlikehald av bygningar.

Same retningsliner kan gjerast gjeldande for ombygging eller riving/nyoppføring av, eller tilbygg til bygningar med kulturhistorisk verdi (pkt 4.1.3a, b, c og d).

Det kan gjevast løyve til restaurering av steinbuer (pkt. 4.1.3f/g). Dette bør avklarast i kulturminneplan, jf. kap. 7. Restaurering av steinbuer er tiltak som vert omfatta av bestemmelsane i PBL, jfr. §84. Eit vilkår for restaurering er at det står tilstrekkeleg att av murar til at storleik og høgde kan dokumenterast. Der heile raustet har vore av stein, bør og takvinklar kunne dokumenterast. Samanrasa steinbuer skal som hovudregel vernast som kulturminne slik dei er.

Det skal som hovudregel ikkje verte sett opp nye bygg på gamle murar. Eventuelt løyve krev god dokumentasjon slik at ein reell rekonstruksjon er mogleg.

Ved løyve til nybygg må ein ta omsyn til eksisterande miljø både når det gjeld plassering i landskapet, dimensjon, materialbruk, fargeval og takvinkel. Løyve til nybygg skal ikkje gjevast utan at bruk av eksisterande bygningsmasse er vurdert i samråd med kulturstyresmaktene.

Ved tildeling av løyve for vedlikehald av sleper, torv til taktekking og stein til vedlikehald av bygningar (nasjonalparken), skal det setjast som vilkår at freda eller verneverdige kulturminne ikkje vert skada. Ved løyve til bygningstiltak i landskapsvernområda og som føreset bruk av torv eller stein, skal det setjast tilsvarande vilkår.

Det må ikkje gjevast løyve til tiltak som splittar opp samanhengande kulturminne som fangstanlegg og liknande kulturmiljø. Kulturminne må ikkje fjernast utan etter vurdering frå kulturminnestyresmakt.

Når det er ønskjeleg av omsyn til kulturminnevernet, kan det gjevast løyve til skjøtsel av kulturminne, som fjerning av vegetasjon o.l.

Når det av omsyn til særleg verdifulle kulturminne er naudsynt med vern utover det som verneforskriftene gjev rom for, bør det vurderast vedtaksfreding etter kulturminnelova.

Oppfølgjande tiltak

Det må opprettast samarbeidsavtaler mellom Fylkesmennene og fylkeskommunane ved kulturseksjonane om ivaretaking av kulturminnefagleg kompetanse i høve til forvaltning av verneområda.

Det må lagast ein forvaltningsretta kulturminneplan i nært samarbeid mellom Fylkesmenn, grunneigarar, kommunar og fylkeskommunar. Kulturminneplanen må byggje på tidlegare registreringar og ta omsyn til ikkje registrerte automatisk freda kulturminne. Det må verte utarbeidd ein verne- og utviklingsplan, restaureringsplan for verneverdige bygningar og ein skjøtselsplan for fornminne og ruinar, retningsliner for nybygg i dei ulike regionane og ei prioritering for nye registreringar.

Informasjon til grunneigarar og andre brukarar og forvaltarar av Hardangervidda er viktig når det gjeld kva omsyn som må takast i høve til bevaring av verdifulle kulturminne.

Det skal lagast ei oversikt over særleg utsette kulturminne, som t.d. fangstanlegga ved Sumtangen, som skal følgjast opp særskilt m.o.t. oppsyn og overvaking.

Fylkesmennene og Fylkeskommunane sine kulturseksjonar må saman ta initiativ til at det vert utarbeidd ei revidert utgåve av "Buer på Vidda" (Riksantikvaren & Miljøverndepartementet 1983).

4.3 Brukarinteresser

Bruken av Hardangervidda var grundig dokumentert i NOU 1974: 30 A og B Om Hardangervidda. Sidan då er fleire rammevilkår for brukarinteressene mykje endra, slik at delar av bruken har endra karakter og omfang. Under arbeidet med forvaltningsplanen har tre arbeidsgrupper greidd ut om «*Villreinforvaltning*», «*Landbruksutnytting*» og «*Friluftsliv, turisme og drift av turisthytter*». Rapportar frå desse gruppene ligg føre som utdjupande materiale til forvaltningsplanen. For ei aktiv forvaltning av verneområda er det ønskjeleg med meir utfyllande oversikt over omfang og utbreiing av bruk av verneområda.

Utgangspunktet for forvaltning av verneområda på Vidda er å finne ein god balanse mellom bruk og vern, innafor ramma av naturvernlova og verneformålet for det enkelte området. Bruksnivå for landskapsvernområda vert i hovudsak ikkje vurdert som problem i høve til verneformålet i dag. I nasjonalparken er det mange og store brukarinteresser, som i sum representerer ei utfordring for å forvalte området som nasjonalpark. For å ivareta verneformålet som nasjonalpark, er det naudsynt med strenge prioriteringar for forvaltning av bruksformåla, jfr. strategiar for forvaltninga, kap. 3.2.

«Det er en hovedoppgave i disponeringen av Hardangervidda å sikre at både landbruk og friluftsliv fortsatt skal kunne foregå. Disse formål og andre verneformål kommer ikke i vesentlig konflikt med hverandre. Tvert imot medfører hver av disse i noen utstrekning fordeler for hverandre.»

St.meld. nr. 43 (1978-79) Om Hardangervidda

4.3.1 Villreinjakt

Forvaltning av villreinen som art og leveområda er omhandla i kap.4.1.4 Dyrelivet. Villreinforvaltninga er utførleg omhandla i rapport frå Temagruppe villreinforvaltning. Reinen er ein sentral verneverdi på Vidda og vert i hovudsak forvalta av rettshavarane. Det er difor naudsynt med eit nært samarbeid mellom vernestyresmaktene og rettshavarane om å oppnå felles mål.

Verdien av villreinen
Villreinen som verneverdig dyreart er omtala i kap. 2.3 og 4.1.4. Villreinen danna grunnlaget for den første busetjinga etter istida og var sentral for utviklinga av den nordiske jegerkulturen som har halde seg til våre dagar i fjellbygdene. Villreinen står difor i ei særstilling når det gjeld tradisjon og kultur i fjellbygdene enno i dag.

Rekreasjonsverdi av villreinen er knytt både til oppleving av villreinen og til reinen som jaktobjekt. Villreinen utgjer også ein monaleg økonomisk verdi. Eit årleg uttak på 4.000 dyr på Vidda svarar til omlag 120 tonn kjøt, med ein førstehands salsverdi på oppunder 6 mill. kr. Sal av jaktkort representerer ein verdi på omlag det dobbelte for rettshavarane. I tillegg kjem andre ringverknader av villreinjakta, som leige av husvære, transport, handel m.m. (temagruppe villreinforvaltning).

Rammer for villreinforvaltninga

Viltlova er sentral i forvaltninga av villreinen, og fastset m.a. forvaltningsorgana og deira oppgåver. Viltlova gjev jaktrettshavarane rett til utnytting av villreinen innafor visse rammer, men og plikt til å forvalte reinen på ein berekraftig måte i tråd med overordna målsetjingar. På Vidda er det grunneigarane og fjellstyra som er jaktrettshavarane. Forskriftene for verneområda er viktige for villreinforvaltninga når det gjeld regulering av aktivitet og ferdsle i leveområda, og ved tildeling av løyve for motortransport og husvære under jakta.

Villreinforvaltninga

Etter som dei store rovdyra er så godt som borte frå Hardangervidda, er villreinjakta heilt avgjerande for å kunne halde storleiken av villreinstamma under kontroll, slik at dyretalet er tilpassa beitetilgangen. Villreinjegeren er den utøvande forvaltaren i felt, og har slik sett ei svært viktig økologisk rolle i høve til reinen. På denne måten står villreinjegeren i ei særstilling blant brukarinteressene på Hardangervidda.

Hardangervidda villreinutval er rettshavarane sitt organ for forvaltninga av villreinen og er samansett av representantar frå grunneigarane og fjellstyra. Utvalet har ansvaret for drift av villreinområdet, og det skal søkje å oppnå optimal drift og avkastning av villreinstamma på kort og lang sikt, og å vere eit samarbeids- og kontaktorgan i høve til viltstyresmaktene. Utvalet utarbeider 5-årig driftsplan og gjer framlegg om årleg fellingskvote.

I den offentlege viltforvaltninga er det fire ulike organ som forvaltar villreinen:

- Miljøverndepartementet er øvste viltstyresmakt og gjev overordna rammer og føringar for viltforvaltninga
- Direktoratet for naturforvaltning er fagleg ansvarleg for viltlova og for villreinforvaltninga i Noreg.
- Fylkesmannen er regional viltstyresmakt og ser til at overordna viltpolitikk vert følgd opp. Fylkesmannen i Buskerud koordinerer villreinforvaltninga på vegne av dei tre Fylkesmennene rundt Vidda.
- Villreinnemnda er eit statleg særorgan oppretta i medhald av viltlova og skal sikre forvaltninga av villreinen i sitt område. Nemnda vedtek årlege fellingskvoter, godkjenner driftsplanar og er høyringsorgan i saker som vedkjem villreinen og villrein sine leveområde.

Som planstyresmakt er kommunen også ein viktig aktør i villreinforvaltninga.

Hardangervidda er med i ein nasjonal overvaking av tilstand og utvikling av bestandar av hjortevilt. Norsk institutt for naturforskning (NINA) utfører arbeidet for DN. NINA utfører årlege kalveteljingar og strukturteljingar på Vidda om det ligg til rette for det. Teljingane vert utførte i samarbeid med Hardangervidda Villreinutval. Villreinutvalet har ansvar for å utføre jamlege teljingar av totalbestanden (minimumsteljingar) og gjer dette i samarbeid med NINA.

Hardangervidda villreinutval har lagd driftsplan for perioden 2002-2006 (Hardangervidda villreinutval 2002). Viktige planar for forvaltning av villreinen sine leveområde er fylkesdelplan for Hardangervidda Aust (Buskerud & Telemark fylkeskommunar 1998) og felles fjellbruksplan for Nordfjella (Hol kommune m.fl. 1998).

Ein reknar med at vinterstamma 2002/2003 er på omlag 5-6000 dyr. Utviklinga i kondisjon, slakte- og kalvevekter har vore positiv for viddareinen dei siste femten åra. Kondisjon og slaktevekter er likevel låge samanlikna med andre villreinområde i Noreg. Samansetjing med omsyn på kjønn og alder er viktig i forvaltninga, m.a. ved å kunne redusere tilvekst gjennom høg bukkeandel. Det er nå rikeleg med storbukk på Hardangervidda.

Transport i samband med villreinjakta

Hardangervidda villreinområde er på vel 8.000 km^2. I løpet av jakta skal det fraktast ut omlag 50-100 tonn reinskjøtt, og eit stort tal jegerar med naudsynt utstyr skal kome seg inn i og ut av jaktområda. Både tilgjengeleg tid

og fysiske føresetnader set grenser for jegerane under jakta. Det er ikkje praktisk mogleg å nå haustingsmålet utan bruk av motoriserte transportmiddel. Effektive, samordna og dekkjande transportløysingar er ein føresetnad for å nå haustingsmålet i eit villreinområde med så store avstandar.

Både naturgjeve tilhøve og tradisjonar tilseier ulike måtar å dekkje transportbehovet på rundt Vidda. I Telemark vert transporten i hovudsak løyst ved bruk av motorbåt og fly. I Tinn er det tilgjenge til delar av jaktområda frå bilveg. I Hordaland tilseier stor høgdeforskjell frå fjord til Vidde bruk av fly og dels helikopter, men i Eidfjord og delar av Ullensvang har traktor vore viktig under jakta. Eidfjord har tilgang til delar av jaktområda frå bilveg (Tinnhølvegen). I Buskerud er det i hovudsak traktor og terrengbil som er nytta.

Også tilgang på husvære er ein føresetnad for å nå måla for avskyting. Dekning av husvære er gjennom lang tid tilpassa behova under jakta. Når arealbruken til reinen vert endra under jakta og tal jegerar aukar, både totalt og i delområde som følgje av samjaktavtaler, kan det verte misforhold mellom tilgang på husvære og behov.

Mål og utfordringar

Utkast til driftsplan for Hardangervidda villreinområde har følgjande langsiktige hovudmål:

a) ”sikre en livskraftig villreinstamme som produserer et vedvarande høstbart overskudd
b) sikre villreinens beiteområder mot unødvendig utbygging og menneskelig forstyrrelse
c) bevare de unike egenskaper villreinområdet/bestanden har som følge av dens størrelse
d) bevare og utvikle villreinen som ressurs for rettighetshaverne og bygdene rundt Vidda.”

Det vert her ikkje innført nye mål for forvaltning av villreinen utover dei som allereie gjeld. Delmål som klargjer hovudmåla i driftsplanen er:

- Sikre ei villreinstamme med sunne dyr og med ei naturleg samansetjing når det gjeld kjønn og alder
- Sikre ei human jakt med høg fellingsprosent og minst mogleg stress og vekttap for reinen

Utfordringar for å nå dei omforeinte måla i driftsplanen for villreinen er:

- Å oppretthalde eit forvaltningsapparat som er i stand til å nå måla som er sett opp
- Å ha eit samordna og effektivt villreinjaktoppsyn som gjennom vegleiing, informasjon og kontroll kan sikre ein god jaktutøving og bidra til ein høg fellingsprosent.
- Å utvikle eit godt samarbeid mellom grunneigarane
- Å oppnå ei effektiv gjennomføring av jakta, med eit dyktig jegerapparat. Det er ei utfordring å rekruttere og å lære opp villreinjegarar som kan drive ei berekraftig jakt i framtida og å syte for at jegerane brukar nok tid i fjellet for å kunne jakta effektivt.
- Å oppnå samordna og effektive transportløysingar, som innafor rammene av verneformålet og målet om å halde motorferdsla på eit lågast mogleg nivå, opnar for å nå måla om avskyting
- Å ha tilgang på husvære som legg til rette for at jegerane kan nå haustingsmåla. Herunder å nytte eksisterande bygningsmasse effektivt.

Generelle retningsliner

Ved vurdering av løyve for motortransport og husvære for villreinjakta skal ein gje moglegheit for å nå mål om stammestorleik gjennom jaktuttak. Dette føreset at villreinjakta er lagt opp på ein måte som fullt ut utnyttar også andre tilgjengelege verkemiddel og tiltak for å nå haustingsmåla. Forvaltningsstyresmaktene må stimulere villreinforvaltninga til framleis å utvikle eit heilskapleg og effektivt samarbeid om jakta.

Til grunn for handsaming av søknad om løyve for motortransport og evt. byggjetiltak grunna i villreinjakta, bør det liggje føre driftsplan som vurderer og grunngjev behov for tiltaka det er søkt om.

Løyve for transport under villreinjakta bør handsamast samla kommunevis eller for anna, større jaktområde under eitt. Rettshavarane (grunneigarar og fjellstyre) er ansvarleg for utarbeiding av samordna plan for transport. Løyve for motortransport skal som regel gjevast til jaktrettshavar, som i sin tur kan fordele løyve til sine jegerar. Transportplan må ta høgde for variable forhold under jakta, t.d. tidspunkt for uttransport av kjøtt og stad for felling. Tilsynsutvala skal gjere ei årleg evaluering av transportopplegg etter avslutta villreinjakt, i samråd med jaktrettshavarar.

Ved handsaming av søknad om byggjetiltak som vil auke kapasitet for villreinjakta, skal det leggjast vekt på om kapasitet på eksisterande husvære er nytta på ein effektiv måte. Tilgang på jakthusvære bør vurderast samla for større, naturlege jaktområde. Bruk av samjakt skal ikkje vere grunnlag for auka kapasitet for jakta.

Når det er formålstenleg bør ein bruke nasjonalparkforskrifta for å regulere ferdsle som hindrar villreintrekk under jakta. Ei slik regulering kan bidra til å fremje ei betre jaktutøving.

Når det er behov for ekstraordinære tiltak for å halde kontroll med villreinstamma, kan forvaltningsstyresmakta gjere unntak for bruk av motortransport.

Oppfølgjande tiltak

Motivere jaktrettshavarar for å utarbeide samordna transportplanar for villreinjakta. Evaluere jaktuttak i høve til tilgang på transport og jakthusvære.

Kontinuerleg vurdere stammestorleiken i høve til kunnskap om vinterbeite og lavtilvekst og i høve til målsetjingane i driftsplanen.

Betre kunnskapen om villreinen sin sårbarhet vs. menneskeleg ferdsle.

4.3.2 Landbruksutnytting

> *«Vidda skal fortsatt brukes som en viktig ressurs i landbruksnæringen, og bruksformene må tilpasses utviklingen i landbruket så langt dette kan skje uten å komme i konflikt med vesentlige verneinteresser.»*
>
> St.meld. nr. 43 (1978-79) Om Hardangervidda

I NOU 1974: 30 A og B er landbruket på Vidda skildra. Fredriksen (1978) tek for seg m.a. eigedoms- og rettstilhøve, og temagruppe landbruk (1999) har greidd ut om dagens landbruksutnytting på Vidda. På grunn av store private område og sterke landbruksinteresser, har landbruket ein sentral plass i verneforskrifta for Hardangervidda nasjonalpark og er nemnt som eit av nytteformåla i formålsparagrafen. Stortinget understreka landbruket sin plass på Vidda ved oppretting av verneområda, og det var sagt at det «*langt på veg er mulig å foreine landbruksinteressene med de øvrige verneinteressene på Vidda*» (St. meld. nr. 43 (1978-79)). Dette gjev føringar for arealbruken, samstundes med at vernet også gjev rammer for korleis landbruksnæringa kan utøvast innan verneområda.

Det er eit vilkår for landbruksutøvinga at den skal vere i tråd med verneformålet. Med landbruk vert det i forvaltningsplanen meint utnytting av jord, skog, vilt, fisk og ville nyttevekstar i næringsmessig forstand, og dette omfattar i verneområda på Vidda støling, beiting, jakt og fiske. Forvaltning av jakt og fiske på landbrukseigedom er landbruk når dette utgjer ei reell og inntektsgjevande næringsverksemd av noko omfang. Øvrige aktivitetar som t.d. jakt, fiske, bærplukking o.l. som har preg av frilufts- eller fritidsaktivitet, eller som utgjer eit naturaltilskot til eiga hushaldning, vil falle utanfor landbruksbegrepet.

Bortsett frå ved enkelte turisthytter foregår det i dag ikkje tradisjonell stølsdrift med produksjon på stølen i verneområda. Ei av dei viktigaste utnyttingsformene i verneområda er sauebeite. I perioden 1998-2000 var det om lag 9000 sauer som beita innafor verneområda og som høyrde til i bygdene rundt Vidda. I tillegg kjem om lag 10 000 leigesau på beite i Hordalands del av heile Hardangervidda, medrekna verneområda. Beitinga foregår gjennom organiserte beitelag, i Buskerud med fast gjeting, i Hordaland og Telemark med jamleg tilsyn. Sauene vert slepte frå midten av juni og ført ned frå fjellet først i september. Sauebeite foregår både på private areal og på statsgrunn. Det er også noko storfe i verneområda.

Ei rekkje store, private vatn med god aureproduksjon gjev grunnlag for næringsfiske. Avkastning for vatna ligg mellom 1 - 4 kg pr. ha/år. Næringsfisket er mest utbreidd på austvidda og særleg i Nore og Uvdal, der årleg avkastning frå næringsfiske i nasjonalparken er rekna til omlag 30.000 kg. Det meste av fisken vert raka, og handtering av fisken må skje under strenge krav til hygiene. Fisket skjer i hovudsak frå midten av juli til midten av september. God drift av vatna føreset ein planmessig forvaltning, og for mange vatn er det utarbeidd driftsplanar. Nye krav til hygiene kan føre til trong for tiltak for å imøtekome krava til produksjon av rakefisk.

Utnytting av jakt og fiske kan foregå som hausting for eigen bruk eller for sal av kjøt og fisk, eller ved at jakt- og fiskerett med husvære vert leigd ut. Som regel vil utleige av jakt og fiske med husvære gje den beste lønsemda for eigedomane. Slik utleige har lange tradisjonar, som på delar av Vidda går 100 år attende. Jakt og fiske på Vidda er etterspurt og ein kan oppnå gode prisar. Utleige av småviltjakt kan gje større inntekter enn villreinjakta. Utleige av jakt og fiske på private område er eit bidrag til ålmenta si tilgang på slike tilbod.

Mat som er framstilt på ein naturleg eller økologisk måte vil truleg verte meir etterspurt i framtida. Dette gjeld både fisk, villrein- og sauekjøt frå Vidda. Også tilbod som jakt og fiske og andre natur- og kulturopplevingar i urørt natur ser ut til å verte meir etterspurt i framtida.

Ulemper som følgjer med landbruksutnyttinga er motortransport, oppføring av bygningar og samlekve og beite av sau. Landbruket bidreg til eit samla aktivitetspress på natur og landskap. Landbruket har på den andre sida samanfallande interesser i høve til verneformålet. Eit godt skjøtta fiskevatn har auka verdi for fritidsfiske. Villreinjakta er viktig økonomisk, og er samstundes avgjerande for å unngå for stor reinstamme. Husdyrbeite er påkravd for å oppretthalde verdifulle kulturlandskap og kulturmiljø, og vern gjennom bruk er viktig for å ivareta mange verneverdige bygningar og steinbuer. Hausting av ressursane på Vidda er også viktig for å ivareta biologisk kompetanse i bygdene, og grunneigarane kan vere viktige aktørar i ei aktiv forvaltning av verneområda i tråd med verneformålet.

Mål og utfordringar

Eit sentralt mål i forvaltninga av verneområda er å sikre at landbruk framleis skal kunne gå føre seg på ein berekraftig måte innafor rammene av verneformålet.

Viktige utfordringar for forvaltning av landbruket i verneområda er:

- Å ta omsyn til verneformålet samstundes som landbruksutnyttinga framleis kan skje på ein måte som bidreg til aktive gardsbruk og sysselsetjing, verdiskaping og trivsel i bygdene rundt Vidda
- Å finne dekkjande og effektive transportløysingar for landbruket
- Å finne eigna løysingar for husvære for landbruket
- Å halde oppe lokale tradisjonar knytt til hausting av landbruksressursane på Vidda

Generelle retningsliner

Grunna svært stor skilnad i struktur, storleik, eigartilhøve o.l. for eigedomane, må den enkelte landbrukseigedom gjevast ei individuell handsaming i høve til verneforskriftene. Næringsutnytting skal prioriterast framfor rekreasjonsmessig utnytting, og det skal leggjast vekt på praktiske forhold ved driftsopplegg. Det skal framleis gjevast høve til utnytting av landbruksressursar på statsgrunn.

For å dokumentere behov for bygningstiltak, motortransport o.a. tiltak som krev løyve, bør dette gjerast synleg gjennom driftsplan eller anna heilskapleg framstilling av driftsopplegg.

Samarbeid mellom fleire grunneigarar, rettshavarar o.l. vil prioriterast ved tildeling av løyve for ulike tiltak.

Vatn som er viktige for næringsfiske kan verte kultivert etter driftsplan godkjent av Fylkesmannen og etter retningsliner gjevne i kap. 4.1.4.

Vernereglane er ikkje til hinder for utleige av jakt og fiske med husvære. For all utnytting av jakt og fiske skal det leggjast til grunn eit effektivt og rasjonelt opplegg for hausting av ressursane. Det kan gjevast løyve etter pkt. 4.6.3.5a (nasjonalparkforskrifta) for naudsynt transport av brensle o.l. til formålet.

Saltstein bør plasserast i tråd med tilråding frå dyrehelsetilsyn for å redusere smittefare mellom sau og rein.

Gjeldande nasjonal rovviltpolitikk skal leggjast til grunn ved forvaltning av rovvilt i verneområda.

Ved vurdering av byggjesøknad skal det vurderast tidlegare bygningsmasse for hausting av eigedomen. For utnytting av felles ressursar i m.a. sameige vert det stilt krav om samordna opplegg for hausting av ressursar.

Det kan gjevast løyve til effektiv og samordna motortransport som mogleggjer ei rasjonell hausting av landbrukseigedom. Sjukdom eller skade på beitedyr kjem utan forvarsel og ofte under vanskelege tilhøve. Av omsyn til dyrevernet må tiltak setjast inn raskt. Det kan gjevast førehandsløyve for motortransport etter pkt. 4.6.3.4 i nasjonalparkforskrifta ved sjukdom eller skade på husdyr, for å unngå unødig liding. Det skal setjast vilkår om rapportering av bruka løyve etter at turen er avslutta.

Oppfølgjande tiltak

Motivere grunneigarar og fjellstyre til å utarbeide driftsplanar for utnytting av eigedomar og allmenningar som er i tråd med verneformålet.

Samarbeid i høve til grunneigarar, fjellstyre og beitelag for å setje øvre grense for tal beitedyr for ulike delområde. Slike grensenivå må byggje på landbruks-, dyrehelse- og naturfaglege vurderingar. Avgrensing av tal beitedyr må sjåast i høve til behov for husvære og transport i samband med gjeting og tilsyn. Dette peikar i retning av meir sauebeite i utkanten av Vidda enn på dei sentrale delane.

4.3.3 Friluftsliv, naturoppleving, jakt og fiske som rekreasjon. Generelt om ferdsle

> *«Bruken av Vidda for turgåing både sommer og vinter vil antakelig øke. Sti-, løype og turisthytte-opplegget må derfor innenfor visse grenser bli tilpasset det økende behov.»*
>
> St.meld. nr.43 (1978-79) Om Hardangervidda

Innleiing

Hardangervidda er eit av landets aller viktigaste og mest nytta område for friluftsliv i fjellet. Vidda ligg sentralt til i høve til store folkemengder og har eit landskap som ligg godt til rette for fjellturar. Både naturvenleg friluftsliv, naturoppleving, jakt og fiske er delformål for Hardangervidda nasjonalpark. For landskapsvernområda er det ikkje nemnt særskilde bruksformål, men av di vernereglane her er mindre strenge for dyre- og planteliv, kjem ferdsle som følgjer med friluftsliv og naturoppleving, jakt og fiske som regel ikkje i konflikt med verneformålet.

Retten til fri ferdsle i utmark er grunnlaget for hovudtyngda av friluftsliv i verneområda. Denne retten er ein del av dei eldgamle allemannsrettane. Etter som omfang av ulike friluftsformer har vakse fram, har det særleg vist seg naudsynt med høve til å regulere anten enkelte former for ferdsle eller all ferdsle i avgrensa områda i spesielle tider. Forskrifta for nasjonalparken har fleire punkt som gjev høve til å regulere ferdsle som medfører skade, og landskapsvernområda har enkelte punkt som gjev høve til å regulere somme typar ferdsle. Retten til fri ferdsle er sentral for nasjonalparkar generelt, og avgrensingar i ferdsla skal ikkje gjerast utan at det god grunn til det.

«Naturvenleg friluftsliv» inneber m.a. at naturoppleving er siktemålet, enkel tilrettelegging med merka ruter, kvista løyper, klopper, skilt o.l. og at utøvinga av friluftslivet skal underleggjast omsyn til natur og miljø. All aktivitet i verneområda som er direkte knyta til utøving av friluftsliv, kjem inn under kravet til naturvenleg friluftsliv. Dette gjeld m.a. drift av turisthytter og transport knytt til friluftslivet. For å sikre at både friluftslivet og også anna ferdsle er naturvenleg og i tråd med verneformålet, har forvaltningsstyresmaktene høve til å regulere ferdsle som er eller som kan vere til skade for natur og miljø.

Ulike friluftsformer byggjer på ulike kulturtradisjonar. Jakt og fiske byggjer på gamle haustingstradisjonar, som var del av livsgrunnlaget på bygdene frå gamalt av. Tradisjonell fot- og skiturisme har sitt utspring i meir urbane miljø og har naturoppleving som eit hovudmotiv. Nyare friluftsformer er ofte spenningsorienterte og spesialiserte og har stor appell til ungdom. DNT har kartlagt ferdsla til fots på Vidda ved hjelp av spørjeskjema og intervju.

Skildring av dei viktigaste friluftsformene på Hardangervidda

Fotturisme

Turistforeiningane er sentrale når det gjeld tilrettelegging for fotturisme i fjellet, både ved merking av turstigar, stikking av skiløyper, bygging og drift av turisthytter og organisering av fellesturar. Den Norske Turistforening (DNT) var stifta i 1868, året etter var Krokan gard ved Rjukan kjøpt og i 1878 bygde DNT hytte ved Krækkja. I førstninga var fotturismen i fjellet liten, men m.a. etablering av Bergensbanen i 1909 bidrog til å auke fotturismen etter kvart. Allereie i 1929 var det i årboka for DNT skildra eit relativt omfattande nett av merka turstigar og

turisthytter. Takten i utbygging av stigar og turisthytter har vorte redusert med tida, og etter opprettinga av verneområda i 1981 har det i hovudsak berre vore mindre endringar i stig- og løypenettet. Arbeidet med stig- og løypenettet følgjer «Mål og retningslinjer for stier og løyper i fjellet» (DN 1994), som m.a. legg opp til ein differensiert grad av tilrettelegging i ulike fjellområde. Under DNT er det fire medlemsforeiningar som har sitt virke på Hardangervidda og som har ansvar for vedlikehald av ulike delar av stig- og løypenettet og for drift av ulike turisthytter.

Oversikt over tal overnattingar på turistforeiningane sine hytter på Hardangervidda tyder ikkje på at det har vore nokon stor auke i fotturismen sida opprettinga av verneområda (fig. s. 47). Ein kan i dag sjå ein mogleg trend i at ungdom vel meir fartsfylte friluftsformer enn fotturisme.

Fritidsfiske og jakt
Med sine mange og fiskerike vatn, elver og bekkar er Hardangervidda eit svært attraktivt område for fritidsfiske. Mange oppsøkjer Vidda med hovudformål å fiske, og mange fotturistar har fiskestong med på fjellturen. Det vert selt fiskekort i alle statsallmenningane, i mange private vatn på vestvidda og på private elvestrekningar også på austvidda. I statsallmenningane vert det i mange vatn drive eit tidvis omfattande garnfiske av lokalbefolkninga, med tradisjonar langt attende i tid og med både matauke og omsetning som formål.

Villreinjakta er viktig, særleg for bygdene rundt Vidda, og byggjer på tusenår lange tradisjonar. Ved sida av å vere ei viktig kjelde til rekreasjon og naturoppleving, er jakta naudsynt for å halde villreinstamma i balanse med beiteressursane. Hardangervidda er og viktig for småviltjakt, i første rekkje på rype.

Fjellstyra forvaltar jakt og fiske på statsallmenningane etter fjellova, som gjev innanbygdsbuande vesentlege føremon med omsyn på villreinjakt og garnfiske. Tilgang på desse allmenningsrettane er eit av goda ved busetjing i kommunane kring Vidda. Jakt på privat grunn vert drive både av grunneigar sjølv og av leigejegerar. Det meste av småviltjakta på privat grunn vert leigd ut. Utleige av jakt på privat grunn bidreg til å betre ålmenta sin tilgang på jakt, sjølv om prisnivået jamt over ligg høgare enn på statsgrunn. Det finst i dag ikkje statistikk for småviltjakt på Vidda utover det enkelte fjellstyre har samla inn.

Fjellstyrehyttene er viktige for utøving av jakt og fiske på statsgrunn, sjølv om ein del av aktiviteten og vert drive med telt. Eigedomen Berunuten Vest nord for Songavatn er eigd av Vinje kommune og fungerer i praksis som ein statsallmenning.

Andre friluftslivsformer på Hardangervidda
Generelt har ein sett ein aukande trend av nye friluftslivsformer dei seinare åra, særleg blant ungdom. Også på Vidda kan ein sjå framvekst av enkelte nye friluftsformer som ikkje har lange tradisjonar i fjellet.

Nordaust på Vidda foregår det organiserte rideturar frå randområda og inn i nasjonalparken. Terrengsykling har i nokon grad funne stad, men er forbode i nasjonalparken utanom godkjende traktorsleper. Hundekøyring går føre seg vinterstid m.a. med utgangspunkt i Finse, Skurdalen, Rjukan og Eidfjord. På Hardangerjøkulen er brevandring populært om sommaren. Dei siste åra har skisegl kome for fullt, med kursopplegg på Finse og organiserte turar på Vidda.

Turisme og reiseliv i randområda
Mange stader rundt Hardangervidda er det eit godt utvikla reiseliv som i ulik grad utnyttar Vidda. Fleire stader er det eit uttrykt ønskje frå reiselivsnæringa om å nytte Vidda i sterkare grad, for å kome turistane sine ønskje i møte om å oppleve Hardangervidda på ein enkel måte.

Det går faste båtruter på Møsvatn og Mår i Telemark inn mot nasjonalparkgrensa, og det same på Halnefjorden i landskapsvernområdet i nord. Desse båtrutene er viktige "tilbringartenester" og gjer Vidda meir tilgjengeleg. Turistforeiningane organiserer opne fellesturar innover Vidda. Også lokale reiselivslag organiserer dagsturar til m.a. Sumtangen i landskapsvernområdet i nord. Også organisert hundekøyring, organiserte rideturar og kurs i skisegl vert drive som kommersielle aktivitetar.

Trong for regulering av ferdsle av omsyn til verneverdiane
Enkelte former for ferdsle medfører større belastning på natur og miljø enn andre ferdsleformer, og må regulerast av omsyn til verneformålet. Også ferdsleformer som i utgangspunktet er skånsame, kan måtte regulerast av omsyn til verneverdiar når omfanget vert stort.

Skade som følgjer av ferdsle kan vere uro og forstyrring på sårbart dyreliv som villrein og hekkande våtmarksfuglar eller rovfuglar. Mange respekterer ikkje forbodet

mot lause hundar. Det kan og vere tråkkskadar og slitasje på vegetasjon og landskap. Det har og vore tilfelle av ulovleg plukking av mineral og ulovleg utgraving av freda kulturminne som beindynger.

Utgangspunktet for all ferdsleregulering er at ferdsla medfører påviselege skader eller ein har rimeleg grunn til å tru at ferdsla kan vere til skade (føre var). Regulering av ferdsle kan i prinsippet gjerast på fleire vis (lista opp etter grad av regulering):

1. Avgrense tilretteleggingstiltak; merking av stigar, stikking av løyper, parkering, kapasitet og sesonglengde på turisthytte
2. Regulering ved frivillig avtale om å ikkje organisere turar eller ved informasjon til brukarar
3. Nekte løyve for organiserte turar
4. Leggje ned eller leggje om merka fotrute eller stikka skiløype (medfører ikkje ferdsleforbod langs traséen)
5. Leggje ned forbod mot all ferdsle eller spesielle former for ferdsle med heimel i verneforskriftene.
6. Kva form for regulering som er naudsynt, må vurderast i det enkelte tilfelle.

Definisjon av omgrep som er nytta i verneforskriftene

Turisthytte: Er open for turgåarar og andre som ferdast i fjellet. Hytta skal ha faste opningstider og eit servicetilbod som er kunngjort, og ingen skal verte avvist når ein kjem til hytta. Turisthytta inngår i eit rute- og løypenett og hovudmålgruppa er friluftsutøvarar som nyttar seg av eit enkelt og naturvenleg friluftsliv.

Naturvenleg friluftsliv er friluftsliv som er ikkje-motorisert, ikkje konkurransemotivert og der naturoppleving er siktemålet. Det føreset enkel tilrettelegging med stigar, løyper, klopper, skilt, merke o.l., og tek vidare tilbørleg omsyn for ikkje å skade natur og miljø. Naturvenleg friluftsliv føreset at all aktivitet som naturleg følgjer med, som overnatting på turisthytte, også må ta tilbørleg omsyn til natur og miljø.

Organisert: Ein organisert aktivitet føreset at ein person eller instans er ansvarleg for planlegging og gjennomføring av aktiviteten, og inneber anten fleire deltakarar, ei form for gjentaking eller ei form for kunngjering på førehand.

Rammevilkår for friluftslivet på Hardangervidda
Rammer og føringar for forvaltning av friluftslivet i verneområda på Hardangervidda er gjevne i m.a. St. meld. nr. 43 (1978-79) "Om Hardangervidda", St. meld. nr. 40 (1986-87) "Om friluftsliv", St. meld. nr. 62 (1991-92) "Ny landsplan for nasjonalparker", "Forvaltning av nasjonalparkar" (DN 1996) og "Mål og retningslinjer for stier og løyper i fjellet" (DN 1994).

Fylkesdelplan for Hardangervidda Aust (1998) og Felles kommunedelplan for villrein i Nordfjella/ Hallingskarvet villreinområde legg også føringar for friluftslivet, m.a. i randområda.

Ved sida av verneforskriftene for nasjonalparken og landskapsvernområda legg også anna lovverk opp rammer for friluftslivet på Hardangervidda, både i og utanfor verneområda. Dei viktigaste lovene er naturvernlova, friluftslova, fjellova, viltlova og innlandsfiskelova, og plan- og bygningslova særleg for randområda. I mange tilfelle vil det vere riktig å nytte anna lovverk for å løyse utfordringar som ikkje verneforskriftene gjev heimel til, då i samarbeid med andre instansar og styresmakter.

Mål og utfordringar
Eit sentralt mål for forvaltninga av Hardangervidda er å sikre at naturvenleg friluftsliv, naturoppleving, jakt og fiske framleis skal kunne foregå innafor rammene av verneformålet.

Aktuelle utfordringar å nemne er å opne for ei forsiktig utvikling av dei nemnte brukarinteressene over tid, utan at dette går utover verneformålet, å skaffe fram kunnskap om omfang av ulik ferdsle og skader som følgjer med og å redusere skade på m.a. natur og miljø ved regulering av aktuell ferdsle og ved informasjon.

Generelle retningsliner

Regulering av ferdsle
Regulering av ferdsle skal skje når den er til skade eller det er grunn til å tru at den kan vere til skade for verneverdiar. Det skal ikkje nyttast strengare form for regulering enn det som er naudsynt for å oppnå formålet med reguleringa (sjå opplisting ovafor). Etter pkt. 4.5.1e i nasjonalparkforskrifta kan DN forby all ferdsle eller enkelte former for ferdsle i nærmare avgrensa område heile året eller delar av året, når det er naudsynt av omsyn til verneverdiar. Berørte grupper skal gjevast høve til å uttale seg før eit evt. vedtak.

Vedlikehald og endringar i stig- og løypenett
All tilrettelegging for friluftsliv i fjellet, som merking og stikking av stigar og skiløyper og bygging av bruer og klopper, skal vere i tråd med DNs handbok "Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv" (DN 1993) og "Merkehåndboka" (DNT m.fl. 2002).

Eksisterande stier og løyper kan merkast utan særskild løyve, jf. pkt. 4.1.2c (alle forskriftene). Motorferdsle for dette formålet krev løyve, jf. pkt. 4.6.3.3b (nasjonalparkforskrifta).

Det skal ikkje opnast for ei vidare utvikling av stig- og løypenettet på sentrale delar av Vidda i nasjonalparken. Over tid kan det oppstå behov for justeringar i nettet. Turisttrafikken skal då søkjast kanalisert til dei ytre delane av Vidda som tåler større ferdsle. Fordelar ved justeringar må vegast opp mot ulemper i høve til verneverdiar og andre interesser. Ved nedlegging eller omlegging av stigar/løyper etter pkt. 4.5.1b (nasjonalparken) og 4.2.3 (landskapsvernområda) skal det søkjast unngått at stig-/løypenettet mistar sin funksjonalitet i høve til brukarane. Berørte grupper skal gjevast høve til å uttale seg på førehand.

Løyve til organisert ferdsle
Fylkesmannen har heimel i pkt. 4.5.1d (nasjonalparken) og 4.2.1 (landskapsvernområda) til å stille krav om løyve for organisert ferdsle som kan skade verneverdiane. Ved vurdering av søknad skal fare for skade på verneverdiar, beitedyr o.l. tilleggjast vesentleg omsyn. Det skal normalt leggjast strengare kriterium til grunn for nasjonalparken enn for landskapsvernområda ved vurdering av løyve, og retningsliner for dei ulike sonene skal leggjast til grunn.

Det skal ikkje krevjast løyve for teltturar for skuleklasser og ideelle lag og organisasjonar på under 35 personar. For organisert ferdsle som etter Fylkesmannen si vurdering treng løyve, bør det fastsetjast nærmare stad for evt. telting og nærmare trasé for køyring med hundespann og ride- eller køyreturar med hest . Det skal setjast tilstrekkelege vilkår for evt. løyve. For alle løyve bør det framgå at dersom vilkåra for løyvet ikkje vert følgd, vert løyvet trekt tilbake. Organiserte opplegg som kan leggjast utanfor verneområda og som vil ha same utbytte, skal søkjast lagt til randområda dersom ikkje særskilde forhold talar mot det (som vinterbeite for villrein på austvidda). Det skal ikkje gjevast løyve for organisert køyring med hundespann i vinterbeiteområda for villreinen, i eit område nærmare avgrensa av Villreinnemnda.

Teltplassar under jakta

I Eidfjord, Ullensvang og Røldal statsallmenningar er det for villreinjegerar og hjelpemannskap berre tillate å telte på teltplassar fastsett i forskrift om telt- og leirslåing innan Eidfjord, Ullensvang og Røldal statsallmenningar, Hordaland (1991). I Buskerud er det for villreinjegerar og hjelpemannskap ikkje tillate å telte innafor fredningssonene langs slepene Byen –Kilelægret og Solheimstulen-Lågaros fastsett i same forskrift. Teltplassane og fredningssonene er vist på kart i vedlegg 6. Denne forskrifta skal reviderast i nær framtid.

Oppfølgjande tiltak

For å redusere ulemper som følgjer av menneskeleg ferdsle, skal ein gå gjennom den totale ferdsla på Vidda, inkluderte stig- og løypenettet, turisthytter, ferdsle som følgjer med allmenningsbruk, ferdsle knytt til private eigedomar og nye friluftsformer. Formålet er å skaffe god nok kunnskap for å regulere ferdsla i tråd med verneformålet. I dette arbeidet må det og vurderast regulering i bruk av skisegl og løyve til hundekøyring i vinterbeiteområda for villrein. Tiltaket er nærmare skildra i kap. 8.

SNO har som ei prioritert oppgåve å informere brukarar av Hardangervidda om vernereglar og om korleis ein skal te seg for å unngå ulemper på verneverdiar, beitedyr o.a.

Det bør utarbeidast ein heilskapleg og samordna plan med omsyn til skilting på Vidda.

4.3.4 Drift av turisthytter

«Det er et alminnelig ønske å unngå turistutbygging inne på selve Vidda, med unntak av enkle turisthytter.»

St.meld. nr.43 (1978-79) Om Hardangervidda

Turisthyttene vert delt inn i betjente, sjølvbetjente og ubetjente turisthytter (DNT 2000):

- Betjente hytter serverer både frukost og middag.
- Sjølvbetjente hytter er utstyrt med det ein treng for matlaging og opphald.
- Ubetjente hytter har same utstyr som sjølvbetjente hytter, men har ikkje proviant.

I nasjonalparken ligg det fire private turisthytter som er i drift; Besså, Stigstuv, Hedlo og Hein seter. Turistforeiningane har tre betjente hytter i nasjonalparken; Sandhaug, Rauhelleren og Litlos, og fem sjølvbetjente hytter; Stavali, Torehytten, Hellevassbu, Lågaros og Hadlaskard. I tillegg kjem ei ubetjent hytte, Ulvelilægret. I Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde ligg to private fjellstover langs riksveg 7; Halne og Fagerheim. Turistforeiningane har ei betjent hytte;

Krækkja, og ei ubetjent hytte; Demmevasshytta. I Møsvatn Austfjell landskapsvernområde ligg det ingen turisthytter.

I randområda til nasjonalparken og landskapsvernområda ligg ei rekkje betjente og sjølvbetjente turisthytter og også andre reiselivsbedrifter, som inngår i stig- og løypenettet på Hardangervidda.

Turisthyttene utgjer viktig infrastruktur for ålmenta si utøving av friluftsliv på Vidda, særskilt for fotturisme. Mønsteret av turisthytter har utvikla seg i samspel med nettet av turstigar og skiløyper gjennom meir enn hundre år. Hyttene ligg ofte med ei dagsetappe til fots som mellomrom. Turisthyttene gjer det lettare for fotturistar å koma seg ut på lengre turar i fjellet. Samstundes bidreg hyttene til å kanalisere ferdsla, og dei er knutepunkt som gjer det mogleg å nå ut med informasjon til brukarar av Vidda. Turisthyttene bidreg og når det gjeld sysselsetjing og verdiskaping i bygdene rundt Vidda.

Dei betjente turisthyttene er i hovudsak underlagt same regelverk som andre reiselivsbedrifter, med omsyn på m.a. hygiene, drikkevatn, arbeidsmiljø, brannsikring og utslepp. Turistforeiningane har for dei fleste av sine betjente hytter sett bort drifta til private. Dei private turisthyttene vert drive som foretak som føreset ein rekningssvarande økonomi. På grunn av kort sesong for inntening, lite forutsigbar omsetjing, høge driftskostnader og pålegg om å imøtekome krav til ulike regelverk, har dei fleste turisthyttene stramme økonomiske rammer. Dei sjølvbetjente og ubetjente turisthyttene har langt enklare krav gjennom regelverket. DNT har utarbeidd eit eige program for miljøoppfølging, som også set krav til etablering og drift av turisthytter (DNT 1998).

Mønsteret av turisthytter har heile tida vore i endring, ved at gamle hytter har vorte nedlagde og nye hytter har vorte bygd. Ein må for framtida rekne med endringar ut frå fleire tilhøve. Ved vurdering av funksjonaliteten av nettet av turstigar/skiløyper og turisthytter, skal det leggjast til grunn at ei sjølvbetjent turisthytte kan ivareta det grunnleggjande behov for innkvartering ved friluftsliv i fjellet.

Sidan oppretting av verneområda i 1981 har det vore ei svak auke i overnattingstala for turistforeiningane sine hytter, men med ei utflating for dei siste åra. Figur 1 syner tal overnattingar på DNT sine turisthytter innafor verneområda på Hardangervidda for perioden 1980-2002.

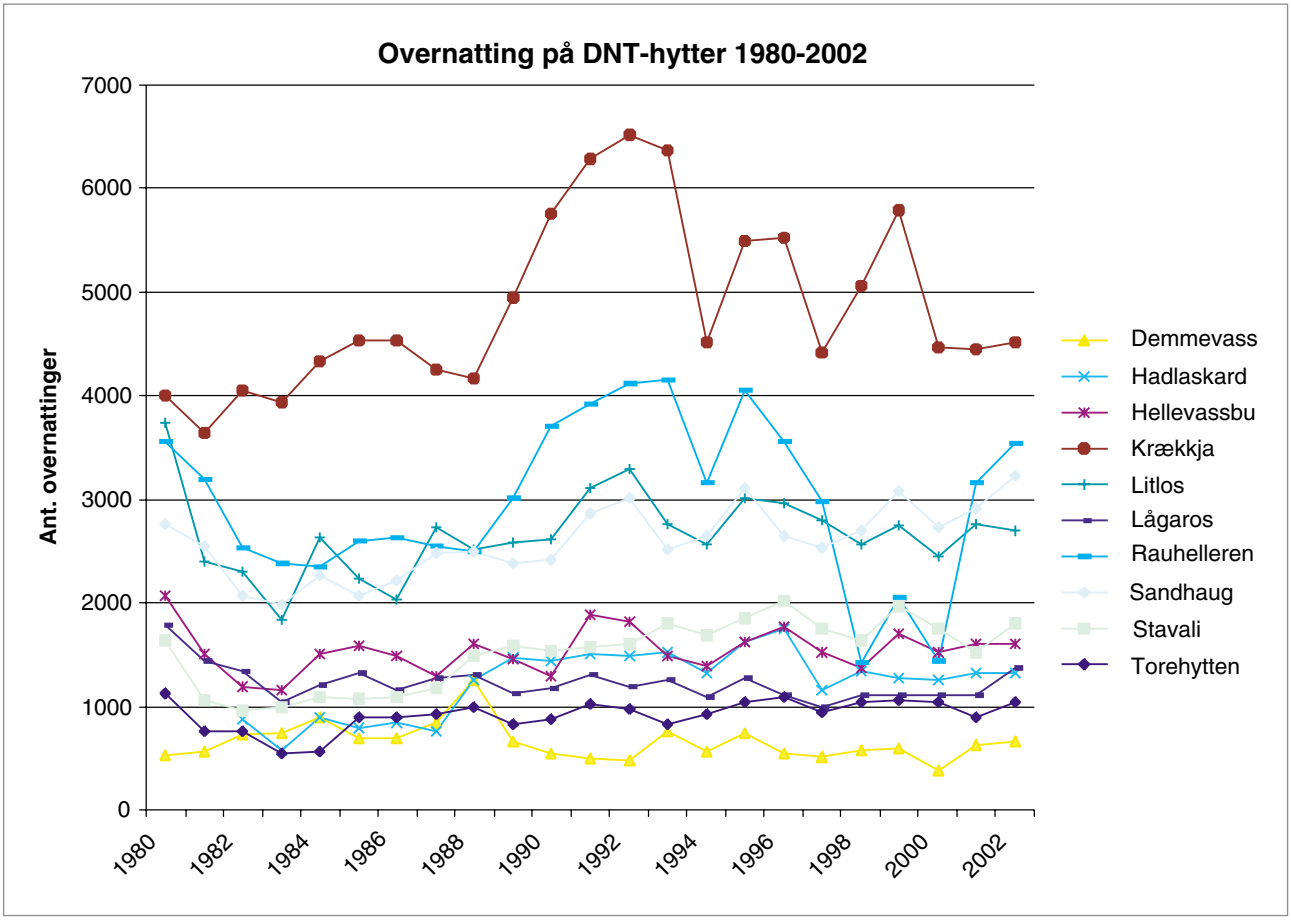

Fig. 1. Tal overnattingar på DNT sine turisthytter innafor verneområda på Hardangervidda 1980-2002 (Kilde: DNT).

Mål og utfordringar

Turisthyttene har ein positiv kanaliseringseffekt på ferdsla, og det er eit mål å oppretthalde hovudtrekka i mønsteret av turisthytter på Hardangervidda slik at det er funksjonelt i høve til nettet av turstigar og skiløyper. Drift av turisthytter skal tilpassast verneformål og omsyn til verneverdiar.

- Summen av dei krav som gjeld for betjente turisthytter gjennom ulike lover representerer ei stor utfordring i høve til verneformålet
- Det er ei utfordring å ivareta grunnlaget for drift av dei betjente turisthyttene innafor dei marginale økonomiske rammene som hyttene driv under.
- I ein slik situasjon vil det vere ei utfordring å finne ein god balanse mellom omsyn til drift ved den enkelte turisthytte og omsyn til verneformålet.
- Det er også ei utfordring å oppnå ei natur- og miljøvenleg drift av turisthyttene og å finne fram til gode løysingar for både verneverdiar og den enkelte turisthytte.

Generelle retningsliner

Ved vurdering av søknad om byggjeløyve og løyve for motortransport for den enkelte turisthytte, skal omsyn til turisthytta sine økonomiske rammer tilleggjast vekt. Dei økonomiske omsyna skal likevel underordnast omsyn til verneformålet, som å redusere ulemper ved motorferdsle, omsyn til landskapet o.l.

Evt. endringar ved turisthyttene skal ikkje medføre auke i kapasiteten, utan at dette er ledd i å kanalisere ferdsle bort frå dei sentrale villreinområda eller andre sårbare område.

Der det ligg til rette for det, skal motortransport til turisthyttene samordnast med andre transportformål. Av di turisthyttene ofte krev store mengder med utstyr, brensle og varer, skal det nyttast transportmiddel med stor kapasitet når det er mogleg, som t.d. beltebil på vinterføre.

Det skal tilstrebast løysingar for turisthyttene som etter ei samla vurdering medfører minst belastning på natur og miljø. Dersom det syner seg naudsynt av omsyn til den samla bruken av nasjonalparken, kan det gjerast ytterlegare vurdering av servicetilbod, vareutval o.l., for å redusere transportbehova.

Drift og utvikling av den enkelte turisthytte bør følgje ein plan som dokumenterer behov for transport, evt. bygningstiltak o.l.

Oppfølgjande tiltak

Det bør etablerast eit samarbeid mellom forvaltningsstyresmaktene, turisthyttene og aktuelle offentlege styresmakter for å oppnå ei sams forståing og praksis m.o.t. tolking og oppfølging av lover og regelverk som set krav til utbygging og drift av turisthyttene.

Det bør etablerast eit forum for turisthyttedrift for å utvikle ei berekraftig turisthyttedrift, mellom anna ved samordning av transport. Ansvar for etablering og drift av forumet bør liggje hos turistbedriftene.

Ved turisthyttene skal det etablerast renovasjonsordningar i samarbeid mellom den enkelte turisthytte og kommune.

4.3.5 Forsking og undervisning

Forsking og undervisning er bruksformål som er nemnt i formålsparagrafen for nasjonalparken. Det har gjennom tidene vore utført mykje ulik forsking på Hardangervidda, særskilt når det gjeld naturgrunnlag og kulturhistorie, og Vidda er blant dei best undersøkte fjellområda i landet. Blant viktige forskingsprogram som omfatta Hardangervidda var det Internasjonale Biologiske Program (IBP) som starta rundt 1970, der Vidda var valt ut som særskilt område for forsking på høgfjellsøkologi og produksjonsundersøkingar. Eit anna sentralt forskingsprogram var Hardangervidda tverrvitenskapelige kulturforskningsprosjekt (HTK) ved Historisk Museum, Bergen. Programmet gjekk for seg i åra 1970-74.

Norsk institutt for naturforskning (NINA) deltek i eit overvakingsprogram for villreinstamma på Hardangervidda. Noregs landbrukshøgskule (NLH), Ås, har drive forsking på auren på Vidda. Norges Geologiske Undersøkelser (NGU) har i gang eit prosjekt for å kartleggje berggrunnsgeologien, og dette programmet omfattar Hardangervidda. Program for terrestrisk naturovervaking (TOV) er eit landsomfattande program retta mot m.a. overvaking av effektar av langtransportert luftureiningar. Møsvatn Austfjell er eit av åtte feltområde for programmet, som DN er ansvarleg for. Finseområdet inngår i eit internasjonalt forskingsprogram på klimaendringar, International Tundra Experiment (ITEX).

Høgfjellsøkologisk forskingsstasjon på Finse vart oppført i 1970-71. Ei lang rekkje hovudfagsoppgåver og dr. scient- og dr. philos.avhandlingar har Finse som feltområde. I tillegg til ulike forskingsprosjekt skjer det også andre registreringar og undersøkingar, som ikkje oppfyller krava til forsking. Hardangervidda vert også nytta til hovudfagsoppgåver på universiteta og høgskulane, og til faglege utferder for ulike undervisningstrinn på skular, høgskular og universitet.

Mål og utfordringar

Verneområda på Hardangervidda kan nyttast til forsking og undervisning når det er naudsynt for kvalitet og resultat på forskings- eller undervisningsprogram, og så lenge det er i tråd med verneformålet.

Det er ei utfordring at forsking og undervisning ikkje skapar eit auka press på verneområda og bidreg til å forringe verneverdiane. Det er og ei utfordring å oppnå samarbeid i høve til forskings- og undervisningsinstitusjonar, for å nytte deira verksemd til å fremje verneformålet.

Generelle retningsliner

Aktivitetar i samband med forskingsprosjekt som krev løyve etter verneforskrifta, skal skje i regi av universitet, vitskapleg høgskule eller annan godkjent instans med forskingskompetanse. Forskingsprosjekt skal som hovudregel byggje på undersøkingar i urørt natur, eller vere retta mot aktuelle forvaltningsretta problem som vedkjem verneområda. Prosjektet må tilfredsstille vitskaplege krav til oppbygging og gjennomføring. Ved behov for motortransport for gjennomføring av opplegg for forsking, må ulempene ved transport vegast opp mot nytta av forskingsopplegget. Feltarbeidet kan samordnast med og i nokon grad utførast av naturoppsynet.

Søknad om transportløyve for forskingsformål må sendast tilsynsutvalet innan fastsett frist.

Forskings- og undervisningsopplegg som kan gjennomførast med tilnærma same verdi utanfor verneområda, skal kanaliserast dit. Opplegg som vert lagt til verneområda skal ta tilbørleg omsyn til verneformålet.

Oppfølgjande tiltak

For å skaffe naudsynt kunnskap for forvaltning av områda bør det etablerast samarbeid mellom vernestyresmakter og vitskaplege institusjonar om planlegging og gjennomføring av forvaltningsretta tiltaks- og kartleggjingsprogram. I kap. 7 er det frå forvaltninga si side føreslått prioriterte tiltaks- og kartleggjingsprogram for verneområda på Hardangervidda.

4.3.6 Andre samfunnsinteresser

Samferdsle
I Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde er det fast båtrute over Halnefjorden, og på sommaren går det faste bussruter langs rv. 7 gjennom området. Dette er einaste faste samferdsletilbodet i verneområda. Lik båtruter over Møsvatn og Mårvatn sør på Vidda, fraktar båtruta over Halnefjorden fotturistar, jegerar og andre inn mot nasjonalparken. Båtrutene representerer i dag i seg sjølve ikkje noko problem i høve til verneformåla.

Stor grad av samordna motorisert ferdsle i nasjonalparken kan kome innunder samferdslelovas reglar for skyss av personar. Dette må avklarast nærmare.

El-forsyning og vassdragsregulering
Verneområda vert i nokon grad rørt av kraftutbyggingar rundt heile Vidda. I Kinsovassdraget er det gamle reguleringar som ikkje er i bruk lenger, slik som ved Grøndalsvatn og Veivatn. Håvardsvatn i Tyssevassdraget er regulert og ligg delvis i nasjonalparken. Utløpet frå Nedre Poddevatn som ligg i nasjonalparken i Vinje er ført i tunnel over til Songavassdraget. Vasstanden i Halnefjorden i Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde er regulert og er del av vassmagasinet for Pålsbu og Tunhovd. Heinelva har difor ei tidvis regulert vassføring gjennom nasjonalparken.

Tinnhølen er regulert med dam/jordvoll frå 1950-talet. Dammen ligg så vidt innafor nasjonalparken. Ved Viersla vest i Nordmannslågen er utløpet frå Olavsdalen utbetra slik at vatnet renn til Lågen framfor til Veig. Utløpa i Bjornesfjorden og Langesjøen i Nore og Uvdal var senka på 1950-talet i samband med vassdragsregulering, men

Generelle retningsliner

Dersom stor grad av samordna motortransport i nasjonalparken kjem innunder samferdslelovas reglar for skyss av personar, må dette vurderast i ei heilskap, jf målet om å halde motorferdsla på eit lågast mogleg nivå.

utløpa er seinare delvis restaurert. Det ligg føre fleire pålegg om utsetjing av fisk for å kompensere for skade ved vassdragsregulering, som og er stadfesta av Høgsterett. Utløpet frå Nedre Demmevatn ved Hardangerjøkulen er lagt i tunnel, og Rembedalsvatnet som ligg delvis i landskapsvernområdet er regulert. Fleire av regulantane tek jamlege snømålingar i nedslagsfelta, også i verneområda, for å oppnå ei optimal utnytting av vassmengdene.

Innafor verneområda er det særleg dei betjente turisthyttene som krev større mengde energi. Dei fleste hyttene dekkjer energibehovet ved dieselaggregat. Dette fører med seg transport av store mengder diesel inn til hyttene samt lyd og lukt frå aggregata ved hyttene. Nokre av hyttene har arbeidd for alternative energiformer. Halne Fjellstova har eit minikraftverk. Hein seter turisthytte har på spesielle vilkår fått løyve til å føre opp vindmølle som eit prøveprosjekt for satsing på fornybar energi, då dette er eit prioritert felt i den nasjonale miljøsatsinga.

Generelle retningsliner

Motorferdsle ved snømålingar skal reduserast til eit minimum. Til grunn for handsaming av søknad skal det liggje føre plan som dokumenterer transportbehovet. Målingar skal så langt som råd leggjast utanom nasjonalparken.

Rutinemessig vedlikehald og tilsyn av reguleringar krev løyve. Det kan på nærmare fastsette vilkår gjevast førehandsløyve for bruk av motortransport ved uforutsette hendingar som kan innebere store samfunnsmessige ulemper.

Oppfølgjande tiltak

Vassdragsregulantane skal verte oppfordra til å lage rutinar for snømåling som gjer det overflødig med motortransport i nasjonalparken.

For dekking av energibehov til turisthyttene må det gjerast ei heilskapleg vurdering i høve til fornybare energikjelder, der ein søkjer å finne løysingar som ivaretek naudsynt behov for energi, vurdert opp mot ulemper ved energiforsyninga. Omlegging til driftsform som føreset mindre energi skal og vurderast (t.d. ved omlegging frå betjent til sjølvbetjent hytte).

Teletenester

Telenor har ei nyoppført mast for mobilnettet på Halnekollen i Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde og ei mast på Berakupen i nasjonalparken. Master for telenettet ligg høgt i terrenget og er i fjellet særleg synleg over lange avstandar.

Generelle retningsliner

Ulike leverandørar av teletenester skal samarbeide om master o.l. for å redusere behov for inngrep i verneområda og fjerne installasjonane etter bruk. Nye master bør ikkje setjast opp anna enn som erstatning for gamle som vert rivne. Vedlikehald og tilsyn av teleinstallasjonar krev løyve for motortransport.

Redningsteneste

Fleire redningskorps rundt Vidda har beredskap for redningsaksjonar innover mot verneområda. Lokale avdelingar av Røde Kors Hjelpekorps finst i Røldal, Odda, Vossestrand, Tyssedal, Ulvik, Kinsarvik, Finse, Geilo, Nore og Uvdal, Rjukan, Haukeli og Vinje. Det har årleg funne stad redningsaksjonar i verneområda, spesielt vinterstid. Det er den lokale lensmannen som er ansvarleg ved redningsaksjonar og som gjer bruk av dei lokale redningskorpsa. Direktoratet for naturforvaltning har i samarbeid med Justisdepartementet og redningsorganisasjonane utarbeidd retningsliner for bruk av motoriserte transportmiddel i samband med redningsteneste i nasjonalparkane (vedlegg 4).

Generelle retningsliner

Forbodet mot motorferdsle gjeld ikkje redningsaksjonar. Også naudsynt motorferdsle i samband med avsperring eller skilting av rasfarlege område og i samband med istilhøve eller isgang utanom det vanlege er unnateke forbodet. Politi/lensmann er ansvarleg for å vurdere og avgjere behov og omfang for, og for å iverksetje slike tiltak. Slike tiltak skal meldast til forvaltningsstyresmakt og oppsyn (SNO).

På bakgrunn av plan for førebuande redningsteneste som er vurdert og godkjent av den ansvarlege politimeister, kan det gjevast fleirårige løyve for «kjentmannskøyring». Søknad sendast via politimeister. All slik førebuande køyring som kan leggjast utanom nasjonalparken skal leggjast dit. Dersom tidspunkt for slik køyring ikkje er fastsett i løyvet, skal politimeister og forvaltningsstyresmakt ha melding før køyring finn stad. Enkeltståande øvingar som ikkje er nedfelt i slik plan, kan unntaksvis få løyve etter tilråding/godkjenning frå politimeister. Søknad om «kjentmannskøyring» skal vurderast i høve til berørte verneverdiar, behovet for slik køyring og det konkrete opplæringsbehovet.

På same vilkår som for førebuande redningsteneste kan det også gjevast løyve for førebyggjande redningsteneste, som t.d. rutineprega merking/varsling av rasfare, farlege isforhold o.l.

«Kjentmannskøyring» og førebyggjande rednings-teneste skal om mogleg samordnast med t.d. oppsyn og transport til turisthyttene. Slik aktivitet bør skje saman med oppsyn eller politi.

Militær verksemd

Militær operativ verksemd, sjå brev av 7.1.97 frå Forsvarets overkommando, er unnateke forbodet mot motorferdsle i nasjonalparken, men militær øvingsaktivitet i alle tre verneområda krev løyve frå forvaltningsstyresmakta. Hardangervidda har i ei viss utstrekning vore bruka til vinterøvingar for forsvaret, dette gjeld særleg randområda. Innafor nasjonalparken har det årleg vore søkt om å leggje skimarsjar.

Generelle retningsliner

All militær øvingsverksemd skal reduserast til eit minimum i verneområda. Dette gjeld i særleg grad for nasjonalparken. Det kan gjevast løyve for skånsam øvingsverksemd når det er avgjerande for utbytet av øvinga at den vert lagt i verneområda. Det skal ikkje gjevast løyve for motortransport ved militær øvingsaktivitet i nasjonalparken. Det skal setjast naudsynte vilkår for å sikre omsyn til villrein og andre verneverdiar, og det skal takast kontakt med oppsynet på førehand.

Politi

Politiet skal utføre sine vanlege oppgåver også innafor verneområda. Forbod mot motorisert ferdsle i nasjonalparken gjeld ikkje for politioppgåver, unnateke øvingskøyring. Også politiet skal redusere sin bruk av motortransport i nasjonalparken gjennom samordning og ei streng vurdering av behovet. Politiet samordnar og koordinerer si verksemd i høve til SNO og Hardangervidda Fjelloppsyn as.

Brannvern

Forbod mot motorisert ferdsle i nasjonalparken gjeld ikkje for brannvernoppgåver, unnateke øvingskøyring. Det bør arbeidast ut felles retningsliner for motortransport i samband med brannvern, tilsvarande for redningsoppgåver.

Generelle retningsliner

Det skal ikkje gjevast løyve til øvingskøyring for brannvernformål.

4.3.7 Motortransport

Det er berre nasjonalparken som har avgrensingar for bruk av motorkøyrety utover det som følgjer av lov om motorisert ferdsle i utmark og på vassdrag. For landskapsvernområda er det denne lova som gjeld åleine.

Transport for å overvinne avstandane på Hardangervidda har alltid vore ein avgrensande faktor for bruken av Vidda. Eigedoms- og rettstilhøve på Vidda er tilpassa transportforholda frå gamalt av og var sterkt medverkande for kva område som vart private og kva som vart statsgrunn. Bruk av motortransport inne på sjølve Vidda tok til på slutten av 1940- og utover 1950-talet. I byrjinga var det mest traktorar og beltebilar som var nytta, etter kvart også fly og seinare snøscooterar. Etter kvart som hesten gjekk ut av bruk på gardane, tok traktoren over også når det gjaldt transport innover Vidda der det låg til rette for det. Dette gjaldt særleg på austvidda, i Eidfjord og i delar av Ullensvang i samband med garnfiske og villreinjakt. I Telemark opna dei store regulerte vatna innover Vidda for bruk av motorbåt. I Hordaland og i Vinje var fly eit naturleg val på grunn av topografi og høgdeforskjell mellom bygdene og Vidda.

I 1977 kom lov om motorferdsle. Ved førebuing av verneområda var motorisert ferdsle eit relativt lite påakta tema. Dei første verneforskriftene for nasjonalparken var forholdsvis lempelege med omsyn til motorisert ferdsle, og fleire transportformål skjedde utan løyve eller i medhald av kommunale vedtekter for motorferdsle. I nasjonalparken foregjekk barmarkskøyring på statsgrunn på eit slepenett som var godkjent av Statskog, og på privat grunn i hovudsak til fiskevatn. Terrengbilen kom inn for alvor på austvidda etter opprustinga av slepa Solheimstulen-Lågaros/Vegarhovd midt på 1980-talet.

Statistikk for tildelte løyve for motorferdsle i nasjonalparken var ein sentral faktor for utarbeiding av dei nye verneforskriftene. Sjølv om statistikken har store manglar, syner den ein sterk auke i tal innvilga turar frå 1982 til ut på 1990-talet og synleggjer visse utviklingstrekk for perioden. Dette er nærmare omhandla i årsmelding for verneområda for 1998-2000 (Fylkesmennene i Buskerud, Hordaland og Telemark 2001). Det er bruk av snøscooter og terrengbil som utgjer hovudtyngda av auke i tal innvilga turar.

Hardangervidda nasjonalpark er stor og dei godkjende brukarinteressene representerer samla sett eit svært stort transportbehov i verneområdet. Det vert vist til omtalen av dei ulike brukarinteressene i føregåande avsnitt og til godkjende transportformål i verneforskrifta for nasjonalparken.

Ved handsaming av St. meld. nr. 62 (1991-92) sa Stortinget seg uroleg for utviklinga i nasjonalparken, særskilt for utviklinga i den motoriserte transporten. Bruk av motoriserte transportmiddel skal generelt vurderast strengt i nasjonalparkar, men for Hardangervidda er det laga forskrifter som er tilpassa verneformålet for nasjonalparken.

Mål og utfordringar

Det er ei stor utfordring å fjerne ikkje naudsynt motortransport, samstundes som naudsynt transport for prioriterte formål kan halde fram. Å halde motorferdsla på eit minimum inneber ikkje berre at ein skal sjå på talet for innvilga og bruka turar, men og at dei samla og reelle ulempene som følgjer med motorferdsla skal haldast på eit minimum. Det er også ei utfordring å oppnå kontroll med utviklinga, ved at mest mogleg transport må ha løyve. For å kunne halde oversikt med utviklinga, er det ei prioritert oppgåve å oppnå ein fullgod og dekkjande statistikk som omfattar all motorferdsle i nasjonalparken.

Det er ei utfordring ved handsaming av søknader om motorferdsle å skaffe eit betre fagleg grunnlag for å vurdere ulemper og nytte, jfr. føresetnad i pkt. 4.6 i forskrifta for nasjonalparken. Ein manglar i dag eit slikt referansegrunnlag for handsaming av søknader. Handsaming skjer ut frå den enkelte sitt skjønn og sine erfaringar og bakgrunn, framfor ei heilskapleg framstilling av nytte og ulemper. Det finst lite samanstilla fagleg materiale om temaet, og i mangel av eit betre grunnlag har ein gjennom arbeidet med forvaltningsplanen søkt å innhente praktiske erfaringar med bruk av motorkøyrety. Førebels oppstilling ligg som vedlegg til forvaltningsplanen, og kan nyttast som grunnlag for drøftingar.

Generelle retningsliner

All motorisert ferdsle skal haldast på eit lågast mogleg nivå ved maksimal utnytting av lastekapasiteten, og det skal gjerast ei streng og nøktern vurdering av behov for motortransport etter pkt. 4.6. i nasjonalparkforskrifta før det vert delt ut løyve. Behov for all motorisert transport må dokumenterast/gjerast synleg i form av driftsplan eller anna form for heilskapleg framstilling av driftsopplegg og transportbehov, med ønska løysing for transportbehovet.

Søknader om løyve til motorisert ferdsle vurderast av tilsynutvala. Utvala handsamar alle søknader om motorisert ferdsle.

Kap. 3.2 set opp kriterium for å prioritere nytteformål for motortransport. Utdjuping i høve til motortransport:

- Transport for villreinjakta har prioritet for å halde villreinstamma under kontroll, jfr. driftsplan for villreinområdet. I den samanhengen er det gode og samordna jaktopplegg med effektive transportløysingar som skal prioriterast. Transportløyve kan gjevast i høve til utarbeidd plan for motortransport under jakta. Tilsynsutvalet vurderer om løyve skal delast ut til jaktrettshavar eller brukar. Det bør setjast vilkår om samordning av transporten i løyva. Tilsynsutvalet kan og gi løyve til flyselskap, føresett at det skjer med klåre vilkår om samordning og til dømes krav om lengre opphald i fjellet. For køyring på barmark bør det setjast vilkår om minimum fem dagar i fjellet før retur, om ikkje lastekapasitet er fylt eller andre uforutsette hendingar skjer. Krav om fem dagar gjeld ikkje for felles, organisert transportopplegg der eit køyrety vert nytta til fleire felles turar.
- Transport i samband med villreinjakt er ikkje tillate utan etter løyve (unntatt uttransport av kjøt, jfr. nasjonalpark forskrifta pkt. 4.6.2c). Løyve til slik transport kan gjevast når det ligg føre særlege grunnar, til dømes når fleire jegerar samordnar seg om felles transport til langvarig jakt i jaktterreng som ligg langt frå veg. Ved tildeling av løyve skal nytten av transporten vegast opp mot ulempene ferdsla medfører. Det er ikkje ønskjeleg å gjere helgejakt i nasjonalparken enklare ved at jegerane kan nytte motortransport både inn og ut. Nytta av slik kortvarig jakt vert lita i høve til ulempene ved motorisert ferdsle. Ved næringshausting av eigedom har naudsynt transport av utstyr inn og fangst ut prioritet.

- Det bør og setjast vilkår om minimum fem dagar i fjellet før retur for løyve til barmarkskøyring for garnfiske, om ikkje lastekapasitet er fylt eller andre uforutsette hendingar skjer.
- Det skal ikkje gis løyve for eindags jaktturar (tur og retur same dag).
- Transport av utstyr, brensle o.l. skal så langt som råd skje på vinterføre med beltekøyrety.
- Løyve for motortransport skal ta sikte på å ivareta dei heilt grunnleggjande behov for det enkelte, godkjende nytteformålet. I denne samanhengen er dei grunnleggjande behova normalt naudsynt utstyr og brensle, transport av større mengder fangst o.l. og vedlikehald av husvære. Omfanget av motorferdsleløyve bør vurderast i samsvar med ressursgrunnlag og bygningsmasse innanfor større eigedomar, herunder sameige og statsallmenning. Dette gjeld og drift av turisthytter.
- TU har kvar for seg og i samarbeid ansvar for utarbeiding av lokalt tilpassa retningsliner for motorisert transport som gir eit minimum av motorferdsel samt kontrollerbare løyve som resultat og som er praktiske.

Ved søknad om landing med helikopter skal ein oppgi kartreferanse. Landing med helikopter bør hovudsakleg skje ved landingsplassar for fly.

Parkering skal skje heilt nær slepa, sjå kap. 4.3.8.

Vurdering av behovet for uttak av villrein og av terrengslitasje skal liggje til grunn for tilsynsutvalet si fastsetjing av årlege rammer for bruka av slepene Sandhaug-Hansbu og Fossane-Høgehæ-Eitro-Låghelleren. Vurderingane vert gjort i samråd med Fylkesmannen.

Det skal tilstrebast transportløysingar som er effektive i høve til skade på natur og miljø. Der det finst alternative transportløysingar som er meir skånsame, skal transport skje på slik måte.

Tilsynsutvala skal sjå til at all transport om mogleg er samordna med grunnlag i kommune- eller fylkesvise transportplanar (sjå oppfølgjande tiltak). I tilfelle der søkjar som oppfyller vilkår for transport ikkje har samordna seg i høve til andre, kan tilsynsutvalet sende søknad tilbake med krav om samordning, eller tilsynsutvalet kan på eige grunnlag samordne transport i høve til andre som oppfyller krav om løyve. Det skal tilstrebast bruk av transportmiddel med nyttekapasitet som er tilpassa mengde som skal transporterast og som er effektiv i høve til ulemper. Kapasiteten på den enkelte tur skal så langt som råd fyllast, dette gjeld både inn- og uttransport på same tur.

Ein skal unngå hengjarar som er bygde om på ein måte som reduserer lasteevna eller som gjev eit skjemmande inntrykk i landskapet. Det er ikkje eit mål å leggje hindringar i vegen for overnatting på hengjar under presenning o.l.

Kriterium som skal leggjast til grunn for å vurdere ulemper ved motortransport er terrengslitasje og verknad på landskapet, støy, uro på dyreliv og andre brukarar, behov for tilrettelegging, energibruk og forureining og risiko. For vurdering av ulike transportmiddel sin evne til å dekkje transportbehovet, skal ein leggje vekt på evne til å ta seg fram, lastekapasitet, tilgjenge, kostnad og kor sikker drifta er under ulike ver- og føreforhold. På grunn av m.a. skilnader i topografi og tilgang på transportmiddel, vil løysingane på transportbehovet variere rundt Vidda.

Det kan gjevast opne løyver for motortransport til turisthytter, byggjetiltak o.l. Transport for kvisting av løyper skal om mogleg samordnast med oppsynet si transport. Den som utøver motorisert transport, anten det er direkte heimla i forskrifta eller skjer etter løyve, pliktar å sjå til at transporten vert avgrensa til det som er naudsynt.

Det skal setjast vilkår for motorferdsleløyve så langt det er formålstenleg. Aktuelle vilkår for løyve skal innarbeidast på standardskjema for tildeling av motorferdsleløyve, og kan vere fastsetjing av trase for køyring, parkering eller endepunkt, minimum transportmengde for kvar tur, kontakt med oppsyn på førehand, tilbakemelding og inndraging av løyve ved misleghald eller ved endra rammevilkår. All motorferdsle i verneområda skal rapporterast til tilsynsutvalet. Flyselskapa skal rapportere all flyging straks turen er avslutta og seinast 10 dagar etter at jakta er slutt. Ved manglande rapportering kan tilsynsutvalet nekte brukaren løyve ved neste søknad. For at politi og oppsyn skal kunne kontrollere løyva, skal det setjast vilkår om at brukar kvitterer på løyvet før tur og retur.

Innafor den perioden tilsynsutvalet er oppnemnt for, har utvalet høve til å gje fleirårige løyver for transport når behovet er det same frå år til år. Tilsynsutvalet kan lage nærmare reglar for tildeling av løyve for motorferdsle ved forenkla saksgang, t.d. ved at leiar eller sekretær kan gje løyve etter oppsette kriterium.

Ein skal søkje å kanalisere motorferdsla i tid og rom for å redusere ulempene i høve til verneverdiar.

Traktor
Det skal nyttast ordinær landbrukstraktor med lastekapasitet på minimum 1000 kg. Hjulbreidde må vere slik at hjula går i køyrespora på slepene for å unngå slitasje. 4-hjuls motorsyklar, terrengbil og beltekøyrety er ikkje rekna som traktor. Det skal setjast som vilkår i løyvet at traktor skal køyre med hengjar eller annan lasteanordning, slik at lastekapasiteten ved kvar tur vert utnytta.

Utdjuping/presisering i høve til pkt. 4.6.1 i forskrifta, om formål unnateke forbod mot motorferdsle
Med forvaltning vert det meint forvaltningsoppgåver etter verneforskrifta.
Med oppsyn vert det sikta til Statens naturoppsyn, Hardangervidda Fjelloppsyn as (for offentlegrettsleg oppsyn i statsallmenningane og i oppdrag for SNO) og politiet si oppsynsverksemd.

Utdjuping i høve til pkt. 4.6.2 i forskrifta, om bruk av fly til uttransport av felt villrein
For uttransport av felt villrein er det tillatt å lande på fylgjande vatn fram til og med tre dagar etter at villreinjakta er slutt:
Nordmannslågen ved Besso turisthytte, Vatnalidvatn, Veivatn, Bersavikvatn, Litlosvatn, Nedste Krokavatn, Øvste Krokavatn, Nedste Bjørnavatn, Øvste Bjørnavatn, Vasslivatn, Langavatn, Kvennsjø, Midtre Grøndalsvatn, Store Valgardsvatn, Holmavatn, Hedlevatn, Nedre Langevatn, Fjellsjåen, Sandvatn, Briskevatn, Vollevatn, Møruvatn, Dargesjå, Skarvatn, Kringlesjå, Urdvatn, Gjuvsjåen, Ugletjønn, Store Meinsvatn, Kallungsjå, Gunnleiksbuvatn, Viuvatn, Sletteidvatn, Langesjøen, Geitvatn og Hettefjorden.

Etter motorferdslelova §5 er det opp til kommunane å fastsetje forskrift for kva for vatn som kan nyttast til landingsvatn.

Utdjuping i høve til pkt. 4.6.3.1 i forskrifta, om naudsynt transport i samband med storviltjakt
For inntransport i samband med villreinjakta, kan det gjevast løyve til landing med fly eller helikopter inntil tre dagar før jaktstart.

Oppfølgjande tiltak

For kvar kommune, evt. kvart fylke, skal det utarbeidast ein transportplan for all motorisert ferdsle som krev løyve etter verneforskrifta, og mest mogleg av motorferdsla som er direkte heimla i verneforskrifta. Det vil vere naturleg at rettighetshavarane står for dette arbeidet. Formålet med planane er å gje forvaltningsstyresmaktene forslag til ei nødvendig, nøktern og mest mogleg samordna transportløysing. Planane er meint å vere rådgjevande for forvaltningsstyremakta, og det er ikkje behov for formell godkjenning av desse. Transportplanane reviderast kvart år etter evaluering av tildelingspraksisen i året som gjekk.

Det må utviklast eit fagleg referansegrunnlag for vurdering av nytte og ulemper ved motorferdsle i utmark.

For å få oversikt over motorferdsla på dei ulike delane av Vidda, må verneområda delast opp i delområde. Ved registrering av turar skal forvaltningsstyresmakta føre opp kva for eit delområde endepunktet for turen ligg i.

I samband med årsmelding for verneområda skal det utarbeidast statistikk for motorisert ferdsle i nasjonalparken. Statistikken må fylle desse krava:

- All motorisert ferdsle skal registrerast; også køyring som er direkte heimla i verneforskriftene
- Alle turar skal registrerast på føremål, type transportmiddel, kommune og kva for delområde innafor verneområda endepunktet ligg i
- Både innvilga turar og faktisk nytta turar skal registrerast
- Saman med statistikken må det liggje føre ei fortløpande evaluering av løyvepraksis og transportopplegg for både vinter- og barmarksesong

Ein må utarbeide statistikken slik at den kan sjåast i samanheng over fleire år, og at statistikk for Hardangervidda kan samanliknast med andre nasjonalparkar. DN må koordinere dette. Transittkøyring gjennom nasjonalparken ved Vivelid i Veig skal ha løyve frå verneforskriftene, og skal registrerast på transport til delområde utanfor nasjonalparken.

Forvaltningsstyresmaktene bør arrangere ei årleg samling av aktuelle aktørar på Hardangervidda, om mogleg i samband med andre arrangement, for å evaluere og summere opp statistikk over motorferdsla for året som gjekk.

Forvaltningsstyresmaktene bør stimulere til å etablere eller utvikle alternative, naturvenlege transportopplegg med bruk av hest og kløv, beltebil på vinterføre og betre og meir samordna opplegg for jakta. Det bør vurderast å gje økonomisk støtte til alternative, skånsame transporttilbod.

4.3.8 Sleper for barmarkskøyring

«Slepe» er eit tradisjonelt omgrep for ferdsleårer på Hardangervidda. Ei traktorslepe er alt frå eit enkelt køyrespor til noko meir utbetra slepe for terrengbil. Etter definisjon av inngrepsfrie område, jfr. vedlegg, er traktorslepe som er i bruk å sjå på som «tyngre teknisk inngrep», sjølv om slepa ikkje er rusta opp for bruk av terrengbil eller traktor. Slepenettet vart utvikla då terrenggående køyrety vart tekne i bruk på 1940- og 50-talet. Alt på slutten av 1950-talet vart det gjort store utbetringsarbeid på enkelte sleper i samband med vassdragsregulering. Traktorslepene har ulik karakter etter omfang av bruk og tilhøva i terrenget. Sleper med ein eller få brukarar og som har svært avgrensa bruk, vert som regel lite oppkjørt i motsetnad til sleper med mange brukarar og mange turar pr. år. På tørre parti er slepene ofte lite synleg medan dei over myrparti ofte spreiar seg ut i vifteform for at hjula skal finne «fast grunn». Sidan terrenggående motoriserte transportmiddel vart teke i bruk har ei rekkje sleper vore i bruk ei stund, for så å ha gått ut av bruk eller vorte lagt om. I enkelte område, som mellom Tinnhølen og Nordmannslågen i Eidfjord, ber Vidda sterkt preg av slik køyring over lang tid, med nye og gamle køyrespor i landskapet. I høgfjellet gror slike spor svært seint og må reknast som irreversible inngrep.

Slepa frå Solheimstulen til Lågaros/Vegarhovd i Nore og Uvdal vart utbetra midt på 1980-talet, og delar av slepa endra karakter til traktorveg og vart svært synleg i terrenget. Bruken av terrengbil auka kraftig langs slepa etter dette. Utbetringa var gjenstand for rettssak for å avgjere om det var i tråd med løyvet, og saka enda med forlik. Slepa Sandhaug-Hansbu i Eidfjord og Ullensvang strekk seg inn i eit område som elles er utan tyngre inngrep, og bidreg i så måte til å redusere dei inngrepsfrie områda på Vidda.

Ved revidering av verneforskrifta for nasjonalparken i 1997 var det eit mål å redusere omfanget av transport på barmark fordi denne inneber ei stor påkjenning på landskapet og bidreg til å redusere inntrykket av urørt natur. Nettet av godkjende traktorsleper vart redusert. Dette gjaldt m.a. fleire traktorsleper til private fiskevatn i Nore og Uvdal som vart nytta i samband med næringsfiske, og traktorsleper som var nytta under villreinjakta i Eidfjord og delvis i Ullensvang. Ved revidering av verneforskriftene i 2002, vart lista over godkjende sleper flytta over i forvaltningsplanen. I denne vart fleire av dei stengte sideslepene i Nore og Uvdal samt slepene til Hansbu og Låghelleren opna igjen.

Mål og utfordringar

Barmarkstransport på traktorsleper kan tillatast når det er rasjonelt i høve til verneformålet og for å dekkje godkjende og naudsynte transportbehov for brukar.

Det er ei utfordring å halde ulemper som synsverknad i landskapet på eit minimum. Det er og ei utfordring å hindre at slepene gjennom vedlikehald og bruk endrar karakter i retning av veg og opnar for auka bruk og andre typar køyrety enn det som var tilsikta.

Generelle retningsliner

Godkjente sleper for bruk av traktor etter løyve, jfr. nasjonalparkforskrifta pkt. 4.6.4:

- Tinnhølen - Hellehalsen - Eriksbuegga – Sandhaug.
- Eriksbuegga - Viersla (til godkjent teltplass) m/sideslepe til Nordmannslågen
- Tinnhølen (Byen)- Stigstuv
- Tinnhølen (Byen) - Veisenut m/sideslepe til Nilsbu
- Veisenut – Kilelægre m/sideslepe til Kilevika
- Veisenut – Olabu m/sidesleper til båthus ved Vikabu og til Fønnebu
- Solheimstulen – Smågefjorden m/sidesleper til Bollatjønn og Halstjørnberget
- Solheimstulen - fjellstyrehytta i Lågaroshøgda m/sidesleper til Skarvsvatn, Nord-Skarvet, Geitsjøen, Langevatnet, Dagfiskehyttene, Krossvatn, Nord Kosadalen, Jegerbu, Dyrebu, Skjærhøl og Lågaros v/Bjornesfjorden
- Nasjonalparkgrensa ved Mår – båthus ved Hetteoset

Endepunkt for slepene er vist i felt og på kart (vedlegg 6).

Enkelte sleper er berre godkjent for avgrensa bruk i samband følgjande formål:

- Bollatjønn, Nord-Skarvet, Skjærhølen, Vikabu, Fønnebu, Kilevika og Hette: Næringsmessig garnfiske
- Halstjørnberget: Husdyrbeite og villreinjakt
- Skarvsvatnet: Garnfiske og villreinjakt

Slepene Sandhaug - Hansbu og Fossane – Høgehæ – Eitro - Låghelleren, uten sideslepe til Steinstøl, er godkjende for bruk av traktor i samband med villreinjakta og tre dager før og etter denne. Tilsynsutvalet gir i samråd med Fylkesmannen årlege rammer for bruken av slepene.

For slepa Solheimstulen – fjellstyrehytta i Lågaroshøgda og sideslepene til Jegerbu, Dyrebu og Langevatn kan det gjevast løyve til bruk av terrengbil. Traktortransport skal prioriterast framfor terrengbil på berrmark når det er tenleg ut frå transportmengd og krav om samordning.

Køyring etter slepene kan berre skje i tidsrommet 25. juli til tre dagar etter siste dag i villreinjakta. Når forholda langs slepa tilseier at det er forsvarleg, kan det gjevast løyve til køyring tidlegare enn 25. juli på godkjende sleper for drift av turisthytter og på hovudslepa frå Solheimstulen til fjellstyrehytta i Lågaroshøgda i samband med slepp av beitedyr.

Parkering skal skje heilt nær slepa. Med heilt nær slepa meiner ein ikkje lenger frå slepa enn det som er naudsynt for å køyre ut av slepesporet, slik at anna trafikk kan passere. Parkering skal ikkje skje der slepa ligg høgt i terrenget. Med unntak av endepunkta for slepene til Lågaros og Kilevika, er det ikkje tillate å parkere i meir enn ein dag innafor sonene med teltforbod.

Vedlikehald av traktorsleper krev løyve etter pkt. 4.1.3i i nasjonalparkforskrifta. Arbeid skal skje som vedlikehald og ikkje som oppgradering, og skal ikkje føre til at slepa endrar karakter i retning av veg. Formålet er å sikre at slepa skal vere framkommeleg og å unngå unødige sår i landskapet, og ikkje å leggje til rette for auka fart, meir komfortabel transport eller for å gjere slepa framkommeleg for nye transportmiddel. Det er ikkje standard på slepa, men løyvepraksis til forvaltningsstyresmakt, som skal avgjere bruksomfanget.

Ved planlegging og gjennomføring av vedlikehaldsarbeid skal det takast tilbørleg omsyn til miljøet slik at verknaden på landskapet vert så liten som råd. Inngrepa skal vere så små og skånsame som mogleg.

Det vert stilt strenge krav til prosedyre for vedlikehald av slepene. Behov for arbeidet må dokumenterast i søknad. Det vert stilt krav til synfaring i terrenget på førehand, med tiltakshavar/søkjar, ansvarleg for gjennomføring av arbeidet og vernestyresmakt. Det forestående arbeid skal avtalast skriftleg og i detalj så godt som det let seg gjera for å unngå mistydingar om omfang og gjennomføring av arbeidet, og det skal setjast tilstrekkelege vilkår for løyvet. Det skal haldast synfaring når arbeidet er utført, evt. årlege synfaringar for arbeid som går over fleire år.

Ved handsaming av søknad skal konsekvensar av det planlagte tiltaket vurderast for å unngå at verneverdiar vert påført unødig skade. Det bør trekkjast inn kompetanse tilsvarande landskapsarkitekt for å finne best mogleg løysing av tiltaket i landskapet.

Det skal alltid tilstrebast «minimumsløysingar» for vedlikehaldet, likevel må omfang av arbeidet vurderast opp mot kor lenge slepa vil halde før nytt arbeid er påkravd. Det kan gjevast løyve for bruk av mindre maskiner når det er påkravd. Det kan nyttast sviller, stokkar e.l. for kavleleggjing over våte parti. Det skal ikkje nyttast materiale som er innsett med giftstoff. Det skal som hovudregel ikkje leggjast røyr av plast eller anna framand material som stikkrenner, men leggjast opp til steinsetting med stein frå staden.

4.3.9 Byggjeverksemd

På grunn av store avstandar og harde verforhold er bygningar ein føresetnad for fleire bruksformål på Vidda, og dei er ofte bevaringsverdige kulturminne og viktige element i kulturlandskapet. Samstundes bidreg dei til å redusere det urørte preget i landskapet, og dei genererer motorferdsle og ferdsle til fots.

Det finst eit stort tal bygningar for ulike formål innafor verneområda på Hardangervidda. Det er gjort enkelte registreringar av bygningsmassa på Vidda, men det finst i dag ikkje noko samla oversikt over tal bygningar. Bygningsmassa består av gamle steinbuer som er meir eller mindre utbetra, nye og gamle hytter i tre og hytter og buer kledde med bølgjeblekk. Mange bygningar glir fint inn i landskapet, som steinbuer med torv- eller steintak. På den andre sida finn ein bygningar som er lite tilpassa landskapsbiletet, til dømes med ein framtredande plass i terrenget. Mange steinbuer og andre verneverdige bygningar er i bruk.

Strukturen i bygningsmassa er utvikla som følgje av bruken som har vore av Vidda. Bygningar på private eigedomar og statsallmenningar er tilpassa formålet om hausting av eigedomen, og turisthyttene ligg i eit nett med omlag ein dagsmarsj i mellom. Etter som bruken endrar seg, går bygningar ut av bruk, dei vert tilpassa nye bruksformål eller behov for nye bygningar oppstår. Ein må rekna med at bygningsmassa generelt sett langt på veg er tilstrekkeleg til å dekkje dei grunnleggjande behova for ulike brukarformål i verneområda. Ein må likevel rekna med behov for justeringar og tilpassingar i bygningsmassa over tid.

Eit formål med endringa i verneforskrifta i 1997 var å redusere omfanget av byggjeverksemd i nasjonalparken, og dei reviderte verneforskriftene innebar ei innstramming i vilkåra for oppføring av tilbygg og nybygg. Forskriftene for byggjeverksemd er like for nasjonalparken og landskapsvernområda.

Tal på gamle og verneverdige bygningar i verneområda er stort. Ein finn døme på uheldig restaurering av steinbuer og andre verdifulle bygningar, der ein har kome langt unna utgangspunktet for restaureringa.

Mål og utfordringar

Det er eit mål å halde omfanget av byggjeverksemd på eit lågt nivå i verneområda, samstundes som naudsynte behov for husvære for godkjende brukarformål vert dekka.

Det er ei utfordring å fjerne ikkje naudsynt byggjeverksemd samstundes som dei grunnleggjande behova vert tekne vare på. Dei grunnleggjande behova varierer noko i høve til brukarformål, men er i prinsippet tak over hovudet og lagerplass for naudsynt utstyr.

Generelle retningsliner

All byggjeverksemd skal haldast på eit lågt nivå, og alle søknader om byggjeløyve skal behovsprøvast. Ved tildeling av byggjeløyve skal ein søkje å ivareta grunnleggjande behov for husvære for godkjende brukarformål. Behov for byggjetiltak må dokumenterast eller gjerast synleg gjennom driftsplan e.l. Det kan gjevast løyve til byggjetiltak som er naudsynt for hausting av eigedomen dersom tiltaket er i tråd med verneforskrifta og plan- og bygningslova.

Dersom søknader om byggjetiltak manglar tilstrekkeleg dokumentasjon, skal søknaden sendast i retur.

Ved tildeling av løyve for tilbygg skal det vurderast om endringa vil innebere auka overnattingskapasitet eller ferdsle eller endra bruk av bygningen. Mindre tilbygg er tilbygg som utgjer inntil 30% av eksisterande grunnflate, og som ikkje er større enn 10 m^2. Dersom det er mest føremålstenleg, kan det gjevast løyve til uthus i staden for tilbygg, som det etter ei heilskapleg vurdering er meir i tråd med verneformålet. (Søknader om tilbygg vert handsama av tilsynsutvalga, medan søknader om uthus vert handsama av fylkesmannen, jf. kap. 6.1). Endring må vurderast i høve til ulempe på verneverdiar i det aktuelle området, som t.d. inngrep i kvartærgeologiske avsetnader og uro for dyrelivet. Det same gjeld ved uttak av stein og torv for byggjetiltak. Forvaltningsstyresmakta skal setje vilkår for byggjeløyve som ivaretek omsyn til verneverdiane.

Dersom bygningar innafor verneområda vert øydelagt av brann eller naturskade, skal ein gje løyve til nytt bygg med same storleik. Dersom det er ynskjeleg med ei ny plassering av bygget, skal dette avklarast i samråd med rettighetshavar.

Med heimel i forskriftene pkt. 4.1.3.f/g kan det gjevast løyve til restaurering av steinbuer, slik dette vert definert av kulturminnestyresmaktene, sjå kap. 4.2. Søknader om restaurering av steinbuer skal handsamast som kulturminne, sjølv om bruken kan vere ein annan enn opphavleg bruk. Restaurering av steinbuer er tiltak som vert omfatta av bestemmelsene i PBL, jfr. § 84. Det kan gjevast løyve for restaurering av steinbu som husvære, når det etter ei heilskapleg vurdering er behov for husvære i området og det ikkje er i strid med verneformålet. Søknad om gjenoppbygging av steinbu der ein ikkje har tilstrekkeleg dokumentasjon på korleis bygningen har sett ut, skal handsamast som søknad om nybygg etter 4.1.3e/h.

Utdjuping av dei tre formåla som forvaltningsstyresmaktene etter forskriftene pkt. 4.1.3e/4.1.3h kan gje løyve til:

Landbruksutnytting

I byggesaker innafor verneområda på Hardangervidda følgjer ein dei definisjonar/tolkingar som vert nytta i plan- og bygningslova. Dette gjeld t.d. definisjon av driftsbygning i landbruket og omgrepet stadbunden næring. Omgrepet stadbunden næring er knytt til bygningar og anlegg som det av omsyn til drifta i primærnæringa er naudsynt å plassere på staden. Stadbunden næring vert definert som næringsverksemd som er reell og inntektsgjevande av eit visst omfang. Jakt, fiske, bærplukking o.a. som ber preg av fritidsaktivitet eller er eit naturaltilskot til eige hushald reknast ikkje som stadbunden næring.
Nybygg for slike landbruksformål kan vere aktuelt ved t.d. at støling vert teke opp at eller ved dokumenterte behov for driftsbygning knytt til omfattande næringsfiske.

- Det er ikkje tillate med anna byggje- og anleggsverksemd enn den som er direkte knytt til landbruk. Det vil mellom anna ikkje vere tillate å oppføre hytter, noe som og gjeld hytter med sikte på å skaffe gardsbruk inntekter ved utleige.
- Utleige av husvære i utmarksnæring kan vere mogleg på følgjande vis:
- Utleige av eige husvære
- Restaurering eller ombygging/gjenoppbygging av steinbu for utleige. Dette er i utgangspunktet berre aktuelt på landbrukseigedom der eigar driv gardsbruk, bur i bygda og at tiltaket vil ha ei nemneverdig betyding for næringsinntekta. Ombygging/restaurering for dette formålet er i utgangspunktet berre aktuelt i stølsmiljø eller andre eksisterande bygningsmiljø.
- Tiltak som inneber bruksendring må avklarast i høve til anna gjeldande regelverk.

Statsallmenning

- Restaurering eller anna oppbygging av steinbu er utgangspunktet berre aktuelt i tilknyting til eksisterande bygningar. Utviding av bygningsmassa er elles aktuelt ved tilbygg eller ved sanering av gamle bygg. Forvaltningsstyresmakta kan godkjenne nybygg som er større enn sanert bygg dersom kapasiteten er for låg for utnytting av jakt- og fiskeressursane på allmenningen.

Turisthytter

- Dette vil gjelde utviding eller ombygging av bygningsmassa knytt til eksisterande turisthytter. Grunngjevinga kan liggje i krav i anna lovverk, meir rasjonell drift m.m. Turisthyttene skal primært ivareta grunnleggjande behov for innkvartering for eit enkelt og naturvenleg friluftsliv. Det er ei målsetjing om enkle turisthytter i verneområda.
- Nye turisthytter kan berre setjast opp som erstatning for hytter som vert rive av omsyn til verneverdiane.

For alle byggjetiltak som inneber nybygg eller større tilbygg vert det stilt særskilde krav til søkjar om dokumentasjon av behovet for tiltaket. Dette gjeld óg restaurering av steinbuer. Forvaltninga vil prioritere arbeidet med å kartleggje den totale bygningsmassa på Vidda. Dette vil vere ein viktig reiskap for handsaming av byggjesaker, og

det vil ikkje bli gitt nye byggjeløyve før ei slik oversikt er på plass. Tilsvarande gjeld for oversikt over kulturminne og behov for å ta vare på ulike typar bygningar på Vidda.

Det skal setjast som vilkår i byggjeløyve at tiltakshavar må dokumentere ferdigstilling ved å leggje fram minst tre gode bilete av det utførte arbeidet.

Ein skal tilstrebe nøkterne løysingar som føreset liten inntransport av materialar for bygging og vedlikehald. Det skal leggjast vekt på bruk av stadeigne materialar som stein og torv for å redusere transportbehov og for å oppnå ei god tilpassing i landskapet. Ein skal søkje alternative løysingar framfor oppføring av ny bygning. Slik løysing kan vere restaurering eller ombygging av gamalt husvære eller steinbu, part i felles husvære eller oppføring av felles husvære.

For all byggjeverksemd i verneområda skal det takast omsyn til utforming og plassering for å oppnå gode løysingar i høve til landskap og lokal byggjeskikk. Utforming og plassering av bygningar bør skje i samråd med kommunale bygningsstyresmakter. Alle saker som vedkjem byggjetiltak skal leggjast fram for kulturvernstyres-maktene og villreinnemnda for vurdering. Ombygging og tilbygg skal tilpassast eksisterande bygningsmiljø, og nye bygningar skal om mogleg verte lokalisert til eksisterande bygningsmiljø.

Ved tildeling av løyve til å ta torv, skal forvaltningsstyresmakta påvise kvar denne skal takast.

Byggjetiltak som er påkravd for å tilfredsstille nye krav i medhald av anna lovverk skal imøtekommast, så lenge det ikkje kjem i strid med verneformålet.

Det skal leggjast opp til ein streng løyvepraksis for heile nasjonalparken. Verneformålet for landskapsvernområda tillet ein noko mindre restriktiv praksis enn i nasjonalparken.

I heilt særskilde tilfelle bør det vurderast å fjerne evt. flytte bygningar som har ei uheldig utforming eller plassering i landskapet.

Oppfølgjande tiltak

Det bør gjerast ei utfyllande registrering og samanstilling av bygningsmassa i verneområda på Vidda.

Forvaltningsstyresmaktene bør utarbeide informasjonsbrosjyre til brukarane om saksgang og krav til søknad i byggjesaker.

5 SONEINNDELING FOR FORVALTNING AV VERNEOMRÅDA

5.1 Kategoriar for soneinndeling

DN-rapport 1996-3 Forvaltning av nasjonalparkar omtalar formål og gjev retningsliner for soneinndeling av verneområde. Formålet med ei soneinndeling for forvaltning av verneområda er å nå verneformålet på ein best mogleg måte. Vern av naturmiljøet er det overordna målet for alle soner, og verneformål og vernereglar gjeld for alle sonene. Forvaltningspraksisen vil likevel variere etter nærmare retningsliner frå sone til sone. Soneinndelinga er i hovudsak gjort for å handtere tilhøve til ulike brukarinteresser og er ikkje ei gradering av verneverdiane i området. For Hardangervidda er også landskapsvernområda delt inn i soner.

Følgjande faste sonekategoriar skal leggjast til grunn:

Kategori 1: Spesiell vernesone
Kategori 2: Sone utan tilrettelegging og inngrep
Kategori 3: Brukssone
Kategori 4: Sone med spesiell tilrettelegging og inngrep

Innafor den enkelte sona kan mindre teigar skiljast ut, når det er føremålstenleg for å ivareta særlege omsyn.

5.2 Kriterium for soneinndeling

Ei rekkje kriterium er lagt til grunn for å vurdere sonekategori for det enkelte delområdet. Både eksisterande miljøtilstand og ønska miljøtilstand for framtida er lagt til grunn. For verneområda på Hardangervidda har desse kriteria vege tyngst ved soneinndelinga:

- Omsyn til dyreliv i sårbare periodar; villrein (kalving/vinterbeite) og våtmarksfuglar (hekking)
- Lokalisering av merka turstigar og turisthytter
- Lokalisering av traktorsleper
- Eksisterande bruk for landbruk, friluftsliv, jakt og fiske; ønska bruk for framtida
- Omsyn til spesielle element i landskapet
- Førekomst av spesielle inngrep som vegar
- Ønske om ei enkel og oversiktleg soneinndeling

5.3 Omtale av dei enkelte sonene

Soneinndelinga er retningsgjevande for forvaltning etter verneforskriftene og må ikkje leggjast ukritisk til grunn for sakshandsaming. Ved rullering av forvaltningsplanen må erfaringane med soneinndelinga evaluerast. For kvar teig er det skildra eit formål, som er retningsgjevande for forvaltninga av teigen. Til kvar teig gjeld det nokre få spesielle retningsliner som er skildra under den enkelte teig. I kap.4 i denne planen er det skildra generelle retningsliner som gjeld for heile nasjonalparken, for begge landskapsvernområda eller for alle verneområda. Dei spesielle retningslinene for den enkelte teigen går normalt framfor dei generelle retningslinene.

5.3.1 Spesiell vernesone

Teig 1 Langavatnet – vest.
Teigen omfattar vestre del av Langavatnet i Eidfjord statsallmenning og tilhøyrande våtmarks- og myrområde. Formålet med teigen er å ivareta omsyn til fuglelivet i eit svært viktig våtmarksområde i hekkeperioden.

Langavassmyrene er som det einaste våtmarksområdet i Hordaland vurdert til å ha internasjonal verneverdi (Statskog Vestlandet 1992). Området er særleg rikt med omsyn på ender og vadefuglar og er godt dokumentert. Fuglelivet er sårbart for ferdsle i strandsona i hekkeperioden, og er utsett for garnfiske, sportsfiskarar, kanopadlarar og anna friluftsliv (Statskog Vestlandet 1992).

Spesielle retningsliner

Fuglelivet skal verte skåna mot unødig ferdsle og annan aktivitet som kan medføre uro i perioden frå 1. juni til villreinjakta startar. Alle tiltak skal vurderast med omsyn på uro for fuglelivet i denne perioden. Dersom det er naudsynt av omsyn til fuglelivet, kan DN innføre nærmare regulering av ferdsla i området.

Teig 2 Nedre del av Hondle
Teigen omfattar området på 4,5 km² i Møsvatn Austfjell landskapsvernområde, som har særskilt freding av fuglelivet, jfr. forskrifta for landskapsvernområdet. Formålet med teigen er å ivareta omsynet til fuglelivet i eit svært viktig våtmarksområde i hekkeperioden.

Spesielle retningsliner

Fuglelivet skal verte skåna mot unødig ferdsle og anna aktivitet som kan medføre uro i perioden frå 1. juni til 21. august. Etter pkt. 5e i forskrifta for landskapsvernområdet kan forvaltningsstyresmakta fastsetje reglar om regulering av ferdsla dersom dette syner seg naudsynt for å oppfylle føremålet med fredinga.

5.3.2 Sone utan tilrettelegging og inngrep

Teig 3 Kvennaområdet
Sona er avgrensa av merka turstigar frå Mogen til Lågaros og vidare frå Lågaros via Sandhaug, Besså, Litlos og Haukeliseter til nasjonalparkgrensa ved Poddevatn og langs nasjonalparkgrensa til denne kryssar tursti ved Mogen. Vinterløypa frå Haukeliseter til Hellevassbu ligg aust for sommarruta og delvis innafor teigen.

Formålet med sona er å sikre eit stort og relativt urørt område, som i all hovudsak er utan tyngre tekniske inngrep, nesten utan merka turstigar og utan turisthytter. I området ligg det jakt- og fiskebuer både på privat grunn, statsgrunn og på kommunal eigedom, og området er nytta til jakt og fiske og også anna friluftsliv utan tilrettelegging. Det er noko beite særleg i vestre del av sona. Sona utgjer eit "friområde" for fostringsflokkar av villrein på sommarbeite på grunn av lite ferdsle i området. Særleg Kvennadalføret er rikt på kulturminne m.a. etter fast busetting og driftetrafikk.

Spesielle retningsliner

Sona skal oppretthaldast som eit urørt naturområde, jfr. vedlegg. Hansbuslepa kan opnast for avgrensa bruk i samband med villreinjakta. Sona skal bevarast utan tilrettelegging for fotturisme og skigåing, og det bør ikkje gjevast løyve til organisert friluftsliv i området, jf. retningsliner for organisert friluftsliv i kap. 4.3.3. Det skal takast omsyn til villreinen sitt sommarbeite i området. Hausting i form av jakt, fiske og beite skal kunne halde fram i området.

5.3.3 Brukssone

Teig 4 Veigdalen - Kinso
Teigen omfattar i hovudsak privat areal og tidlegare stølsområde i Veigdalføret og i Kinsovassdraget. Området er utan tyngre tekniske inngrep og er utan godkjende traktorsleper. Teigen er særleg rik på kulturminne og kulturmiljø etter stølinga og inneheld mange nye og gamle bygningar, m.a. fleire verneverdige stølsanlegg. Heile teigen er nytta som kalvingsområde for villreinen, og villreinen har viktige vårbeite i området. Området har eit omfattande nett av merka turstigar og stikka skiløyper og inneheld fleire turisthytter. Området har godt tilgjenge frå nord og vest.

Eit viktig formål med teigen er bevaring av kulturminne, kulturmiljø og kulturlandskap, og det kan opnast for ei varsam utvikling for jakt, fiske, friluftsliv og småskala turisme basert på gamle stølsanlegg o.l., jfr. St.meld. nr. 62 (1992-93). Villreinen skal verte skåna i kalvingsperioden.

Spesielle retningsliner

For kalvingsperioden for villreinen gjeld retningsliner i kap. 4.1.4. Alle tiltak skal vurderast m.o.t. fare for uro for reinen i denne perioden. Området skal haldast fri for tyngre tekniske inngrep, jfr. vedlegg. Det kan i teigen og innafor rammene av verneformålet opnast for ei varsam utvikling for jakt, fiske, friluftsliv og småskala turisme basert på natur- og kulturopplevingar knytt til eksisterande bygningar, t.d. gamle stølsanlegg. Det kan opnast for mindre endringar av stig- og løypenett når det er ledd i å kanalisere ferdsle frå andre og meir sårbare område.

Teig 5 Sørvest Vidda
Teigen omfattar nasjonalparken sør for teig 4 og vest for teig 3. Formålet med teigen er å oppretthalde eit stort og urørt område utan tyngre tekniske inngrep og med ein låg bruksintensitet for framtida. Området er utan tekniske inngrep jfr. vedlegg, og har tradisjonelt hatt ein lågare bruksintensitet enn teig 4 lenger nord. Teigen ligg i hovudsak på statsgrunn, med unntak av mindre område heilt i sør og sørvest og vest for Hårteigen. Området er nytta til tradisjonell hausting som jakt, fiske og sauebeite, og utgjer eit langturområde for fotturisme. Nordre del av teigen er nytta som kalvingsområde for villreinen, og austre del av teigen er viktig sommarbeite for reinflokkar.

Spesielle retningsliner

For aktuelt kalvingsområde, jfr. vedlegg, gjeld retningsliner i kap. 4.1.4. Alle tiltak skal vurderast med omsyn på uro for villreinen under kalving. Området skal oppretthaldast som langturområde for fotturisme og anna friluftsliv. Det bør vurderast behov for tiltak for å ivareta omsyn til villreinen i viktige sommarbeiteområde.

Teig 6 Sentralvidda nord og aust
Teigen dekkjer i hovudsak Eidfjord statsallmenning sør til Nordmannslågen og dei austre delane av nasjonalparken nord for teig 3. Teigen omfattar fleire av dei mest bruka områda i nasjonalparken, både på privat grunn og på statsallmenning. Det foregår eit utstrekt næringsfiske og eit omfattande sauebeite i området, og nesten alle område der det føregår barmarkstransport ligg i denne teigen. Alle godkjende traktorsleper i nasjonalparken ligg i teigen. Det er også eit godt utvikla nett av turstigar og skiløyper i området, og fleire av dei største turisthyttene ligg i teigen. Dei austre delane av teigen inneheld viktige vinterbeiteområde for villreinen. Tiltak for å hindre vidare spreiing av ørekyt er mest aktuelt for dette området.

Formålet med teigen er å kunne oppretthalde eit relativt høgt bruksnivå for landbruk, jakt og fiske og tradisjonelt friluftsliv, men innafor rammene av verneformålet, og å sikre villreinen sine vinterbeiteområde.

Spesielle retningsliner

I teigen kan det oppretthaldast eit relativt høgt bruksnivå for utnytting av private eigedomar og statsgrunn til landbruk, jakt, fiske og friluftsliv. All bruk og omfanget av bruken skal vere innafor rammene av verneformålet. Det kan tillatast ei varsam utvikling av stig- og løypenettet når det er ledd i å kanalisere ferdsle frå andre og meir sårbare område. Det skal takast tilbørleg omsyn til villreinen på vinterbeite etter retningsliner i kap. 4.4, i område avgrensa i vedlegg 5.

Teig 7 Hardangerjøkulen
Teigen omfattar Hardangerjøkulen med dei nærmaste areala. Jøkulen er eit svært markert landskapselement og eit blikkfang nord på Vidda. Tilkomsten er svært god m.a. frå Finse, og breen er mykje bruka til friluftsaktivitetar store delar av året. Formålet med teigen er å sikre Hardangerjøkulen som eit viktig og urørt element i landskapsbiletet (”visuelt vern”), samstundes som breen skal kunne nyttast til ulike friluftsaktivitetar innafor rammene av verneformålet.

Det finst fire hytter innafor teigen: Appelsinhytta, Jøkulhytta, Ramnaberghytta og Demmevasshytta.

Spesielle retningsliner

Ein skal leggje særleg stor vekt på omsynet til landskapsbiletet ved vurdering av tiltak som vil innebere synlege og varige inngrep i landskapet. For tiltak som det vert gjeve løyve til, skal det setjast naudsynte vilkår som tek omsyn til landskapet.

Teig 8 Skaupsjøen-Halnefjorden
Teigen omfattar Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde, unnateke Hardangerjøkulen med nærområda til breen og rv. 7. Formålet med teigen er å følgje opp intensjonen med landskapsvernområdet.

Spesielle retningsliner

Det kan tillatast eit relativt høgt bruksnivå i sona både for landbruksutnytting og tradisjonelt friluftsliv, men innafor rammene av verneformålet. Det skal takast tilbørleg omsyn til landskapet ved løyve til byggjeverksemd og andre varige tiltak. Det må vurderast tiltak for å sikre verdifulle kulturminne i området som er utsett på grunn av ulik ferdsle og godt tilgjenge. Ein skal unngå tiltak og aktivitetar som kan bidra til å stenge villreintrekk mellom sentralvidda og området ved Hardangerjøkulen.

Teig 9 Møsvatn Austfjell

Teigen omfattar heile Møsvatn Austfjell landskapsvernområde, unnateke fuglefredingsområdet i Hondle. Formålet med teigen er å følgje opp intensjonen med landskapsvernområdet. Det er store landbruksinteresser i området. Med unntak av merka turstig mellom Mogen og Stordalsbu er området utan tilrettelegging for fotturisme. Heile landskapsvernområdet er viktig vinterbeiteområde for villreinen.

Spesielle retningsliner

Det skal takast særlege omsyn til villreinen i vinterbeiteperioden, jfr. kap. 4.1.4. Det er ikkje ønskeleg med auka tilrettelegging for fotturisme i teigen. Det skal takast tilbørleg omsyn til landskapet ved løyve til byggjeverksemd og andre varige tiltak.

5.3.4 Sone med spesiell tilrettelegging og inngrep

Teig 10 Tinnhølvegen

Teigen omfattar området langs Tinnhølvegen innafor nasjonalparken, fram til parkeringsplassar ved Byen og i sandtaket. Formålet med teigen er å ivareta omsyn til vedlikehald av vegen, samt naudsynt transport langs Tinnhølvegen. Det gjeld særskilde reglar for bruk av Tinnhølvegen etter nasjonalparkforskrifta.

Spesielle retningsliner

Vedlikehald av Tinnhølvegen kan skje utan særskilt løyve. Det skal ikkje takast massar frå nasjonalparkområdet, og det skal ikkje verte opparbeidd nye parkeringsplassar eller stikkvegar langs Tinnhølvegen. Alle tiltak langs vegen skal få ei god tilpassing til landskapet. Tilsynsutvalet bør utarbeide bevis (kort/kvittering) for godkjend køyring langs Tinnhølvegen.

Teig 11 Riksveg 7

Teigen omfattar området langs Rv 7 innafor Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde, med tilhøyrande anlegg som massetak, skjeringar/fyllingar og reiselivsbedrifter. Formålet med teigen er å ivareta omsyn til spesielle forhold langs Rv 7 gjennom verneområdet.

Spesielle retningsliner

Vedlikehald av Rv 7 og naudsynte anlegg i tilknyting til vegen kan skje utan løyve. Det skal ikkje etablerast nye anlegg som massetak, skjeringar/fyllingar, parkeringsplassar e.l. utan etter løyve frå forvaltningsstyresmaktene. Alle tiltak i teigen skal få ei god tilpassing til landskapet. Tiltak som kan bidra til å hindre villreintrekk mellom sentralvidda og området nord for riksvegen skal ikkje godkjennast.

5.4 Randområda

Randområda til verneområda er dei delane av viddeplatået som utgjer Hardangervidda og som ligg utanfor verneområda. Det er kommunane, fylkeskommunane og Fylkesmennene som er ansvarlege for forvaltning av randområda, ved sida av grunneigarar og rettshavarar. Forskriftene for verneområda gjeld berre innafor vernegrensene. Verneverdiar og brukarinteresser i verneområda må sjåast i nær samanheng med tilsvarande i randområda. Det er også eit mål i seg sjølve at kvalitetane i randområda vert tekne vare på. Difor vert det i forvaltningsplanen gjeve innspel til forvaltning av randområda gjennom kommunal- og fylkeskommunal planlegging og til grunneigarar og rettshavarar sin disponering av områda. Fleire ulike planar har allereie som siktemål å regulere tilhøve mellom bruk og vern i randområda til verneområda på Vidda. Det gjeld m.a. fylkesdelplan for Hardangervidda Aust og felles fleirbruksplan for Hallingskarvet/Nordfjella (kommunedelplanar).

Det vert ikkje føreslått soneinndeling av randområda. Det vert føreset at arealbruk her vert forvalta i medhald av plan- og bygningslova som kommune(del)planar og fylkes(del)planar ved behov.

Villrein og anna dyre- og planteliv
Viddareinen har store delar av sine leveområde utanfor verneområda. Det er eit mål å bevare heile leveområdet til villreinen, jfr. mål i driftsplanen for Hardangervidda villreinområde. Av særleg stor verdi i randområda er vinterbeiteområda ut mot tangane på austvidda. Fylkesdelplan for Hardangervidda Aust, som gjeld for villreinområdet for Buskerud og Telemark, har som utgangspunkt å sikre villreinen sine vinterbeiteområde på austvidda. Å oppretthalde trekkvegar mellom Hardangervidda og dei mindre villreinområda rundt Vidda, som Blefjell, Hallingskarvet/Nordfjella og Brattefjell/Vindeggen er viktig for å sikre genetisk utveksling mellom stammene. Viddastamma er stor nok til å unngå tap av genetisk materiale, men for dei mindre stammene er det fare for innavlsdepresjon over tid.

Også for anna plante- og dyreliv må ein sjå større område under eitt for å sikre levedyktige bestandar på sikt. Dette gjeld i særleg grad artar som er arealkrevjande og som finst i sparsame bestand over store fjellområde, slik som fjellrev, kongeørn, jaktfalk og snøugle. Både ørekyt og røye er fiskeartar som "bankar på døra" til nasjonalparken frå fleire kantar og som vil kunne auke si utbreiing innover verneområda etter kvart.

Landskapet
Landskapet i verneområda utgjer ein heilskap saman med randområda, både når det gjeld funksjonelle tilhøve og når det gjeld landskapsbilete. Det er difor viktig at landskapet på Vidda vert forvalta som eit heilskapleg område i fellesskap.

Samferdsle og transport
Hardangervidda ligg sentralt til i høve til viktige kommunikasjonsårer i Sør-Noreg. Fleire riksvegar omkransar Vidda, og stikkvegar går innover Vidda i randområda. Bergensbanen går over Finse, som er eit viktig utgangspunkt for oppleving av Vidda. I tillegg til båtruta over Halnefjorden i landskapsvernområdet i nord, går det båtrute over Mår og Møsvatn sør for nasjonalparken, som fraktar folk heilt inn mot nasjonalparkgrensa. Vegar og kommunikasjonsårar kan vere barrierar i seg sjølve for t.d. villrein, og dei aukar tilgjenget til Vidda og er grunnlag for folk sine reisemønster. Det er ei utfordring for styring av samferdsle i randområda å unngå eit auka press på sårbare område både i og utanfor verneområda, og å kanalisere og styre trafikken i tråd med kva ulike delområde kan tole. Det er ikkje ønskjeleg å auke presset på nasjonalparken frå Tinnhølen.

Friluftsliv, reiseliv og turisme
All frilufts- og rekreasjonsverksemd har sitt utgangspunkt i randområda, og stig- og løypenettet i og utanfor verneområda utgjer ein heilskap. Tiltak som fører til endringar i stig- og løypenettet utanfor verneområda vil verke direkte inn på bruken i verneområda og må sjåast i nær samanheng. Store hyttekonsentrasjonar i område som nedre del av Veigdalen og i Sysendalen, ved Haugastøl, Ustaoset og Geilo, i Skurdalen, Seterdalen, Uvdal, Imingfjell, ved Møsstrand, Songa og Haukeliseter skapar ferdsle innover Vidda, hovudsakleg i form av dagsturar. Både for større hytteområde og område med turistbedrifter styrar merka stigar og oppkøyring, stikking og merking av skiløyper langt på veg denne ferdsla.

Landbruksverksemd
Rundt heile Vidda ligg det gardsbruk med eigedom eller bruksrettar inne i verneområda. Dei fleste bruka ligg eit stykke unna verneområda, men ved Reinsnos og Valldal i Odda og ved Møsvatn i Vinje ligg det gardsbruk heilt opp mot nasjonalparkgrensa.

Kraftutbygging
Dei fleste vassdraga i randområda rundt Vidda er regulerte, med unntak av Numedalslågen ned til Dagali og Veig. Sjølv om fleire reguleringar så vidt kjem i berøring med verneområda, har drifta av kraftverka forholdsvis liten innverknad på verneområda. Unntak er snømålingar i nedbørsfelt, forstyrring på villreinen sine trekkvegar og ferdsle langs vegar innover Vidda som var bygde for kraftutbygging.

Spesielle retningsliner

For alle tiltak i randområda må det vurderast konsekvensar i høve til formålet med verneområda. På same måte må tiltak i verneområda også vurderast i høve til konsekvensar for verne- og brukarinteresser i randområda.

6 FORVALTNING OG OPPSYN

6.1 Forvaltning etter verne-forskriftene (sakshandsaming)

Forvaltningsstyresmaktene for Hardangervidda nasjonalpark, Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde og Møsvatn Austfjell landskapsvernområde framgår av kap.2.2. Fordeling av forvaltningsmynde mellom Fylkesmennene og dei fylkesvise tilsynsutvala framgår av brev frå Direktoratet for naturforvaltning av 7. juni 2002.

6.1.1 Tilsynsutvala

I kvart fylke skal det veljast eit tilsynsutval for nasjonalparken med 5, 7 eller 9 personar. Kommunestyret i kvar kommune som har areal i nasjonalparken, skal for kvar valperiode peike ut personar med vararepresentantar som kan ivareta dei ulike interessene som er knytt til forvaltinga av nasjonalparken. Utvala skal oppnemnast av Direktoratet for naturforvaltning.

Utvalet vel sjølv leiar og oppnemner eigen sekretær. Alle saker som skal handsamast i utvalet skal på førehand sendast til sekretæren.

Tilsynsutvalet skal følgje med i utviklinga i sin del av nasjonalparken og gje råd og uttale i saker som vedkjem forvaltninga av denne.

Tilsynsutvalet er forvaltningsstyresmakt for følgjande punkt i dei tre verneforskriftene, jfr. brev frå DN av 7.6.02:

- Nasjonalparken: pkt. 4.1.3. a - c, 4.3.2, 4.4, 4.6 og pkt. 5 avgrensa til motorisert ferdsle
- Landskapsvernområda: pkt. 4.1.3 a - c

Fylkesmannen har møte- og talerett på utvalsmøter og kan påklage tilsynsutvala sine vedtak.

6.1.2 Fylkesmennene

Fylkesmennene har forvaltningsmynde for dei bestemmelser i vernereglane som ikkje vert forvalta av DN eller tilsynsutvala. Både tilsynsutvala og Fylkesmennene har forvaltningsmynde etter pkt. 4.3.2 og 4.4 i nasjonalparkforskrifta.

Tilsynsutvala kan påklage vedtak gjort av Fylkesmennene.

Fylkesmennene har i dag delt oppgåver mellom seg ved at Fylkesmannen i Telemark er ansvarleg for å koordinere arbeidet mellom forvaltningsorgana over fylkesgrensene og utarbeide årsmelding for verneområda og har hatt ansvaret for å utarbeide forvaltningsplanen Fylkesmannen i Buskerud er hovudansvarleg Fylkesmann for villreinforvaltninga i Hardangervidda villreinområde og rådgjevar for Villreinnemda for Hardangervidda, som er eit regionalt viltorgan etter viltlova. Hordaland fylkeskommune sin kulturseksjon har hatt ansvaret for kulturminnearbeidet for dei tre fylkeskommunane under arbeidet med forvaltningsplanen.

Det er føresett at Fylkesmannen for det enkelte fylke utarbeidar rutiner for samarbeid med Fylkeskommunen sin kulturseksjon om kulturminnesakene.

6.1.3 Direktoratet for naturforvaltning

Direktoratet for naturforvaltning avgjer etter pkt. 6/7 kven som skal ha forvaltningsmynde etter forskrifta. DN kan vidare fastsetje nærare reglar for forvaltningsorgana si organisering, utøving av mynde og arbeid elles, jfr. pkt. 6.2/7.2 i verneforskriftene. Dette bør gjerast som særskilt sak når ein har erfaring med arbeidet hjå Fylkesmennene og tilsynsutvala.

For all sakshandsaming etter verneforskriftene gjeld reglar i forvaltningslova og offentlegheitslova.

Retningsliner for forvaltning av verneforskriftene (sakshandsaming)

For søknader om løyve til motortransport, byggjetiltak o.l. må det liggje føre tilstrekkeleg dokumentasjon i form av ei heilskapleg framstilling som synleggjer behov.

Det bør lagast informasjon til aktuelle brukarar om kva dokumentasjon som det vert stilt krav til ved handsaming av ulike søknader. Verneforskrifter o.a. informasjon skal sendast ut på førespurnad.

Tilsynsutvala kan fastsetje nærmare tidsfrist for søknader om motortransport for vinter- og barmarksesongen. Tidsfristane skal kunngjerast for dei aktuelle områda, og faste brukarar utanfor lokalmiljøet bør få tilsend informasjon om tidsfristar.

For motortransport og kvisting av skiløyper kan det gjevast fleirårig løyve når behovet er det same over fleire år. Tilsynsutvala kan ikkje gje fleirårige løyve som går utover vald funksjonsperiode. Det skal setjast vilkår om rapportering av gjennomførde turar for motortransport etter kvar sesong.

Tilsynsutvala kan lage nærmare reglar for saker der leiar eller sekretær kan ta avgjerd etter oppsette retningsliner.

Tilsynsutvala har ansvar for å sjå til at tilsynsutvalet sin sekretær har tilstrekkeleg kompetanse i høve til dei oppgåvene som vert lagt til stillinga

I saker som krev inngåande vurdering av verneinteresser opp mot brukarinteresser, skal det så langt som råd hentast inn aktuell fagkompetanse for å vurdere dei ulike interessene mot kvarandre. Saker som vedkjem kulturminnevern skal vurderast av kulturseksjonen hjå fylkeskommunen (sjå kap. 4.2). For andre saksområder der forvaltningsorganet sjølv ikkje har fagkunnskap, skal det hentast inn aktuell kunnskap der denne finst.

I saker som krev faglege vurderingar mellom verneverdiar og brukarinteresser skal dei faglege vurderingane og avveging framgå av saksframstillinga, slik at partar i saka kan gjere seg kjent med om deira synspunkt er kome fram i saka. Opplysningar om utsette førekomstar skal handterast som gradert informasjon.

Anna arbeid i forvaltningsorgana

Forvaltningsstyresmaktene skal bruke logo for Hardangervidda nasjonalpark på alle offisielle dokument, publikasjonar og kunngjeringar som vedkjem verneområda. Nærmare retningsliner for bruk av logo framgår av DN-rapport 1996-3, kap. 9.2.

Det skal lagast ein årleg plan for forvaltninga av verneområda, med oversikt over felles samlingar, opplæring og tiltak som skal følgjast opp gjennom året og med budsjett for året. Det skal lagast ei felles årsmelding for verneområda, med relevant statistikk og annan informasjon som er av interesse for å vurdere i kva grad ein har nådd verneformålet. Det skal årleg haldast felles samlingar for forvaltningsorgana, for opplæring, drøfting av forvaltningspraksis, for å bidra til samordning og for evaluering av arbeidet.

For å skaffe naudsynt lokalkunnskap for sakshandsaming, må ho samordnast med andre offentlege forvaltningsorgan og SNO. I viktige saker bør ein gjera synfaringar i felt før vedtak vert fatta. Ved synfaringar i felt skal evt. motortransport samordnast med andre transportbehov, slik som andre offentlege synfaringar o.l.

Det skal arbeidast for å gje tilstrekkeleg informasjon til brukarar og eigarar av Vidda om vernereglar, forvaltningspraksis o.l.

Det bør vurderast å fordele ansvar for fleire fagområde mellom Fylkesmennene, tilsvarande for villreinforvaltninga. Dette kan vere aktuelt for forvaltning av plante- og dyreliv, bl.a. raudlisteartar, kulturminneforvaltning, landbruk, friluftsliv, turisme og drift av turisthytter.

6.2 Oppsyn og skjøtsel

Det er tre hovudaktørar som utfører naturoppsynet på Hardangervidda; Statens naturoppsyn, Hardangervidda Fjelloppsyn as og politiet. Aktørane koordinerer arbeidet gjennom felles planar for verksemda og har eit tett samarbeid.

Statens naturoppsyn (SNO) vart oppretta med heimel i Lov om naturoppsyn av 21.6.1996, som eit bidrag til å nå nasjonale miljømål. Lov om statlig naturoppsyn heimlar eit heilheitleg naturoppsyn innafor følgjande særlovar: naturvernlova, friluftslova, viltlova, lakse- og innlandsfiskelova, motorferdslelova, kulturminnelova og delar av forureiningslova.

SNO sine viktigaste oppgåver er:
- å ivareta nasjonale miljøoppgåver
- kontroll i høve til lovar, forskrifter og anna regelverk
- å førebyggje miljøkriminalitet
- rettleiing og informasjon
- praktiske skjøtselsoppgåver av ulik art
- registrering og dokumentasjon

Fire SNO-stillingar er tilknytt Hardangervidda; to med base på Rjukan i Telemark, ein med base på Rødberg i Buskerud og ein med base i Øvre Eidfjord i Hordaland. Den eine stillinga på Rjukan er óg koordinator for SNO på Vidda. Desse stillingane har ein stor del av sine oppgåver knytt til verneområda på Hardangervidda, og er underlagt hovudkontoret til SNO ved DN i Trondheim. SNO har avgrensa politimynde, og vil samarbeide med politiet og Hardangervidda Fjelloppsyn as om oppsyn og overvaking på Vidda.

Hardangervidda Fjelloppsyn as (HF as) er oppretta og heileigd av dei sju fjellstyra kring Hardangervidda. HF as tek hand om oppsyns- og skjøtselsoppgåver med heimel i fjellova og utfører sekretærarbeid for fjellstyra. Fjelloppsynet utfører óg oppynsarbeid på oppdrag frå SNO og bistår forskings- og forvaltingsinstitusjonar med feltarbeid. Det er pr. 31.12.2001 sju fast tilsette medarbeidarar og hovudkontoret ligg på Geilo.

Politidistrikta Hordaland, Telemark og Nordre Buskerud har alle geografisk ansvarsområde innafor verneområda og inngår i det totale naturoppsynet. Samarbeidet mellom politiet og anna oppsyn vert koordinert gjennom Hordaland politidistrikt avd. Hardanger. Det enkelte politidistriktet har ansvar for all polititeneste som vert utført innafor distriktet, også den som vert utført av personar med avgrensa politimynde.

Hovudoppgåvene for oppsynet i parken er:
- Rettleiing og informasjon til brukarar og besøkande.
- Kontrollere, rapportere og reagere på brot på forskrifter og regelverk.
- Halde oversikt over utviklingstendensar i bruken av området.
- Halde oppsyn/oversikt over status for lokalitetane for truga plante- og dyreartar.
- Føre tilsyn med og eventuelt utføre vedlikehald av statleg eigedom, det gjeld og informasjons- og oppmerkingsmateriell.

Aktuelle oppgåver for naturoppsynet

Kontakt med forvaltningsstyresmaktene, lokalsamfunn og brukargrupper

Fylkesmannen som forvaltningsstyresmakt er fagleg premissgjevar for arbeidet som vert utført i verneområda. Det er naudsynt med gode rutinar for jamleg kontakt med Fylkesmannen og tilsynsutvala, slik at ansvarlege styresmakter vert oppdatert på tilstanden i verneområda.

Dersom ein skal nå formålet med vernet, er det og naudsynt med god kontakt, open dialog og tillit i høve til lokalsamfunn, medrekna grunneigarar og andre brukargrupper.

Rettleiing og informasjon

Informasjon om verneområda skal skje etter ein heilskapleg plan, og i samråd med Fylkesmenn og DN (sjå kap.6.3). SNO vil bidra til informasjonsarbeidet i tilknyting til verneområda, og vil kunne hjelpa forvaltningsstyremaktene mellom anna ved produksjon av informasjonsmateriell, skilting, merking m.v. SNO skal spele ei aktiv rolle i høve til rettleiing og informasjon til brukargrupper på Vidda og vere synlege på ein positiv måte i felten. Også politiet og Hardangervidda Fjelloppsyn as vil ha ansvar for rettleiing og informasjon som ein del av oppsynsaktiviteten.

Overvake og kontrollere at gjeldande lover og reglar vert følgd

Dette er oppgåver som vert utført på vegne av politi/lensmann og/eller forvaltningsstyresmaktene. Handheving av verneforskriftene er her blant dei mest sentrale oppgåvene ved utføring av kontrollar når oppsynet er på feltoppdrag.

SNO samarbeider med lensmenn/politiet og Hardangervidda Fjelloppsyn as om arbeidet. Samarbeidet er lagt opp med Hordaland politidistrikt, avd.Hardanger som koordinator for politi/lensmenn rundt Vidda. Dette samarbeidet har hatt ei positiv utvikling etter at SNO vart etablert på Hardangervidda og bør utviklast vidare.

Oppsyn i samband med villreinjakta

SNO og Hordaland politiditrikt avd. Hardanger har eit overordna ansvar for å leie, samordne og koordinere jaktoppsynet under villreinjakta, og er faglege premissgjevarar for dette oppsynet. Oppsynet i samband med villreinjakta utgjer ein viktig og omfattande del av oppsynsaktiviteten til både SNO, politiet og Hardangervidda Fjelloppsyn as. SNO har etablert ein oppsynssentral på Skinnarbu, som fungerer som eit kommunikasjonsknutepunkt og ein leiings-/koordineringssentral for SNO under jakta.

Skjøtsel og renovasjon

Skjøtseltiltak kan vere både reparasjon av skade i naturen som skuldast menneskeleg aktivitet og arbeid for å oppretthalde ein naturtilstand. Planlegging og gjennomføring av skjøtseltiltak må skje i samsvar med forvaltningsplanen og i nært samarbeid mellom forvaltningsstyresmaktene, grunneigarar, andre rettshavarar og brukarar. For skjøtselarbeid er det aktuelt at oppsynet tek leiaransvar.

Renovasjon og avfallshandsaming er eit kommunalt ansvar, jfr. forureiningslova § 35. SNO bør samarbeide med kommunane for å få til gode ordningar. Renovasjon må utførast både som ledd i haldningsskapande arbeid og for å oppretthalde området som triveleg å ferdast i. SNO skal følgje med når det gjeld forsøpling og sjå til at søppel vert fjerna. SNO har ikkje ressursar til sjølve å utføre renovasjonsarbeidet. Her må turistbedrifter, turistforeiningar, fjellstyre og andre som marknadsfører og brukar områda ansvarleggjerast.

Generell overvaking av naturmiljø, kulturminne o.l.

Ei forsvarleg forvaltning av verneområda og verneverdiane føreset ei overvaking av naturmiljø og kulturminne, både for å følgje med på utviklinga i områda generelt, men og for å følgje med på lokalitetar av særskilt interesse. Det kan vere overvaking av plantelokalitetar, villreinen sin arealbruk, yngling av fjellrev, utvikling i høve til kulturminne og kulturlandskap, førekomst av ørekyt o.l. Oppsynet bør delta i å planleggje og gjennomføre eit program for registrering og overvaking av naturmiljø og kulturminne i verneområda.

Registreringar

Oppsynet bør vere kvalifisert til å ta på seg feltoppdrag for andre institusjonar. Aktuelle oppdrag er innhenting av plantemateriale, vilt og fisk for vidare undersøking og analyse og vidare registreringar av plante- og dyreartar med tanke på vegetasjons- og bestandsutvikling. Ved at personar som likevel er ute i felten utfører slike oppdrag, vert belastninga i området redusert, til dømes med omsyn til motorisert ferdsle.

Merking og vedlikehald av grenser

Verneområda har mange grenseskilt/grensemerke. Desse skal kontrollerast jamleg, t.d. kvart femte år.

Tilrettelegging

SNO bør delta i arbeidet med å lage ein plan/strategi for kor og korleis tilrettelegging skal skje, og evt. også ta del i arbeidet med gjennomføring. Det kan vere tilrettelegging av informasjon i form av tavler ved innfallsportar til Vidda og plakatar ved turisthytter og andre knutepunkt. Når det gjeld stikking av skiløyper og merking av turstigar, er oppsynet si rolle å kontrollere at dette er i tråd med gjeldande retningsliner.

Faglege tilrådingar til forvaltningsstyresmakter

Oppsynet vil etterkvart kjenne dei lokale tilhøva godt. Denne kunnskapen må koma forvaltningsstyresmaktene til gode når dei skal gjere vedtak i konkrete saker. SNO skal gje innspel til arbeidet med forvaltningsplanen og bidra med lokalkunnskap i enkeltsaker etter behov.

Oppfølging av vedtak

I samband med løyve som vert gjeve vert det ofte fastsett nærmare vilkår. Ei oppgåve for oppsynet er å kontrollere at vilkåra vert følgde.

Fjellsikringstiltak

Politiet har hovudansvaret for sikringstiltak og redningsaksjonar i fjellet. SNO si rolle i redningsaksjonar bør vere å stille lokalkunnskap til disposisjon ved planlegging og administrativ gjennomføring av ein redningsaksjon. SNO har dessutan som uttala policy at dei så langt råd er skal stille personell og logistikk til disposisjon for politiet ved redningsaksjonar. Ein sentral rolle for SNO er å ta del i førebyggjande arbeid ved å gje innspel til tilrettelegging og informasjon om kvar det kan vere usikkert å ferdast til ulike årstider.

Innspel til oppsynsarbeidet i verneområda

Naturoppsynet sitt arbeid må skje innafor dei rammer som er sett av lovverket, verneforskriftene, vedtatt forvaltningsplan og dei aktuelle forvaltningsstyresmaktene.

Oppsynet skal halde eige bruk av motortransport på eit minimum, og samordne sine transportbehov med andre så langt som formålstenleg.

Ved utarbeiding av årleg plan for oppsynsverksemda skal det i samråd med forvaltningsstyresmaktene gjerast faglege prioriteringar for oppsynet sitt arbeid i verneområda. Forvaltningsplanen bør utgjere eit grunnlag for prioritering av oppgåver.

6.3 Informasjon og rettleiing

Både forvaltningsstyresmaktene ved Fylkesmennene, tilsynsutvala, og Statens naturoppsyn har eit informasjonsansvar i høve til verneområda på Hardangervidda. Informasjon er svært viktig og må tilpassast formålet med informasjonen og målgruppene. Forvaltningsstyresmaktene har eit særskilt informasjonsansvar i høve til sitt arbeid og må informere om verneforskrifter og forvaltningspraksis til aktuelle brukargrupper av områda.

Statens naturoppsyn har hovudansvaret for informasjon om verneverdiar, brukarinteresser, åtferdsreglar o.l. i felt og rundt Vidda. Fylkesmenn, tilsynsutval og oppsyn må samarbeide om formidling av informasjon om verneområda.

Det må lagast ein samordna plan vedkomande informasjon om verneområda. Følgjande tiltak er aktuelle:

- Foldar med utdrag frå verneforskrifter og hovudpunkt for forvaltningspraksis (info til potensielle søkjarar om løyve til byggjetiltak og motorferdsle)
- Foldar med informasjon om verneverdiar, brukarinteresser og åtferdsreglar (info til brukarar av verneområda; friluftsfolk, fiskarar, jegerar m.fl.)
- Plakatar med informasjon om verneområda, verneverdiar og brukarinteresser (innfallsportar til Vidda, på turisthytter, fjellstyrehytter og reiselivsbedrifter i randområda til Vidda)
- Informasjons/opplæringsprogram basert på informasjonsteknologi, som internett og DVD (sjå kap. 7)
- Informasjon og rettleiing skal inngå som ein viktig og integrert del av naturoppsynet si aktivitet i felt.

Ved presentasjon av verneområda på internett kan det leggjast opp ei kopling mot tilbod som fjellstyra, villreinutval, private grunneigarar og turistforeiningane har på Vidda. Det må vurderast om eit slikt opplegg kan medføre uønskte marknadsføringseffektar.

Det må leggjast opp til eit samarbeid i høve til DNT, private turisthytter, fjellstyre og andre rettshavarar som har ønskje om å informere og marknadsføre sine tilbod i verneområda, slik at dette vert utført i tillit til forvaltningsstyresmaktene og på ein måte som ikkje fører til uønskte konsekvensar ved sterk auke i tilstrøyminga eller feil bruk av verneområda. Det må vere lov å informere på ein sakleg og informativ måte om det tilbodet ein har.

Ei særskilt utfordring er å formidle informasjon om dei spesielle forholda m.o.t. private areal og tradisjonell bruk i Hardangervidda nasjonalpark, samanlikna med andre norske nasjonalparkar. Sakleg informasjon om desse forholda vil truleg bidra til ei betre forståing for forvaltninga av Hardangervidda og verke konfliktdempande i høve til brukarar av Vidda.

Både Hardangervidda natursenter i Øvre Eidfjord og Hardangervidda Nasjonalparksenter, Møsvatn, som er godkjende som informasjonssenter for Hardangervidda nasjonalpark, bør inngå i ein heilskapleg informasjonsstrategi for verneområda på Vidda, der forvaltningsstyresmaktene er med og legg premissar for fagleg innhald og vinkling av informasjonen.

Eit supplement til bruk av naturinformasjonssentra er å utvikle og formidle god og målretta informasjon gjennom turisthytter, reiselivsbedrifter og andre stader i randområda der aktuelle målgrupper er innom. Det kan vere ein rimelegare og meir effektiv måte å spreie informasjon om verneområda på, til nytte og glede for både brukarar, den enkelte turisthytte/reiselivsbedrift og for styresmaktene.

6.4 Kunnskapsoppbygging

Hardangervidda er blant dei best undersøkte naturområda i Noreg, blant anna som følgje av ei rekkje større forskingsprosjekt. Alt materiale av naturfagleg karakter fram til 1984 er samla i eit referansearkiv. Også for kulturminnefeltet er det gjort eit større arbeid utført av Riksantikvaren/Miljøverndepartementet. Berre det naturfaglege referansearkivet inneheldt 1018 dokument (Statskog Vestlandet 1992).

I tillegg finst ei stor mengd informasjon i form av forskings- og hovudfagsarbeid ved vitskaplege institusjonar o.l., registreringar og undersøkingar utført av privatpersonar og foreiningar som Norsk Ornitologisk Forening, Norsk Botanisk Forening, og Norsk Entomologisk Forening. Statistikk, årsmeldingar o.l. for ulike foreiningar og organisasjonar som driv på Hardangervidda er og relevant informasjon for forvaltninga.

Ei kunnskapsbasert forvaltning av verneområda føreset tilgang på målretta og fagleg god informasjon om natur- og kulturminnefaglege forhold, bruken av områda og forholdet mellom bruk og verneverdiar. Sjølv om mykje kunnskap ligg føre, er det ei stor utfordring for forvaltninga å hente inn, systematisere og gjere aktuell informasjon tilgjengeleg for den daglege forvaltninga. Likevel må forvaltninga i mange tilfelle treffe vedtak på eit grunnlag som ikkje er fullgodt. Då skal m.a. føre-var-prinsippet leggjast til grunn.

Oppfølgjande tiltak

Det må lagast ein plan for innhenting, bearbeiding, lagring og bruk av aktuell, forvaltningsretta informasjon, som i det minste omfattar Fylkesmennene, tilsynsutvala og Statens naturoppsyn. Det bør utviklast eit system basert på data og digitale kart og utvikla på bakgrunn av tilgjengelege system.

Det må også etablerast kontakt med vitskaplege institusjonar og andre fagmiljø og grupper som sit inne med aktuell kunnskap for forvaltning av verneområda. Det bør vurderast oppretta eit fagleg råd eller referansegrupper som kan gje faglege innspel til forvaltning av verneverdiane på Vidda.

Det må lagast ei oversikt over prioriterte, faglege problemområde som det må skaffast fagleg kunnskap på. Aktuelle tema er:

- Effektar av sauebeite
- Moglege spreiingsvegar for ørekyt og aktuelle mottiltak
- Forvaltningstiltak for utsette dyreartar som fjellrev og snøugle og viktige lokalitetar for raudlisteartar
- Strategiar for forvaltning av landskapet som verneverdi

6.5 Samarbeid om forvaltning av verneområda

Ny landsplan for nasjonalparkar føreset ei meir aktiv forvaltning av verneområda for å oppnå verneformåla. Dette inneber at forvaltningsstyresmaktene sitt arbeid må gå utover sakshandsaming etter verneforskriftene, og ta del i å fastsetje mål og strategiar for ulike delområde av forvaltninga og å gjennomføre aktuelle tiltak i verneområda.

Det er fleire instansar som forvaltar verneområda på Hardangervidda ved sida av vernestyresmaktene. Grunneigarar og fjellstyre har eigedoms- og disposisjonsrett til fleire av verneverdiane, og sit med nøkkelen til ei aktiv forvaltning. Kommunar og andre offentlege styresmakter har forvaltningsoppgåver som er heimla i anna lovverk også innafor verneområda, og treff forvaltningsvedtak om desse områda. Likeins er det ofte turistforeiningar, jegerar og andre grupper som utøver delar av det praktiske forvaltningsarbeidet i felt, ved stikking og merking av løyper og stigar og ved felling av villrein.

Skal ein oppnå formåla med nasjonalparken og landskapsvernområda, føreset det eit utstrekt samarbeid mellom vernestyresmaktene og dei andre aktørane som og forvaltar Hardangervidda. Dette føreset møteplassar for å drøfte problemstillingar og felles løysingar. Det er eit godt utvikla samarbeid om forvaltning av villreinstamma på Vidda, der rettshavarar og offentleg viltforvaltning samarbeider om utarbeiding og oppfølging av driftsplan for villreinen. Liknande samarbeidsmodellar bør også vurderast for andre forvaltningsområde innafor verneområda. Til dømes har grunneigarar og fjellstyra tilgjenge til å regulere beitetrykk i avgrensa område, medan verneforskriftene manglar slik heimel.

Når dei store linene for vern og bruk av verneområda skal trekkjast opp, må også kommunane sitt syn verte tillagt vekt fordi verneområda omfattar store område med store interesser for fleire av kommunane. Gjennom kommuneplan o.l. bør kommunane gje til kjenne sitt syn når det gjeld forvaltning av verneområda, og utforme ein politikk som er førande for kommunen sine eigne forvaltningsvedtak i området.

Undervegs i arbeidet med forvaltningsplanen har ein har møteplassar der ulike aktørar har oppnådd gode og konstruktive diskusjonar om forvaltning av verneområda. Når planarbeidet er over og arbeidsgruppene vert lagt ned, har fleire gjeve uttrykk for at det kan oppstå eit »vakuum» i mangel på ein møteplass.

Aktørar i forvaltninga av verneområda
Dei viktigaste aktørane for forvaltning av verneområda og deira rolle er:

Grunneigarar og andre rettshavarar:
- Private grunneigarar og sameige med einerett til jakt, fiske, beite, og generell råderett over eigedomen med m.a. kulturminne. Har rett til å nekte aktivitet som motorferdsle og merking/stikking av stigar/løyper. Hardangervidda Grunneigarsamskipnad (HG) organiserer 98 % av dei private areala i verneområda.
- Fjellstyra forvaltar bruksrettar (jakt, fiske, beite og setring) på statsallmenningane etter fjellova. Fjellstyra samarbeider gjennom Samarbeidsorganet for fjellstyra på Hardangervidda (SfH).
- Villreinutvalet for Hardangervidda er rettshavarane sitt organ for dagleg drift av villreinområdet på Vidda. Styret i villreinutvalet er samansett av fire representantar frå HG og fire frå SfH
- Statskog SF utøver grunneigaransvaret for all statsgrunn
- Eigarar av private hytter, turisthytter og andre bygg og anlegg har eigarinteresser i høve til desse objekta

Offentlege forvaltningsstyresmakter:
- Kommunane har mynde i verneområda etter viltlov, lov om innlandsfiske, plan og bygningslov, motorferdslelov, friluftslov, forureiningslov, landbrukslovgjeving, lov om brannvern m.fl. Kommunane samarbeider m.a. gjennom ordførarutvalet for Hardangervidda
- Fylkesvise tilsynsutval vert oppnemnt av DN med - representantar for kommunane rundt Hardangervidda og har mynde etter verneforskriftene.
- Fylkeskommunane har mynde etter plan og bygningslova og kulturminnelova
- Fylkesmennene har også ei rekkje forvaltningsoppgåver knytt til plan og bygningslova, viltlova, innlandsfiskelova, friluftslova, forureiningslova, landbrukslovgjeving m.fl.
- Samarbeidsrådet for Hardangervidda kan peikast ut av Miljøverndepartementet og skal sjå til forvaltninga av nasjonalparken og følgje med i utviklinga på Hardangervidda.
- Andre offentlege styresmakter med forvaltningsoppgåver i verneområda er m.a. Næringsmiddeltilsyn (etter næringsmiddelforskrifter) og Arbeidstilsyn (etter arbeidsmiljølova).
- Villreinnemnda for Hardangervidda er eit statleg utval som m.a. har i oppgåve å fastsetje fellingskvote for villreinjakta, og å følgje med i utviklinga av villreinen sine leveområde

Oppsyn og politi:
- Statens naturoppsyn er miljøvernstyresmaktene sitt eige oppsynsapparat, med ansvar for å samordne og koordinere det totale naturoppsynet etter Lov om statlig naturoppsyn av 21.6.96.
- Hardangervidda Fjelloppsyn as (HF as) er eigd av fjellstyra og skal utføre oppsynsoppgåver etter fjellova og også andre feltoppgåver for fjellstyra og andre mot betaling. SNO har inngått avtale om kjøp av felttenester av HF as.
- Politi og lensmenn er ansvarleg for å handheve lovverk også i verneområda, og skal påtale aktuelle tilfelle. Å kjempe mot av faunakriminalitet er eit prioritert felt. Lensmennene er ansvarlege for å ta initiativ til å leie redningsaksjonar og ettersøk. Politiet samarbeidar med oppsynet, m.a. under villreinjakta.

Andre instansar:
- Den Norske Turistforening (DNT) er ei landsforeining og har fire medlemsforeiningar med kvar sine administrasjonar i arbeid på Vidda; Bergen Turlag (BT), Drammens og Oplands Tf. (DOT), DNT Oslo og Akershus (DNT-OA) og Skien-Telemark Tf. (STT). Medlemsforeiningane har delt Vidda inn i fire arbeidsområde og har det praktiske ansvaret for merking av ruter og kvisting av løyper og drift av turisthytter. Odda turlag er eit lokallag under BT.
- Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO) er samansett av dei største friluftsorganisasjonane i landet, og er ei interessegruppe i forvaltninga av verneområda i Noreg.
- Samarbeidsrådet for naturvernsaker er samansett av DNT, Norges naturvernforbund (NNV), Norges Jeger og Fiskerforbund (NJFF) og Verdens Naturfond (WWF), og er ei interessegruppe for naturvernarbeid.
- Dei sentrale landbruksorganisasjonane Noregs Bondelag, Noregs Bonde- og Småbrukarlag og Noregs Skogeigarforbund representerer næringsinteressene. Rundt Vidda er det og ei rekkje lokale og fylkesvise landbruksorganisasjonar, sau- og geitalslag og andre faglag som er interessegrupper i forvaltninga av verneområda.

Leverandørar av kunnskap for forvaltning av verneområda:

- Vitskaplege institusjonar og forskingsmiljø som universitet og høgskolar, Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) og Norsk Institutt for Kulturminneforsking (NIKU) er viktige leverandørar av kunnskap for forvaltning av verneverdiar
- Faglege foreiningar som Norsk Ornitologisk Forening (NOF), Norsk Botanisk Forening (NBF), Norsk Zoologisk Forening (NZF), Norsk Entomologisk Forening (NEF) m.fl. sit også inne med mykje aktuell kunnskap på sine felt
- Også enkeltpersonar som brukarar av Vidda og foreiningar som lokale historielag sit inne med mykje aktuell informasjon
- Eidfjord Natursenter, og Hardangervidda Nasjonalparksenter, Møsvatn, er offisielle nasjonalparksentra som formidlar av informasjon om verneområda til publikum

Retningsliner for samarbeid om forvaltning av verneområda

Forvaltningsstyresmaktene må heile tida vurdere kva samarbeidstiltak i høve til andre aktørar som er tenleg for å oppnå verneformåla. Samarbeidstiltak må vere målretta i høve til konkrete utfordringar for forvaltninga av verneområda.

6.6 Økonomi og ressursar for å nå forvaltningsmåla

Å forvalte så store og samansette verneområde som på Hardangervidda er ressurskrevjande. Ambisjonsnivået for forvaltninga må stå i forhold til tilgjengelege ressursar for forvaltnings- og oppsynsarbeid.

Utforming av forskrifter og rutiner for forvaltningsarbeidet har stor innverknad på kostnader ved sakshandsaming. Detaljerte forskrifter som føreset mange søknader medfører stor innsats til sakshandsaming og stor møteverksemd i tilsynsutvala. Ressursar til sakshandsaming må vegast opp mot behovet for å sjå dei store linene for utvikling i verneområda. Sterk fokus på enkeltsaker vil lett føre til at ein mister perspektiv på heilskapen for verneområda. Informasjon og rettleiing ovafor brukarar, og anna kontakt med ulike organ for forvaltning av verneområda krev også ressursar.

Retningsliner for arbeid med økonomi/styring av ressursar

Forvaltningsstyresmaktene må til ei kvar tid vurdere korleis ein innafor tildelte ressursrammer best mogleg kan oppnå formåla med verneområda. Det skal lagast ein årleg plan med budsjett for forvaltningsorgana si verksemd i verneområda, for å synleggjere kva oppgåver ein vil prioritere for det komande året.

Det må leggjast opp til rasjonelle og effektive arbeidsmåtar, samstundes som viktige oppgåver vert handsama på ein grundig måte.

7 OPPFØLGJANDE TILTAK

I forvaltningsplanen er det peikt på ei rekkje viktige oppfølgjande tiltak for forvaltning av verneområda. Samarbeidet som er opparbeidd mellom forvaltninga og dei ulike interessene på Hardangervidda i løpet av arbeidet med forvaltningsplanen bør ein i størst mogleg grad dra nytte av i den vidare forvaltninga. I dette kapittelet vert det gjeve ei nærmare skildring av dei oppfølgjande tiltaka som det hastar med å setje i verk, i prioritert rekkjefølgje. Det bør så snart som råd lagast ein plan med kostnader og finansiering for gjennomføring av tiltaka.

1. **Fornying og korrigering av informasjon som møter brukarane ved de viktigaste innfallsportane til verneområda.**
   Informasjonen som i dag møter brukarane ved dei viktigaste innfallsportane til verneområda er mangelfull og feilaktig. Det har høgste prioritet å syte for at det vert gitt tilstrekkeleg og riktig informasjon om m.a. verneverdiane og -forskriftene. Informasjonsmatriellet som finst i dag må oppdaterast, og ny foldar for Hardangervidda nasjonalpark må verte utarbeidd.

2. **Utarbeiding av oversikt over den samla bygningsmassen i verneområda.**
   Ein oversikt over bygningsmassen er ein forutsetning for å kunne vurdere moglegheiten for omdisponering av bygningar og utnytting av eksisterande ressursar. Oversikten bør verte utarbeidd med Fylkesmennene som prosjektansvarlege i løpet av 2003. Det vil ikkje verte gjeve løyve til nybygg innan oversikten er utarbeidd.

3. **Kulturminneplan**
   Det er peikt på behovet for ein samla plan for forvaltning av kulturminne på Hardangervidda, som eit ledd i oppfølginga av verneformålet for kulturminnefeltet. Eit slikt arbeid må i hovudsak byggje på den kunnskapen som ligg føre og vere forvaltningsretta. Arbeidet må ta sikte på å systematisere kulturminna på Vidda som grunnlag for å vurdere og prioritere bevaringsverdi for ulike type kulturminne og kulturmiljø. Det må og lagast ein plan for restaurering og skjøtsel av prioriterte objekt for bevaring, og ei prioriteringsliste for evt. nye registreringar på Vidda. Planen må lagast innafor rammene av verneforskriftene og må i framtida inngå som ein del av forvaltningsplanen for nasjonalparken og landskapsvernområda.

   Arbeidet bør leggjast som eit prosjekt og omfatte deltaking (prosjektleiing?) frå fylkeskommunane sine kulturseksjonar, grunneigarar og fjellstyre evt. Statskog, kommunar og forvaltningsstyresmaktene.

4. **Samanstilling av kunnskap om og kartlegging av biologisk mangfald og utsette mineralforekomstar. Utarbeiding av strategi for rødlistearter og utsette lokalitetar.**
   Det må lagast ei oversikt over raudlistearter av planter og dyr og over utsette mineralforekomstar i verneområda, ved å samle eksisterande kunnskap og utføre nye kartleggingar. Faginstansar på kvart område må delta i arbeidet. På grunnlag av dette bør det utarbeidast ein strategi for overvaking og forvaltning av utsette raudlistearter og mineral. Det må m.a. vurderast tiltak for å styrke førekomsten av fjellrev. Andre tema bør vere vurdering av trusselfaktorar knytt til bl.a.:
   - spreiing av framande arter, f.eks. ørekyt
   - høgt beitetrykk av sau og vilt

   Når det gjeld overvaking av utsette arter og lokalitetar, bør det lagast rutinar for kontakt mot grunneigar. SNO må vere sentral for oppfølging av dette punktet.

5. **Gjennomgang av den totale ferdsla på Vidda**
   I arbeidet med forvaltningsplanen er det reist fleire problemstillingar knytt til mogleg konflikt mellom ulik ferdsle og skade på verneverdiar som villrein og andre sårbare artar. Det har ikkje vore høve til å gå inn på vurderingar av konfliktområde med formål å regulere ferdsle i konkrete område. I fylkesdelplan for Hardangervidda Aust er det vedteke at det skal gjerast ein gjennomgang av stig- og løypenettet i heile villreinområdet på Vidda i Buskerud og Telemark. Ein slik gjennomgang må gjerast for heile villreinområdet med dei viktige innfallsportane til Vidda, og inkludere turisthyttene, bruk av statsallmenningar og private areal og også nye former for ferdsle. Formålet er å skaffe naudsynt kunnskap for å regulere ulik ferdsle i

den grad det er trong for det av omsyn til verneformålet og verneverdiane.

Gjennom arbeidet med forvaltningsplanen er erfaringar og kunnskap om nytte og ulemper ved bruk av motorisert transport på Vidda freista samla. Dette er teke med som vedlegg til planen i ein førebels form. Som eit oppfølgjande tiltak må det gjerast ei grundigare utgreiing om nytte og ulemper ved ulike transportløysingar på Vidda, som grunnlag for m.a. tilsynsutvala sine vurderingar.

Dette vil vere eit omfattande arbeid som krev medverknad frå fleire grupper, slik som aktuell fagkompetanse for å vurdere uro på verneverdiar, turistforeiningar, grunneigarar og fjellstyre, kommunar og forvaltningsstyresmaktene. Arbeidet vert føreset følgd opp med konkrete ferdslereguleringar i verneområda med heimel i verneforskriftene, som kommunedelplanar for randområda og ved friviljuge ordningar i høve til dei gruppene som er med og styrer friluftsliv og anna ferdsle på Vidda.

Arbeidet bør leggjast opp som prosjekt og må byggje på ferdsleregistreringa som DNT arbeider med og også trekkje inn resultat frå arbeidet med registrering av dei gamle Nordmannsslepene.

6. **Utarbeiding av informasjonsplan**
   Betre informasjon om verneforskriftene og -verdiane til brukarar og eigarar av areal i verneområda vil vere eit viktig førebyggjande arbeid. Det bør utarbeidast ein plan for informasjonsarbeidet, som m.a. bør omfatte informasjon frå og bruk av nasjonalparksentra, og eit system for å handtere aktuell informasjon som er naudsynt for forvaltning av verneområda. Det må avklarast ansvarstilhøve og lagast rutiner for oppdatering og bruk av statistikk, databasar, kartbasar o.l. til bruk for verneområda. Dette er ei hovudoppgåve for Fylkesmennene, i samråd med tilsynsutvala, Statens naturoppsyn, fylkeskommunen og også andre aktuelle brukarar av systema.

   Det er vidare ønskjeleg å utarbeide eit informasjons- og opplæringsprogram bygd på moderne informasjonsteknologi, som eit pilotprosjekt for Hardangervidda. Ei aktuell løysing er bruk av DVD for bruk i CD-rom. Både videofilm, vanlege bilete og tekst kan leggjast inn og verte redigert på ein oversiktleg og brukarvenleg måte, og vere eit egna hjelpemiddel for opplæring av tilsynsutval og andre forvaltarar og brukarar av Vidda, og til bruk i skular og til heimebruk. Eit slikt opplegg vil måtte finansierast som prosjekt utanom dei ordinære budsjetta til forvaltning av verneområda.

7. **Utarbeiding av strategi for landskapet i verneområda**.
   Det bør lagast eit betre fagleg grunnlag for forvaltning av landskapet som verneverdi, og ein bør kartleggje viddelandskapet m.o.t. kulturpåverknad (både ny og gamal påverknad) og utvikling i kulturpåverknaden over tid.

8 KJELDER

8.1 Litteratur

Bruun, M. 1996. Landskapsbildet i norsk naturforvaltning. Institutt for landskapsplanlegging, NLH.

Buskerud fylkeskommune. 2001. Prosjekt Nordmannsslepene.

Buskerud & Telemark fylkeskommuner. 1998. Fylkesdelplan Hardangervidda Aust.

Den norske turistforening, Forbundet KYSTEN og Friluftsrådenes landsforbund. 2002. Merkehåndboka.

Den norske turistforening. 1998. Miljøoppfølgingsprogram for DNT 1998-2008. DNTs agenda 21.

Den norske turistforening. 2000. Til fots i Norge.

Direktoratet for naturforvaltning. 1993. Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv. DN-håndbok 1993-3.

Direktoratet for naturforvaltning. 1994. Mål og retningslinjer for stier og løyper i fjellet. DN-notat 1994-10.

Direktoratet for naturforvaltning. 1995. Naturvernområder i Norge 1911-1994. DN-rapport 1995-3.

Direktoratet for naturforvaltning. 1996. Forvaltning av nasjonalparkar. DN-rapport 1996-3.

Fredriksen, G. 1978. Nasjonalpark og landskapsvernområder på Hardangervidda. Supplerende registreringer og konsekvensanalyse. Vedlegg til St.meld. nr. 43 (1978) Om Hardangervidda.

Fylkesmennene i Buskerud, Hordaland og Telemark. Årsmelding 1998-2000 for Hardangervidda nasjonalpark, Skaupsjøen/Hardangerjøkulen og Møsvatn Austfjell landskapsvernområder.

Hardangervidda villreinutval. 2002. Driftsplan for Hardangervidda villreinområde

Hol kommune m.fl. 1998. Felles fjellbruksplan for Nordfjella.

Høiland, K. 1990. Utsatte fjellplanter i Sør-Norge. Utredning. Norsk institutt for naturforskning.

Innst. S. nr. 361 (1978-79). Innstilling fra den forsterkede kommunal- og miljøvernkomite om Hardangervidda.

Lid, J. 1959. The Vascular Plants of Hardangervidda, a Mountain Plateau og Southern Norway. Nytt Mag. Bot. 7: 61 - 128.

Lye, K. A. 1985. Planter frå mange klimasoner. Norges nasjonalparker 11 Hardangervidda. Luther Forlag.

Moe, B. 1995. Studies of the alpine flora along an east-west gradient in central Western Norway, Nordic Journal of Botany, 15 (1).

NOU 1974 30 A og B: Hardangervidda.

Riksantikvaren & Miljøverndepartementet. 1983. Buer på Vidda. Handbok i vøling av buer på Hardangervidda.

Riksantikvaren. 1987. Om kulturminner fra nyere tid, verneverdi og utvelgelseskriterier. Informasjon fra Riksantikvaren.

Statskog Vestlandet. 1992. Forvaltningsplan for Hardangervidda nasjonalpark 1993 – 2003. Høyringsutgåve.

Stortingsmelding nr. 40 (1986-87) Om friluftsliv.

Stortingsmelding nr. 43 (1978-79) Om Hardangervidda.

Stortingsmelding nr. 62 (1991-92) Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge.

Temagruppe for friluftsliv, turisme og drift av turisthytter. 1999. Friluftsliv, turisme og drift av turisthytter på Hardangervidda. Innstilling.

Temagruppe landbruk. 1999. Landbruksutnytting på Hardangervidda. Innstilling.

Temagruppe verneverdiar. 1999. Forvaltning av verneverdiane på Hardangervidda. Innstilling.

Temagruppe villreinforvaltning. 1999. Villreinforvaltning på Hardangervidda. Innstilling.

Aamlid, D. 1990. Et bidrag til Hardangerviddas flora: Snøsoleie (Ranunculus nivalis) BLYTTIA 48: 69–72.

8.2 Munnlege kjelder

Borgstrøm, Reidar, professor. Institutt for biologi og naturforvaltning, Norges Landbrukshøgskole.

Vedlegg 1
Verneforskrift for Hardangervidda nasjonalpark, Skaupsjøen/ Hardangerjø-kulen landskapsvernområde og Møsvatn Austfjell landskapsvernområde

Vedlegg 1.1

Forskrift om vern av Hardangervidda nasjonalpark i Ullensvang herad, Odda og Eidfjord kommunar i Hordaland fylke, Vinje og Tinn kommunar i Telemark fylke og Hol og Nore og Uvdal kommunar i Buskerud fylke.

Fastsett ved kgl. res. av 31. mai 2002 med heimel i lov av 19. juni 1970 nr. 63 om naturvern, § 3, jf. § 4, §§ 21, 22 og 23, som endring av forskrift av 10. april 1981, endra ved kgl. res. av 7. mai 1982, 10. august 1984, 26. juli 1985 og 6. juni 1997. Fremja av Miljøverndepartementet.

§ 1 Storleik og grenser

Nasjonalparken omfattar delar av statsallmenningane Eidfjord, Ullensvang, Odda, Røldal, Øvre Numedal og heile Rauland statsallmenning og heile eller delar av følgjande gnr/bnr:

Eidfjord kommune:
Sandvadet stølssameige bestående av gnr/bnr 16/(1), 2, (3).
Frisæter - Kristofferbu - Olavsdalen stølssameige bestående av gnr/bnr 5/4, (8, 12, 14), 19, (40).
Vedalen og Fivlingen grunneigarlag bestående av gnr/bnr 4/1, 5 - 5/1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 16, 17, 27, 33 - 6/1, 2, 3, 4 - 7/1, 2 - 15/1, 2, 3 - 25/1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 21, 25, 39, 40, 43, 47, 48, 53, 85, 91.
Hadle - Drolstøl - Skiseter sameige bestående av gnr/bnr 8/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 14, 26 - 14/1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 12.
Bjoreidalen søndre sameige bestående av gnr/bnr 8/1, 4, 10 - 5/9 - 20/1 - 24/2.
Veigdalen sameige bestående av gnr/bnr 9/1, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 17, 34 - 10/1, 2, 3, 4, 8 - 11/1, 2 - 12/1, 2, 6 - 13/1, 2, 4, 7, 8, 10, 23 - (13/5).
(Nr. i parentes ovafor ligg i Ullensvang herad)

Ullensvang herad:
Kvanndal - Rjuen sameige bestående av gnr/bnr 142/1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11 - 143/1, 2, 3 - 144/1, 2 - 145/1, 2 - 146/1, 2, 7, 4 - 147/1, 3, 4, 5.
Grøndalen stølssameige bestående av gnr/bnr 139/1, 2, 3, 4, 5, 6.
Gravdal stølssameige bestående av gnr/bnr 149/1 - 70/1, 2 - 72/3.
Nasene stølssameige bestående av gnr/bnr 143/1, 2, 3 - 106/2.
Fodnastøl bestående av gnr/bnr 144/1, 2 - 145/1, 2 - 146/1, 2, 3, 4 - 147/1, 3, 4, 5.
Stavali gnr/bnr 76/1.
Helnaberg stølssameige bestående av gnr/bnr 148/1, 2, 3, 4 - 149/2 - 128/7.
Skuggabjørg stølssameige bestående av gnr/bnr 64/4 - 150/1, 2 - 151/1, 2, 3, 4, 5, 6, 8.
Vivheller stølssameige bestående av gnr/bnr 71/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.
Reppane stølssameige bestående av gnr/bnr 85/1, 3, 6, 8, 18.
Monkabu stølssameige bestående av gnr/bnr 82/1, 2, 3, 4 - 84/4, 8, 10, 15, 17.
Kinsekvelv stølssameige bestående av gnr/bnr 78/1, 3, 4, 5.
Solheimedalen stølssameige bestående av gnr/bnr 81/1, 2, 4 - 83/1, 2 - 84/1, 2, 3.
Fagerli stølssameige bestående av gnr/bnr 79/1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 18, 19, 21 - 80/1, 2, 3.
Heimste Hadlaskard stølssameige bestående av gnr/bnr 50/2, 4 - 51/1, 7 - 52/1, 2, 3 - 53/1, 2, 3, 4, 5 - 54/1, 2,

I forhold til vedtekne forskrifter av 31.05.2002 er det gjort enkelte mindre språkelge korreksjonar.

3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 - 55/1, 2, 3, 4 - 56/1 - 57/1, 2 - 58/1, 2 - 59/3, 4 - 60/1, 2 - 61/1, 2, 3, 4 - 62/1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 - 63/1, 2 - 64/2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11 - 65/1 - 66/1, 3, 5, 7, 8 - 67/1, 2, 3 - 68/1, 2, 3, 4 - 69/1, 2, 3, 4 - 70 /1 - 71/1, 2, 4, 5, 8, 9 - 72/1, 2, 3 - 73/1, 4, 5 - 74/1, 5, 9, 10, 12, 14, 17, 21, 22, 23, 24, 25, 26 - 75/1 - 76/1 - 77/1, 3, 4 - 78/1, 3, 4, 5 - 79/1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11 - 80/1, 2, 3 - 81/1, 3 - 82/1, 2, 3, 4 - 83/1, 2 - 84/1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 17 - 85/3, 6, 8 - 98/1, 2, 4, 5, 7, 8 - 99/1, 3 - 101/6 - 102/1, 2 - 103/1 - 104/3 - 105/1, 2 - 106/1, 2 - 139/1, 2, 3, 4, 5, 6 - 142/1, 5, 8 - 143/2 - 144/2 - 145/1, 2 - 146/1, 3, 4 - 147/1, 3 - 148/1, 2, 4 - 149/1, 2 - 150/1, 2 - 151/1, 2, 3, 4, 6, 7, 8.
Skriksete stølssameige bestående av gnr/bnr 72/3 - 76/1 - 77/1, 3, 4.
Opesjo stølssameige bestående av gnr/bnr 74/1, 5, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29 - 75/1.
Solbjørg stølssameige bestående av gnr/bnr 72/1, 2, 3, 5 - 73/1, 4, 5.
Peisabotn - Fagradal stølssameige bestående av gnr/bnr 72/1, 2, 3, 5 - 73/1, 4, 5 - 77/1, 2, 4.
Fellesområde Opedal - Frøynes/Loft/Eidnes bestående av gnr/bnr 72/1, 2, 5 - 73/1, 4, 5 - 74/1, 5, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29 - 75/1 - 77/1, 4.
Finnabu - Vatnali - Langedalen stølssameige bestående av gnr/bnr 74/1, 5, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29 - 75/1.

Odda kommune:
Gnr/bnr 20/2, 3 - 39/5, 6, 7, 8, 9, 10.

Vinje kommune:
Gnr/bnr 88/6, 11 - 99/2, 5 - 101/1, 2 - 133/1, 2, 3 - 162/3 -164/3 - 165/1, 2, 6 - 166/1, 2.

Tinn kommune:
Gnr/bnr 23/2 - 49/7 - 56/1 - 57/12, 13 - 69/11 - 72/1, 7.

Hol kommune:
Gnr/bnr 86/1, 4 - 87/2, 3, 12, 22 - 94/2 - 95/1 - 97/2, 4 - 98/1, 3 - 99/2 - 102/3 - 104/1.

Nore og Uvdal kommune:
Gnr/bnr 2/3, 4, 5, 6 - 3/3, 7 - 5/1, 3, 4 - 11/1 - 18/1 - 22/1 - 35/1, 8 - 40/1 - 51/1 - 56/13, 26 - 60/2 - 61/8 - 62/1, 3 - 63/3 - 64/3 - 68/4 - 73/1 - 74/6 - 75/2 - 91/1 - 92/4 - 100/1 - 101/1 - 102/1 - 103/2, 4 - 105/1 - 106/1 - 107/1, 2.

Rollag kommune:
Gnr/bnr 19/2, 6.

Det samla areal i nasjonalparken er omlag 3422 km^2. Av dette ligg ca 1813 km^2 i Hordaland fylke, 767 km^2 i Telemark fylke og 842 km^2 i Buskerud fylke.

Nasjonalparken har følgjande grenser:

Grensa tek utgangspunkt på Bjordalshøgdin, h. 1251 (1) i Hol kommune, går søraustover til Falkenuten, h. 1252 (2) og sør-søraustover til utlaupet av Heinelvi i Numedalslågen (3), derifrå søraustover fram til h. 1255 (4) sør for Ormetjørnane, h. 1202. Derifrå i sør-sørvestleg retning til Beltenuten, h. 1280 (5) og vidare til punkt (6) på vestenden av Fiskeløktjørni, derifrå til Skjortevarden, h. 1353 (7) og austre Hettehove, h. 1412 (8). Derifrå søraustover til Grytekilnuten, h. 1364 (9) og Vikfjellet, h. 1474 (10). Grensa går så sørvestover til Stordalsnutan, h. 1444 (11) fram til Hyttenutan, h. 1450 (12). Derifrå vestover til h. 1311 (13) søraust om Bjørnegrønutan. Derifrå sør-søraustover over Såtenutan h. 1462 (14) fram til møte med grensepunkt for Rauland statsallmenning, h. 1496 (15). Grensa følgjer så statsallmenningsgrensa fram til Stokkholmen, h. 1600 (16).

Derifrå nordvestover til Grothalsen, h. 1402 (17) og fram til kolle h. 1201 (18) i sørenden av Fjarerittjønni. Derifrå vestover til Vassdalseggi h. 1361 (19) og fram til h. 1312 (20) søraust av Midnutvatnet. Derifrå sør-sørvestover til sørenden av nedre Poddevatnet (21) og derifrå sørvestover til Mannevasseggi, h. 1416 (22). Derifrå mot vest over høgdene 1572 (23) og 1693 (24) til knekkpunkt for statsallmenningsgrensa søraust for Storekvelven (25). Grensa følgjer statsallmenningsgrensa nord-nordvest til neste knekkpunkt (26) og derifrå til austsida av Trossortjørni (27) og fram til punkt (28) i Middalen ca 1000 m nordaust for Middalsbu turisthytte. Derifrå vest-nordvestover til sørenden av Vivassvatnet (29) og fram til Sandskarnuten h. 1382 (30) på statsallmenningsgrensa. Grensa følgjer statsallmenningsgrensa sørvestover til knekkpunkt h. 1346 (31). Derifrå går grensa vest-nordvestover til Reinsnosi h. 1639 (32), derifrå nord-nordvest til vestsida og utlaupet av Svartavatnet (33) fram til Ruvjenuten h. 1120 (34). Derifrå går grensa mot nord til knekkpunkt (35) for statsallmenningsgrensa nordvest for Berrvassdalen og følgjer statsallmenningsgrensa nordover til nytt knekkpunkt h. 1448 (36). Grensa går så nordaustover til Ruklenuten h. 1608 (37) og aust-nordaustover fram til nordenden av Hattasteinsvatnet (38). Derifrå går grensa nordaustover til austenden av Breidavatn (39) og nordover til Såto h. 1460 (40). Derifrå går grensa nordaustover til nordenden av Kvannanuttjørni (41) og austenden av øvre Håvardsvatnet (42). Grensa går vidare mot nord til austenden av nedre Nonskardvatnet (43). Derifrå nordvestover til sørenden av Nonskardvatnet (44) og nordvestover til Selhæ h. 1526 (45) og nord-nordvestover til austenden av vesle Tyssevatn (46). Grensa går så nordvestover til Treshøgdi h. 1681 og vidare til Rossavarden h. 1400, derifra vest-nordvestover langs statsallmenningsgrensa til knekkpunkt ved nordaustenden av Yskjevatn (48), og nord-nordvestover langs Røvelseggi til punkt h. 1410 (49). Grensa går vidare nord-nordaustleg til punkt h. 1072 (50) aust for Middagsnuten og vidare nordover til punkt h. 1197[1] (51) vest for Kjølevatni og derifrå nordaustleg til terskel og inntak for Råi Kraftstasjon (52) i Husedalen og vidare i same retning til Errunuten h. 1304 (53). Derifrå går grensa austover til Brottefonnshove h. 1433 (54) og Sovarenuten h. 1648 (55), vidare søraustleg til Fagranuten h. 1459 (56), Blyberg h. 1197 (57) og ned til punkt der Vivo går ut i Veigvassdraget (58). Derifrå går grensa aust-nordaustover opp til Fljotdalsfjell h. 1301 (59) og nordaustover til Fruo h. 1196 (60) og derifrå aust-nordaust til Kistenuten h. 1135 (61). Grensa går vidare i søraustleg retning til store Bjoreinuten h. 1280 (62) og ned til Høgahæ h. 1408 (63). Vidare går grensa austover til ho treff land på nordsida av Bjoreio (63A). Derifrå går grensa søraustover langs elva mot Tinnhøldammen til ein stor stein i terrenget mellom parkeringsplassen og dammen (63B) og derifrå nordover til Trondbunuten h. 1344 (64) og austover til Hyttehaugen h. 1321 (65). Derifrå nordaustover til Nibbennuten h. 1352 (66) og austover til Skyttarbuhovda h. 1267 (67). Grensa går derifrå nordover til ho i eit punkt møter grensa mellom kommunane Hol og Nore og Uvdal på austsida av øvre Hein (68). Derifrå går grensa aust-nordaustover til store Grønenuten h. 1384 (69) og vidare til utgangspunktet Bjordalshøgdin h. 1251 (1).

Dei nøyaktige grensene skal oppmerkjast i marka og då hovudsakleg ved markering av grensepunkta. Grensene er innteikna på eit kart i målestokk 1:100 000 datert Miljøverndepartementet mars 1981. Kartet vert oppbevart i kommunane, hjå fylkesmennene, skogforvaltninga[2)] og Miljøverndepartementet. Kartet svarar til følgjande kart i M 711-serien (1:50 000): 1314 I Røldal, 1315 I Ullensvang, 1315 II Ringedalsvatn, 1414 I Songevatn, 1414 IV Haukelisæter, 1415 I Bjoreio, 1415 II Nordmannslågen, 1415 III Hårteigen, 1415 IV Eidfjord, 1416 II Hardangerjøkulen, 1416 III Myrdal, 1514 I Frøystul, 1514 IV Møsstrand, 1515 I Skurdalen, 1515 II Kalhovd, 1515 III Lågaros, 1515 IV Hein, 1516 III Hallingskarvet.

§ 2 Føremål

Føremålet med Hardangervidda nasjonalpark er å verne ein del av eit særleg verdfullt høgfjellsområde på ein slik måte at landskapet med planter, dyreliv, natur- og kulturminne og kulturmiljøet elles vert bevart, samstundes som området skal kunne nyttast for landbruk, naturvenleg friluftsliv og naturoppleving, jakt og fiske og undervisning og forsking.

[1] (Rett høgd for pkt. 51 er 1179 og ikkje 1197 som det står på kartet.)

[2)] Skal vere Direktoratet for naturforvaltning

§ 3 Rettstilhøve

Grunneigarar og andre rettshavarar skal framleis ha eigedomsrett og bruksrett i nasjonalparken, og kan nytte rettane i den grad det ikkje kjem i strid med verneføremålet. Det same gjeld bruk av allmenningsrettar etter fjellova. Der vernereglane gjev løyve til bruk, gjeld dette berre i høve til vernet og gjev ikkje løyve til bruk eller utnytting i strid med rettar eller lovreglar.

§ 4 Vernereglar

4.1 Landskap

4.1.1

Landskapet skal vere verna mot utbyggingar, anlegg og andre inngrep av alle slag, medrekna vegbygging, nydyrking, gjødsling, drenering og anna form for tørrlegging, parkering av campingvogner, brakker, o.l., bergverksdrift, massetak, vassdragsreguleringar, framføring av kraft- og telefonliner, taubaner, heiser og oppføring eller ombygging av bygningar. Det er heller ikkje tillate å utføre forundersøkingar for tekniske inngrep. Opplistinga er ikkje uttømmande.

4.1.2

Reglane under pkt. 4.1.1 skal ikkje vere til hinder for:

a) Vedlikehald av Tinnhølvegen, bygningar, anlegg, bruer og klopper.
b) Naudsynt oppsetting av samlekve.
c) Naudsynt merking og kvisting av ski og turistløyper der dette følgjer gjeldande vinter- og sommarmerking.

4.1.3

Forvaltningsstyresmakta kan gje løyve til:

a) Ombygging av bygningar innafor eksisterande grunnflate.
b) Mindre tilbygg til bygningar.
c) Riving av gamle bygningar og oppføring av nye med same storleik og for same bruk.
d) Bygging av naust for opplag av båt og utstyr til fiske.
e) Nybygg eller større tilbygg til eksisterande bygningar, i særskilde tilfelle i samband med landbruksutnytting, utnytting av statsallmenning eller drift av turisthytte.
f) Restaurering av steinbuer.
g) Naudsynt merking og kvisting av nye ski og turistløyper.
h) Bygging av bruer og klopper.
i) Vedlikehald av sleper.
j) Vedlikehald, naudsynt skjøtsel og evt. restaurering av kulturminne og kulturmiljø.

4.2 Dyrelivet

4.2.1

Dyrelivet og deira buplass, hi, reir og egg skal vere freda mot skade, øydelegging og unødig uro av alle slag, mellom anna fotografering og anna uro i yngletida. Nye dyrearter må ikkje innførast.

4.2.2

Jakt i samsvar med viltlova er tillate.

4.2.3

Hundar må ikkje sleppast laus i området. Unnateke er bruk av hund til jakt i lovleg jakttid, gjetarhundar for gjeting og sanking av beitedyr og godkjende hundar i samband med oppdrag i politi- og fjellsikringsteneste.

4.2.4

Fiske er tillate i samsvar med lakse- og innlandsfiskelova.
Utsetting av fisk og andre ferskvassorganismar er forbode. Forvaltningsstyresmakta kan likevel gje løyve til utsetting av fisk etter retningsliner fastsett i forvaltningsplanen.

4.3 Plantelivet

4.3.1

Planter, også levande og daude tre og buskar, skal vere freda mot skade og øydelegging av alle slag som ikkje følgjer av vanleg ferdsle og jordbruk. Om ein ikkje tek med rota, kan ein plukke planter. Ein kan òg sanke sopp og bær. Nye planteartar må ikkje innførast.

4.3.2

Reglane i pkt. 4.3.1 skal ikkje vere til hinder for å ta bjørk, vier, einer, gran og furu til bruk i området om dette ikkje fører til nemnande skade på dei lokale bestandane, for andre arter eller gjev endringar i landskapsbiletet. Tørre furuer og hole tre som kan tene som buplass for fuglar, må ikkje fellast. Forvaltningsstyresmakta kan gje løyve til å ta torv til taktekking.

4.3.3

Direktoratet for naturforvaltning kan ved forskrift regulere beiting som kan skade eller øydeleggje naturmiljøet.

4.4 Geologiske førekomstar

Det er forbode å bryte laus eller ta bort lausmateriale av stein, mineral eller fossil.
Forvaltningsstyresmakta kan gje løyve til å ta stein til vedlikehald av bygningar o.l.

4.5 Ferdsle m.m.

4.5.1

a) Alle skal oppføre seg omsynsfullt og varsamt for ikkje å skade natur- og kulturverdiar, forstyrre dyreliv eller beitedyr eller vere til ulempe for andre.
b) Dersom omsynet til natur, dyreliv eller kulturminne tilseier det, kan forvaltningsstyresmakta syte for at opparbeidde turistruter og -løyper vert omlagde eller nedlagde.
c) Sykling utafor godkjende traktorsleper og Tinnhølvegen er forbode.
d) Forvaltningsstyresmakta kan stille krav om løyve ved organisert ferdsle som kan skade verneverdiane, jf. forvaltningsplanen.
e) Innafor nærare avgrensa delar av nasjonalparken kan Direktoratet for naturforvaltning forby all slags ferdsle heile året eller delar av året når ein reknar det naudsynt for å verne naturmiljøet, plante- eller dyrelivet eller geologiske førekomstar. Regelen gjeld ikkje ferdsle for oppsyns-, politi-, brannvern- eller redningsteneste.

4.5.2

Militær øvingsaktivitet krev løyve frå forvaltningsstyresmakta. All øvingsverksemd skal reduserast til eit minimum.

4.6 Motorferdsle

Det er ei målsetting å halde motorferdsla i nasjonalparken på eit lågast mogleg nivå. Motorframkomstmiddel kan derfor berre nyttast når transporten er naudsynt. Ved avgjerda om noko er naudsynt må ulempene med motorferdsla haldast opp mot dei einskilde transportbehova. Forvaltningsstyresmakta skal sjå til at all transport om mogleg vert samordna med grunnlag i ein transportplan utarbeidd for den enkelte kommune/fylke.

Ved bruk av fly eller helikopter skal all transport utførast av personar eller selskap med luftfart som registrert næring. Dokumentasjon på dette skal kunne førevisast ved kontroll.

All motorisert ferdsle skal rapporterast til forvaltningsstyresmakta etter retningsliner gjeve i forvaltningsplanen.

4.6.1

Motorferdsle til lands og på vatn, landing med luftfarty og flyging under 300 meter er forbode unnateke i samband med militær operativ verksemd, politi-, rednings-, brannvern-, skjøtsels-, oppsyns- og forvaltningsoppgåver. Øvingskøyring til desse formåla er forbode, unnateke etter særskilt løyve.

4.6.2
Forbodet i pkt. 4.6.1 gjeld ikkje:

a) naudsynt køyring på Tinnhølvegen i samband med vedlikehald av vegen, villreinjakt, turisthyttedrift, slepp og sanking av beitedyr og garnfiske som har eit omfang på minimum 50 garndøgn. Parkering skal skje på godkjend parkeringsplass ved Lagerskuret eller ved "Byen".
b) bruk av båt med motor inntil 10 hk på vatn større enn 2 km^2 i samband med villreinjakt, drift av turisthytter og garnfiske som har eit omfang på minimum 50 garndøgn.
c) bruk av fly til uttransport av felt villrein på vatn som er fastsett i forvaltningsplanen. Dette gjeld fram til og med tre dagar etter at villreinjakta er slutt. Forvaltningsstyresmakta kan fastsetje nærare landingsstad.

4.6.3
Transport etter løyve.

4.6.3.1 Storviltjakt
For naudsynt transport i samband med storviltjakt, kan forvaltningsstyresmakta gje løyve til:

a) landing med fly eller helikopter.
b) køyring etter godkjende sleper, jf. pkt. 4.6.4.
c) bruk av båt med motor inntil 10 hk på vatn mindre enn 2 km^2.

4.6.3.2 Garnfiske
For naudsynt transport av varer, utstyr og fangst i samband med garnfiske som har eit omfang på minimum 50 garndøgn, kan forvaltningsstyresmakta gje løyve til:

a) bruk av fly eller helikopter.
b) bruk av beltekøyrety på vinterføre.
c) køyring etter godkjende sleper, jf. pkt. 4.6.4.
d) bruk av båt med motor inntil 10 hk på vatn mindre enn 2 km^2.

4.6.3.3 Drift av turisthytter
For naudsynt transport i samband med drift av turisthytter, kan forvaltningsstyresmakta gje løyve til bruk av:

a) bruk av beltekøyrety på vinterføre til transport av varer og utstyr.
b) bruk av beltekøyrety for kvisting og staking av skiløyper.
c) bruk av fly eller helikopter til transport av varer og utstyr.
d) køyring på godkjent traktorslepe, jf. pkt. 4.6.4.

4.6.3.4 Landbruksverksemd
I samband med transport av varer og utstyr til beitebruk og transport i samband med sjuke eller skadde dyr kan forvaltningsstyresmakta gje løyve til:

a) bruk av fly, helikopter og båt med motor.
b) bruk av beltekøyrety på vinterføre.
c) køyring på slepa frå Solheimstulen – Vegarhovd, jf. pkt. 4.6.4.

4.6.3.5 Andre tilhøve
Forvaltningsstyresmakta kan gje løyve til:

a) naudsynt transport med beltekøyrety på vinterføre, fly eller helikopter, av material, brensle o.l. til hytter og buer. Det kan berre gjevast løyve til køyring etter nærare oppgjevne ruter.
b) transport med beltekøyrety på vinterføre i samband med kalking etter pkt. 4.7.2.
c) køyring etter Tinnhølvegen for eigarar av hytter langs vegen. Det kan gjevast løyve til å parkere ein bil ved hytta.
d) bruk av beltekøyrety på vinterføre, fly eller helikopter til transport av gamle og uføre som er særleg tilknytta nasjonalparkområdet.

e) naudsynt transport med helikopter, beltekøyrety på vinterføre og køyring på Tinnhølvegen i samband med teleteneste og el-forsyning.
f) Naudsynt transport i samband med forsking.

4.6.4
Sleper som kan brukast med motorframkomstmiddel skal fastsetjast i forvaltningsplanen, som og skal gi nærare retningsliner for bruken av slepene.

4.7 Forureining m.m.
4.7.1
Det er ikkje tillate å forsøple naturen. Avfall skal brennast eller takast med ut av området. Ved dei faste overnattingskvartera er det tillate med forsvarleg nedgraving av materiale som rotnar.

4.7.2
Det må ikkje nyttast kjemiske plantevernmiddel. Kalking er forbode på land og i vatn. Forvaltningsstyresmakta kan likevel etter søknad tillate kalking av vatn i nasjonalparken. Det skal gjennom forvaltningsplanen fastsetjast referanseområde som ikkje kan kalkast.

§ 5 Generelle reglar om unnatak
Forvaltningsstyresmakta kan gjere unnatak frå reglane i § 4 for tiltak ut frå vesentlege samfunnsmessige omsyn, for vitskapelege føremål, når føremålet med fredinga krev det og i særskilde tilfelle, når det ikkje er i strid med føremålet med nasjonalparken.

§ 6 Forvaltning
Direktoratet for naturforvaltning avgjør kven som skal ha forvaltningsmynde etter forskrifta.

6.1 Samarbeidsrådet for Hardangervidda
Miljøverndepartementet kan peike ut eit samarbeidsråd for Hardangervidda samansett av representantar for brukar- og verneinteresser og forvaltninga. Sekretær for rådet vert oppnemnd av Miljøverndepartementet.

6.2 Nærare reglar for forvaltningsorgana
Direktoratet for naturforvaltning kan fastsetje nærare reglar for forvaltningsorgana si organisering, utøving av mynde og arbeid elles.
Forvaltningsstyresmakta skal utarbeide ein forvaltningsplan for nasjonalparken. Planen skal godkjennast av Direktoratet for naturforvaltning.

§ 7 Iverksetting
Forskrifta trer i kraft straks.

Vedlegg 1.2

Forskrift om vern av Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde i Eidfjord kommune og Ulvik herad i Hordaland fylke og Hol og Nore og Uvdal kommunar i Buskerud fylke.

Fastsett ved kgl. res. av 31. mai 2002 med heimel i lov av 19. juni 1970 nr. 63 om naturvern, § 5, jf. § 6 og §§ 21, 22 og 23, som endring av forskrift av 10. april 1981, endra ved kgl. res. av 7. mai 1982, 10. august 1984, 26. juli 1985 og 6. juni 1997. Fremja av Miljøverndepartementet.

§ 1 Storleik og grenser

Landskapsvernområdet omfattar delar av statsallmenningane Eidfjord, Ulvik og Øvre Numedal og delar av følgjande gnr./bnr.:

Eidfjord kommune: Gnr./bnr. 26/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 - 27/1, 2, 3, 4, 5 - 28/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

Hol kommune: Gnr./bnr. 44/2, 6, 17 - 45/1 - 46/1 - 47/2, 3, 23 - 48/1 - 49/4, 15 - 50/1 - 51/1, 3, 4 - 52/1, 3, 6, 8, 10, 13, 188, 364 - 53/4 - 54/1, 3 - 55/1, 2, 4, 5, 7, 8, 53 - 56/1, 2, 4, 6 - 57/1, 3, 6, 7, 16 - 58/3, 7 - 59/1, 2, 5, 15 - 60/2, 5, 7, 9, 17 - 61/1, 5, 6 - 62/4 - 63/1, 3 - 64/1, 2, 3, 7, 8, 12 - 64/1 - 66/1, 6, 19, 93 - 67/1, 2, 4, 5, 6 - 68/1, 5 - 69/2, 14 - 70/1 - 71/1 - 72/1, 2, 3, 5 - 76/1 - 77/1 - 78/1 - 79/1 - 80/1 - 81/1, 3, 4 - 82/1, 2 - 83/1, 2 - 84/1 - 85/1 - 86/1 - 87/18 - 88/1 - 89/1 - 90/1 - 91/1, 5 - 92/1, 2, 3 - 93/1.

Nore og Uvdal kommune: Gnr. bnr. 5/1 - 7/1 - 30/2 - 36/1 - 38/1 - 41/3 - 45/1, 3.

Det samla areal for landskapsvernområdet er ca 551 km^2. Av dette ligg omlag 390 km^2 i Hordaland fylke og dei resterande 161 km^2 i Buskerud fylke.

Landskapsvernområdet har følgjande grenser:

Grensa tek utgangspunkt på store Grønenuten h. 1384 (69) i Hol kommune og går nordvestover til Krekkjaheii h. 1335 (70). Derifrå går grensa nord-nordvestover til utlaupet av Grøna i Lægreidvatnet (71) og følgjer vest-bredden av Ørterenmagasinet (Lægreidvatn, Ørteren og nedre Trestiklan) ved h.r.v. 1146,0 til nordlegaste bredd av nedre Trestiklan (72). Grensa går vidare mot nord-nordvest fram til Bergsmulen h. 1496 (73) og følgjer derifrå fylkesgrensa mellom Buskerud og Hordaland fram til h. 1470 (74) nordvest for Bergsmulnut. Derifrå vest-nordvestleg til store Hansbunuten h. 1476 (75) og nordover til lille Hansbunuten h. 1367 (76). Grensa går vidare nordaustover til Ustekveikja der Tveraa munnar ut (77) og følgjer det nordlegaste laup til vassdraget til utlaupet av Ustekveikja i Finsevatnet (78) og følgjer vassdraget i same retning til vestenden av Ustekveikvats (79). Derifrå nordvestover til Memorge, h. 1412 (80) og så sørvestover til Brakanut h. 1311 (81) og sørover langs grensa for statsallmenninga til Luranuten h. 1637 (82). Grensa går vidare sør-sørvestover ca 1200 meter i retning av Rembesdalseter langs ein morenerygg, og går i enden av denne (83) søraustover til Moldnut h. 1270 (84) og vidare til store Tresnut h. 1672 (85) der ein kjem inn på grensa til statsallmenninga att. Grensa følgjer så statsallmenningsgrensa søraustover til knekkpunkt ved h. 1569 (86) sørvest av vesle Leirbotnskåki. Derifrå går grensa søraust til vestenden av Leirvatnet (87) og vidare til Smyttenutane h. 1214 (88). Grensa går så sør-austover til punkt der statsallmenningen har knekkpunkt søraustover i Kjeldovassdraget (89). Derifrå følgjer grensa statsallmenningsgrensa ned til Steinbunuten h. 1371, Hella blå, Håsteinen og til slutt Hyttehaugen h. 1321 (65). Derifrå går grensa nordaustover saman med nasjonalparkgrensa til Nibbesnuten h. 1325 (66) og austover til Skyttarbuhovda h. 1267 (67). Grensa går derifrå nordover til ho i eit punkt møter grensa mellom kommunane Hol og Nore og Uvdal på austbredden av øvre Hein (68). Derifrå går grensa aust-nordaustover attende til utgangspunktet store Grønenuten h. 1384 (69).

Dei nøyaktige grensene skal oppmerkjast i marka og då hovudsakleg ved markering av grensepunkta. Grensene er innteikna på eit kart i målestokk 1:100 000 datert Miljøverndepartementet mars 1981. Kartet blir oppbevart i kommunane, hjå fylkesmennene, skogforvaltninga[1)] og i Miljøverndepartementet.

Kartet svarar til følgjande kart i M 711-serien (1:50 000), 1314 I Høldal, 1315 I Ullensvang, 1315 II Ringedalsvatn, 1414 I Songevatn, 1414 IV Haukelisæter, 1415 I Bjoreio, 1415 II Nordmannslågen, 1415 III Hårteigen, 1415 IV Eidfjord, 1416 II Hardangerjøkulen, 1416 III Myrdal, 1514 I Frøystul, 1514 IV Møsstrand, 1515 I Skurdalen, 1515 II Kalhovd, 1515 III Lågaros, 1515 IV Hein, 1516 III Hallingskarvet.

§ 2 Føremål

Føremålet er å verne eit særmerkt og vakkert naturlandskap med mange kulturminne i tilknyting til Hardangervidda nasjonalpark.

§ 3 Rettstilhøve

Grunneigarar og andre rettshavarar skal framleis ha eigedomsrett og bruksrett i landskapsvernområdet og kan nytte rettane i den grad det ikkje kjem i strid med verneføremålet. Det same gjeld bruk av allmenningsrettar etter fjellova. Der vernereglane gjev løyve til bruk, gjeld dette berre i høve til vernet og gjev ikkje løyve til bruk eller utnytting i strid med rettar eller lovreglar.

§ 4 Vernereglar

4.1 Landskapet

4.1.1

Landskapet skal vere verna mot utbyggingar, anlegg og andre inngrep av alle slag, medrekna vegbygging, nydyrking, gjødsling, drenering og anna form for tørrlegging, bergverksdrift, massetak, vassdragsreguleringar, framføring av kraft- og telefonliner, taubaner, heiser, oppføring eller ombygging av bygningar, parkering av campingvogner, brakker o.l. Kulturminne må ikkje påførast skade. Det er heller ikkje tillate å utføre forundersøkingar for tekniske inngrep. Opplistinga er ikkje uttømmande.

4.1.2

Reglane under pkt. 4.1.1. skal ikkje vere til hinder for:

a) Vedlikehald av bygningar, anlegg, bruer og klopper.
b) Naudsynt inngjerding av samlekve.
c) Naudsynt merking og kvisting av ski og turistløyper der dette følgjer gjeldande vinter- og sommarmerking.

Alle skal oppføre seg omsynsfullt og varsamt for ikkje å skade natur- og kulturverdiane eller vere til ulempe for andre. Det er ikkje tillate å forsøple naturen.

4.1.3

Forvaltningsstyresmakta kan i samråd med kulturstyresmaktene gje løyve til:

a) Ombygging av bygningar innafor eksisterande grunnflate.
b) Mindre tilbygg til bygningar.
c) Riving av gamle bygningar og oppføring av nye med same storleik og for same bruk.
d) Bygging av naust for opplag av båt og utstyr til fiske.
e) Naudsynt merking og kvisting av nye ski og turistløyper.
f) Bygging av bruer og klopper.
g) Restaurering av steinbuer.
h) Nybygg eller større tilbygg til eksisterande bygningar, i særskilde tilfelle i samband med landbruksutnytting, utnytting av statsallmenning eller drift av turisthytte.
j) Vedlikehald, naudsynt skjøtsel og evt. restaurering av kulturminne og kulturmiljø.

[1)] Skal vere Direktoratet for naturforvaltning

4.2 Ferdsle

4.2.1

Forvaltningsstyresmakta kan stille krav om løyve ved organisert ferdsle som kan skade verneverdiane, jf. forvaltningsplanen.

4.2.2

Militær øvingsaktivitet krev løyve frå forvaltningsstyresmakta. Reglane er ikkje til hinder for gjennomføring av militær operativ verksemd.

4.2.3

Dersom omsyn til natur, dyreliv eller kulturminne tilseier det, kan forvaltningsstyresmakta syte for at opparbeidde turistruter og –løyper vert omlagde eller nedlagde.

§ 5 Generelle reglar om unnatak

Forvaltningsstyresmakta kan gjere unnatak frå reglane i § 4 for tiltak ut frå vesentlege samfunnsmessige omsyn, for vitskapelege føremål, når føremålet med fredinga krev det og i særlege tilfelle, når det ikkje er i strid med føremålet med landskapsvernområdet.

§ 6 Forvaltning

Direktoratet for naturforvaltning avgjer kven som skal ha forvaltningsmynde etter forskrifta.

6.1 Samarbeidsrådet for Hardangervidda

Miljøverndepartementet kan peike ut eit samarbeidsråd for Hardangervidda samansett av representantar for brukar- og verneinteresser og forvaltninga. Sekretær for rådet vert oppnemnd av Miljøverndepartementet.

6.2 Nærare reglar for forvaltningsorgana

Direktoratet for naturforvaltning kan fastsetje nærare reglar for forvaltningsorgana si organisering, utøving av mynde og arbeid elles.

Forvaltningsstyresmakta skal utarbeide ein forvaltningsplan for landskapsvernområdet. Planen skal godkjennast av Direktoratet for naturforvaltning.

§ 7 Iverksetting

Forskrifta trer i kraft straks.

Vedlegg 1.3

Forskrift om vern av Møsvatn Austfjell landskapsvernområde i Vinje og Tinn kommunar i Telemark fylke og med fuglelivsfreding i nedre del av nedslagsfeltet til Hondlevassdraget.

Fastsett ved kgl. res. av 31. mai 2002 med heimel i lov av 19. juni 1970 nr. 63 om naturvern, §§ 5 og 14, jf. § 6 og §§ 21, 22 og 23, som endring av forskrift av 10. april 1981, endra ved kgl. res. av 7. mai 1982, 10. august 1984, 26. juli 1985 og 6. juni 1997. Fremja av Miljøverndepartementet.

§ 1 Storleik og grenser

Landskapsvernområdet omfattar delar av følgjande gnr./bnr.:

Vinje kommune: Gnr./bnr.: 164/1, 2, 3, 5, 11, 13, 15, 16 - 167/1, 2 - 168/1, 4, 5.

Tinn kommune: Gnr./bnr.: 69/3 - 78/8 - 87/2, 6, 7 - 89/1, 4 - 90/1 - 91/8 - 92/4 - 93/6, 8 - 95/5 - 108/7 - 109/1 - 110/1, 7 - 112/1, 2 - 113/1, 2, 3, 4 - 114/2, 6 - 116/2, 3 - 117/11 - 118/2, 3, 8, 13, 16 - 119/9 - 121/4 - 122/5, 10, 68 - 123/2, 102 - 124/5, 9, 13 - 136/7 - 137/10, 11, 13 - 138/2, 8.

Det samla areal for landskapsvernområdet er ca 299 km^2. Av dette ligg omlag 103 km^2 i Vinje kommune og ca 196 km^2 i Tinn kommune. Området med fuglelivsfreding ligg i Tinn kommune og er ca 4,5 km^2.

Landskapsvernområdet har følgjande grenser:

Grensa tek utgangspunkt på Hyttenutan h. 1450 (12) i Vinje kommune og går derifrå søraustover til austre Vinikyrkja h. 1325 (90). Derifrå går grensa vidare til Gjuvikfjell h. 1571 (91) og så sør-søraustover i rett line ned til sørspissen av Tuddøltjønn (92) og følgjer vasskanten fram til utlaupet av vatnet (93). Grensa held fram i aust-søraustleg retning til sørenden av Flottetjønn (94) og vidare sør-søraustleg ned til Vetrhusfjell h. 1113 (95) og Kokenut (Kokarnut) h. 1086 (96). Derifrå søraustover i rett line ned til Hondlevassdraget sitt utlaup i Svingling på grensa mellom kommunane Tinn og Vinje (97). Grensa går så nordaustover til punkt h. 949 (98) eit par hundre meter sør-søraust for søraustlegaste bredd i Finnerotjern og nordaustover til punkt h. 1124 (99) like nord-nordvest for Listøl og vidare til Vigfithøgd h. 1285 (100) og til Nøtingshovd h. 1341 (101) og nord-nordvestover fram til Lostjørnnut h. 1336 (102). Grensa går vidare nordvestover til vestlegaste bredd av Stuttostjønn (103) og vidare vest-nordvest fram til der Saurbekk går ut i Gøystavatn (104). Derifrå går grensa nordvestover over Skardfjell fram til h. 1488 (105), derifrå nord-nordvest til austenden av Ongelbutjørni (106) og vidare nordvestover til Holabrotet h. 1187 (107). Grensa går så vidare nordvestover fram til Stordalsnutan h. 1444 (11) og attende sørvestover til utgangspunktet på Hyttenutan h. 1450 (12) langs nasjonalparkgrensa.

Området med særskilde vernereglar for fuglelivet har følgjande grenser:

Grensa følgjer grensa for landskapsvernområdet frå det punkt mellom 96 og 97 der denne krysser nordvestre strandbredd på det lille vatnet vest for nordenden av Steinartjern, fram til punkt 98. Herfrå vinkler grensa nord-nordaustover til markert topp aust for Finnerotjern, herifrå i rett line nord-nordvestover til møte mellom to bekkar ca 400 meter rett vest for Merakkseter, herfrå i rett line vest-nordvestover til brua over Hondle aust for Grønliseter, deretter i rett line fram til utgangspunktet mellom punktane 96 og 97 i grensa for landskapsvernområdet.

[1)] Skal vere Direktoratet for naturforvaltning

Dei nøyaktige grensene skal oppmerkjast i marka og då hovudsakleg ved markering av grensepunkta. Grensene er innteikna på eit kart i målestokk 1:100 000 datert Miljøverndepartementet mars 1981. Kartet blir oppbevart i kommunane, hjå fylkesmennene, skogforvaltninga[1)] og i Miljøverndepartementet. Kartet svarar til følgjande kart i M 711-serien (1:50 000): 1314 I Røldal, 1315 I Ullensvang, 1315 II Ringedalsvatn, 1414 I Songevatn, 1414 IV Haukelisæter, 1415 I Bjoreio, 1415 II Nordmannslågen, 1415 III Hårteigen, 1415 IV Eidfjord, 1416 II Hardangerjøkulen, 1416 III Myrdal, 1514 I Frøystul, 1514 IV Møsstrand, 1515 I Skurdalen, 1515 II Kalhovd, 1515 III Lågaros, 1515 IV Hein, 1516 III Hallingskarvet.

§ 2 Føremål

Føremålet er å verne eit særmerkt og vakkert natur- og kulturlandskap med mellom anna eit variert dyreliv, med kulturminne og til dels med særs urørte naturområde i tilknyting til Hardangervidda nasjonalpark.

§ 3 Rettstilhøve

Grunneigarar og andre rettshavarar skal framleis ha eigedomsrett og bruksrett i landskapsvernområdet og kan nytte rettane i den grad det ikkje kjem i strid med verneføremålet. Det same gjeld bruk av allmenningsrettar etter fjellova. Der vernereglane gjev løyve til bruk, gjeld dette berre i høve til vernet og gjev ikkje løyve til bruk eller utnytting i strid med rettar eller lovreglar.

§ 4 Vernereglar

4.1 Landskapet

4.1.1

Landskapet skal vere verna mot utbyggingar, anlegg og andre inngrep av alle slag, medrekna vegbygging, nydyrking, gjødsling, drenering og anna form for tørrlegging, bergverksdrift, massetak, vassdragsreguleringar, framføring av kraft- og telefonliner, taubaner, heiser, oppføring eller ombygging av bygningar, parkering av campingvogner, brakker o.l. Kulturminne må ikkje påførast skade. Det er heller ikkje tillate å utføre forundersøkingar for tekniske inngrep. Opplistinga er ikkje uttømmande.

4.1.2

Reglane under pkt. 4.1.1. skal ikkje vere til hinder for:

a) Vedlikehald av bygningar, anlegg, bruer og klopper.
b) Naudsynt inngjerding av samlekve.
c) Naudsynt merking og kvisting av ski og turistløyper der dette følgjer gjeldande vinter- og sommarmerking.

Alle skal oppføre seg omsynsfullt og varsamt for ikkje å skade natur- og kulturverdiane eller vere til ulempe for andre. Det er ikkje tillate å forsøple naturen.

4.1.3

Forvaltningsstyresmakta kan i samråd med kulturstyresmaktene gje løyve til:

a) Ombygging av bygningar innafor eksisterande grunnflate.
b) Mindre tilbygg til bygningar.
c) Riving av gamle bygningar og oppføring av nye med same storleik og for same bruk.
d) Bygging av naust for opplag av båt og utstyr til fiske.
e) Naudsynt merking og kvisting av nye ski og turistløyper.
f) Bygging av bruer og klopper.
g) Restaurering av steinbuer.
h) Nybygg eller større tilbygg til eksisterande bygningar, i særskilde tilfelle i samband med landbruksutnytting, utnytting av statsallmenning eller drift av turisthytte.
j) Vedlikehald, naudsynt skjøtsel og evt. restaurering av kulturminne og kulturmiljø.

4.2 Ferdsle

4.2.1

Forvaltningsstyresmakta kan stille krav om løyve ved organisert ferdsle som kan skade verneverdiane, jf. forvaltningsplanen.

4.2.2

Militær øvingsaktivitet krev løyve frå forvaltningsstyresmakta. Reglane er ikkje til hinder for gjennomføring av militær operativ verksemd.

4.2.3

Dersom omsyn til natur, dyreliv eller kulturminne tilseier det, kan forvaltningsstyresmakta syte for at opparbeidde turistruter og –løyper vert omlagde eller nedlagde.

§ 5 Område med fuglelivsfreding

I nedre del av nedslagsfeltet til Hondlevassdraget skal følgjande vernereglar gjelde:

a) Fuglar og deira reir og egg skal vere freda mot skade og øydelegging av alle slag. Det kan drivast vanleg jakt på rype.
b) Fuglelivet skal vere verna mot uro og fotografering i yngletida.
c) Hundar må ikkje sleppast laus i området. Unnateke er bruk av hund til jakt i lovleg jakttid, gjetarhundar for gjeting og sanking av beitedyr og godkjende hundar i samband med oppdrag i politi- og fjellsikringsteneste.
d) Nye dyreartar må ikkje innførast.
e) Forvaltningsstyresmakta kan fastsetje reglar om regulering av ferdsla dersom dette syner seg naudsynt for å oppfylle føremålet med fredinga.

§ 6 Generelle reglar om unnatak

Forvaltningsstyresmakta kan gjere unnatak frå reglane i § 4 og § 5 for tiltak ut frå vesentlege samfunnsmessige omsyn, for vitskapelege føremål, når føremålet med fredinga krev det og i særlege tilfelle, når det ikkje er i strid med føremålet med landskapsvernområdet.

§ 7 Forvaltning

Direktoratet for naturforvaltning avgjer kven som skal ha forvaltningsmynde etter forskrifta

7.1 Samarbeidsrådet for Hardangervidda

Miljøverndepartementet kan peike ut eit samarbeidsråd for Hardangervidda samansett av representantar for brukar- og verneinteresser og forvaltninga. Sekretær for rådet vert oppnemnd av Miljøverndepartementet.

7.2 Nærare reglar for forvaltningsorgana

Direktoratet for naturforvaltning kan fastsetje nærare reglar for forvaltningsorgana si organisering, utøving av mynde og arbeid elles.

Forvaltningsstyresmakta skal utarbeide ein forvaltningsplan for landskapsvernområdet. Planen skal godkjennast av Direktoratet for naturforvaltning.

§ 7 Iverksetting

Forskrifta trer i kraft straks.

Vedlegg 2
Kriterium for inngrepsfrie område (tyngre tekniske inngrep)

INNGREPSFRIE NATUROMRÅDER - DEFINISJONER OG INNDELINGER

Inngrepsfrie naturområder:
Alle områder som ligger mer enn en kilometer (i luftlinje) fra tyngre tekniske inngrep.

Inngrepsfrie naturområder er inndelt i soner basert på avstand til nærmeste inngrep:

Inngrepsfri sone 2:	1-3 kilometer fra tyngre tekniske inngrep
Inngrepsfri sone 1:	3-5 kilometer fra tyngre tekniske inngrep
Villmarkspregede områder:	> 5 kilometer fra tyngre tekniske inngrep

Inngrepsnære naturområder
Områder som ligger mindre enn en kilometer fra tyngre tekniske inngrep betegnes som inngrepsnære.

Tyngre tekniske inngrep
Følgende tiltak og anlegg er i denne kartleggingen definert som tyngre tekniske inngrep:

- offentlige veier og jernbanelinjer, unntatt tunneler
- skogsbilveier
- traktorveier, landbruksveier, anleggs- og seterveier med lengde over 50 m
- gamle ferdselsveier rustet opp for bruk av traktor og/eller terrenggående kjøretøy
- godkjente barmarksløyper (Finnmark)
- kraftlinjer med spenning på 33 kV eller mer
- magasiner (hele vannkonturen ved høyeste regulerte vannstand), regulerte elver og bekker
- kraftstasjoner, rørgater, kanaler, forbygninger og flomverk

Kilde: http://www.dirnat.no/wbch3.exe?p=1618 (februar 2003)

Vedlegg 3
Nytte og ulemper ved ulike transportløysingar i utmark

Transport-middel **Ulempe**	**Motorbåt**	**Traktor m/hengjar**	**Terrengbil**	**Snøscooter**	**Sjøfly**	**Helikopter**	**Hest med kløv**
Vurdering av ulemper							
Terrengslitasje	Ingen	Stor; avheng av standard på slepe og fukttilhøve	Rel. stor; avheng av standard slepe og fukttilhøve	Ingen, utover mellombels spor i snøen	Ingen	Ingen	Slitasje ved kløving langs fast trase
Støy	Rel. liten; lyd ber godt over vatn	Moderat; lyden vert dempa av vegetasjon o.l.	Moderat; lyden vert dempa av vegetasjon o.l.	Moderat; lyden ber godt på snødekt mark	Rel. mykje; lyden ber langt frå kjelde i lufta	Mykje; lyden ber langt frå kjelde i lufta	Ingen
Uroing på dyreliv	Rel. lite	Rel. lite	Rel. lite	Rel. lite	Rel. lite	Rel. lite	Folk i følgje vil skremme
Uroing på folk (reaksjon)	Rel. lite	Moderat akseptert langs slepe	Skapar reaksjonar; ikkje akseptert	Moderat akseptert ved nyttebruk	Moderat akseptert	Moderat akseptert	Positiv reak-sjon; trivsels-element
Landskaps-verknad	Synleg på vatn – verknad av opplag/naust	Synleg i terrenget; slitasje/slepe	Synleg i terrenget; slitasje/slepe	Godt synleg i terrenget; spor midlertideg	Godt synleg, men kort tid	Godt synleg, men kort tid	Rel. lite synleg - ikkje fra-mandelement
Energibruk	Rel. lite i høve til nyttelast	Moderat i høve til nyttelast	Moderat i høve til nyttelast	Moderat i høve til nyttelast	Stor i høve til nyttelast	Stor i høve til nyttelast	»Bioenergi»
Behov for tilrettelegging	Lite; evt. naust	Trong for slepe el. køyrespor	Trong for rel. god slepe	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen
Risiko for uhell	Moderat	Liten	Liten	Moderat	Moderat	Moderat	Rel. liten
Forureining	Utslipp og oljesøl i vatn	Rel. lite	Rel. lite	Olje og avgasser i snø	Utslipp og oljesøl i vatn	Lite	Hestemøkk
Energiforbruk pr. kilo	Moderat	Moderat	Moderat	Moderat +	Høgt	Høgt	Biobrensel
Vurdering av nytte							
Lastekapasitet	500 kg	4-6 tonn	500 kg – 1 tonn	500 kg	200 kg – 400 kg	800 kg	80 kg - 120 kg
Personkap.	3 – 4 pers.	Mange på tilhengjar	2 – 10 pers.	2 – 4 pers. m/slede	3 – 4 pers.		1 (ridande)
Tilgjenge	God	God	God	God	Variabel (leige)	Variabel (leige)	Variabel; eigen el. leige
Hastighet	Moderat (10-15 km/t)	Rel. lav (5-15 km/t)	Moderat 10-20 km/t)	Rel. stor (10-20 km/t)	Stor hast.	Stor hast.	Lav (3-5 km/t)
Stabilitet ved drift	Vanskeleg i sterk vind	Vanskar ved særleg fuktige forhold	Vanskar ved fuktige forhold	Vanskar ved laus og roten snø	Stoppar opp ved sterk vind, uver og tåke	Vanskar i uver og tåke.	Stoppar ved skade

Vedlegg 4
Retningsliner for redningsteneste i verneområde

DIREKTORATET FOR NATURFORVALTNING
Kontoradresse : Tungasletta 2 Telefon: 73 58 05 00 Telefaks: 73 58 05 01
Hjemmeside: http://www.naturforvaltning.no/
Postadresse: 7005 Trondheim

KOPI

Fylkesmennene

Deres ref.	Vår ref. (bes oppgitt ved svar)	Dato
	99/2396-1 AH/AREA	01.03.99
	Arkivkode: 423.5	

Redningstjeneste i verneområder. Hjelpekorpsenes bruk av snøscooter.

Etter lov om naturvern av 19. juni 1970 nr 63, § 22, 1. og 2. ledd er det i utgangspunktet mulig å regulere eller forby enhver motorisert ferdsel i verneområder. Hvilke restriksjoner som finnes fremgår konkret av forskriftene for det enkelte verneområde.

I naturvernloven § 22, 3. ledd er det imidlertid gjort unntak for "ferdsel som skjer i politi-, brannvern-, ambulanse- eller sikringsøyemed". Tilsvarende unntak er derfor tatt inn i alle nyere verneforskrifter.

For å unngå misforståelser omkring begrepet "sikringsøyemed", og hindre ulik praktisering av dispensasjonsbestemmelsene, har det vært nødvendig med en klargjøring/grenseoppgang i forhold til hjelpekorpsenes virksomhet. Målsettingen har vært å finne frem til praktikable retningslinjer og rutiner som både ivaretar hensynet til verneverdiene i et område – og behovet for forberedende og forebyggende redningstjeneste/sikringstjeneste.

Vi har derfor i samarbeid med Justisdepartemetet trukket opp noen retningslinjer for arbeidet med slike saker. I den forbindelse har vi også hatt møte med Røde Kors, Norsk Folkehjelp og FORF.

Vi ber om at fylkesmennene snarest orienterer aktuelle hjelpekorps om de retningslinjene som er inntatt nedenfor. Justisdepartementet vil besørge nødvendig informasjon til politiet.

Naturvernloven § 22, 3. ledd. Unntak for ferdsel i "sikringsøyemed".

Konkrete redningsaksjoner er unntatt fra forbudet mot motorferdsel i verneområder, jfr. naturvernloven § 22, 3. ledd.

I tillegg kan f.eks nødvendig motorferdsel i forbindelse med avsperring eller skilting av et særlig rasfarlig sted/område komme inn under bestemmelsen. Likeledes nødvendig motorferdsel i forbindelse med isforhold eller isgang helt utenom det vanlige. Det er politiets ansvar å bedømme/avgjøre behov og omfang av slike sikringstiltak og besørge nødvendig iverksettelse. Forvaltningsmyndighet/oppsyn skal imidlertid ha melding om de beslutninger som politiet har truffet. I disse sakene vil det ikke være nødvendig å søke forvaltningsmyndigheten om tillatelse.

Forberedende redningstjeneste

Utgangspunktet må være at all øvingsvirksomhet som kan legges utenfor et verneområde, **skal** foregå utenfor verneområdet. Dette gjelder f. eks opplæring i bruk av snøscooter og sambandsutstyr.

"Kjentmannskjøring" eller øvingskjøring med snøscooter krever særskilt dispensasjon fra verneforskriftene. Dispensasjon kan gis av forvaltningsmyndigheten for verneområdet (fylkesmannen for nasjonalparkene) med bakgrunn i plan som er godkjent av politimesteren. Ved behov kan slike dispensasjoner gis for flere år.

Hjelpekorpsene skal sende søknader om dispensasjon til forvaltningsmyndigheten for verneområdet - via den ansvarlige politimester. Politimesteren gjennomgår søknadene og gir sin vurdering før søknaden blir oversendt til forvaltningsmyndigheten.

Hvis tidspunktet for kjøringen ikke er konkret fastsatt i dispensasjonen, skal politimester og fylkesmann/oppsyn gis beskjed før kjøringen finner sted. Enkeltstående øvelser som ikke er nedfelt i slik plan, kan unntaksvis få dispensasjon etter forutgående godkjenning/anbefaling fra politimesteren.

Alle søknader om kjentmannskjøring bør vurderes med bakgrunn i områdets sårbarhet, hensynet til dyrelivet, områdets utstrekning, bruk av området til friluftsliv, utskifting av folk i hjelpekorpsene osv. Hovedregelen skal være at man gjør seg kjent i aktuelle områder uten bruk av kjøretøy.

Forebyggende redningstjeneste

Eksempler på forebyggende redningstjeneste kan være mer rutinepreget merking/varsling av rasfare, farlige isforhold og liknende.

Dispensasjon til slikt arbeid bør i likhet med forberedende redningstjeneste vurderes i lys av plan som skisserer beredskapsbehov og tiltak i forbindelse med spesielle snø og isforhold etc. Planen må være godkjent av politimesteren.

Hjelpekorpsene skal også i slike tilfeller sende søknad om dispensasjon til fylkesmannen (ev. annen forvaltningsmyndighet for verneområdet) via politimesteren. Politimesteren gjennomgår søknadene og gir sin anbefaling før søknaden blir oversendt til forvaltnings-myndigheten. Dispensasjon kan gis for flere år.

Vi har gode erfaringer med at hjelpekorpsene drar ut sammen med oppsynspersonell ev. politi. Disse er normalt lokalkjente og vil kunne formidle nyttig informasjon og erfaring om trasévalg, rasfare, farlige isforhold osv.

Vi vil anta at det i flere områder kan være hensiktsmessig å kombinere forebyggende virksomhet med nødvendig "kjentmannskjøring".

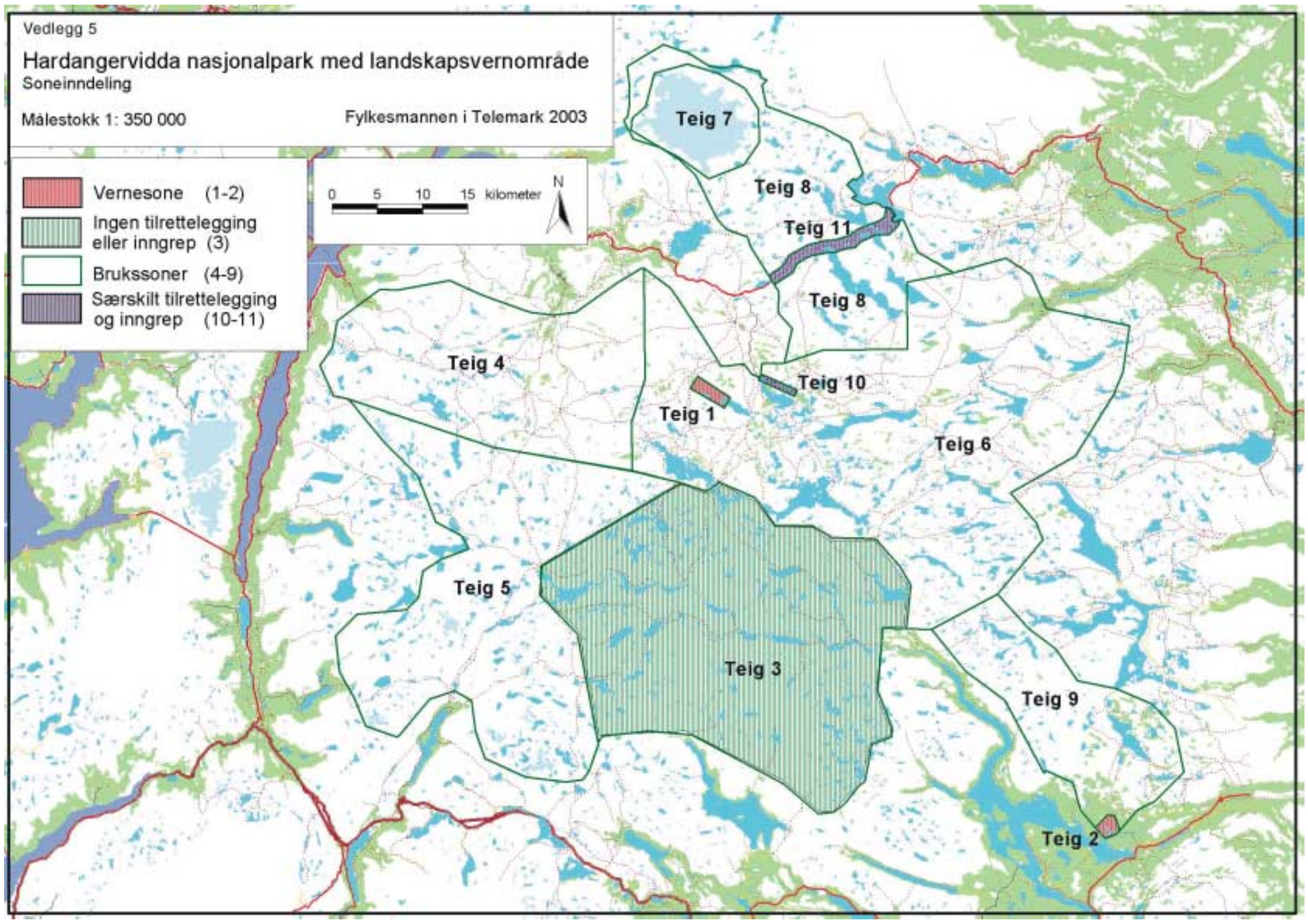
Med hilsen

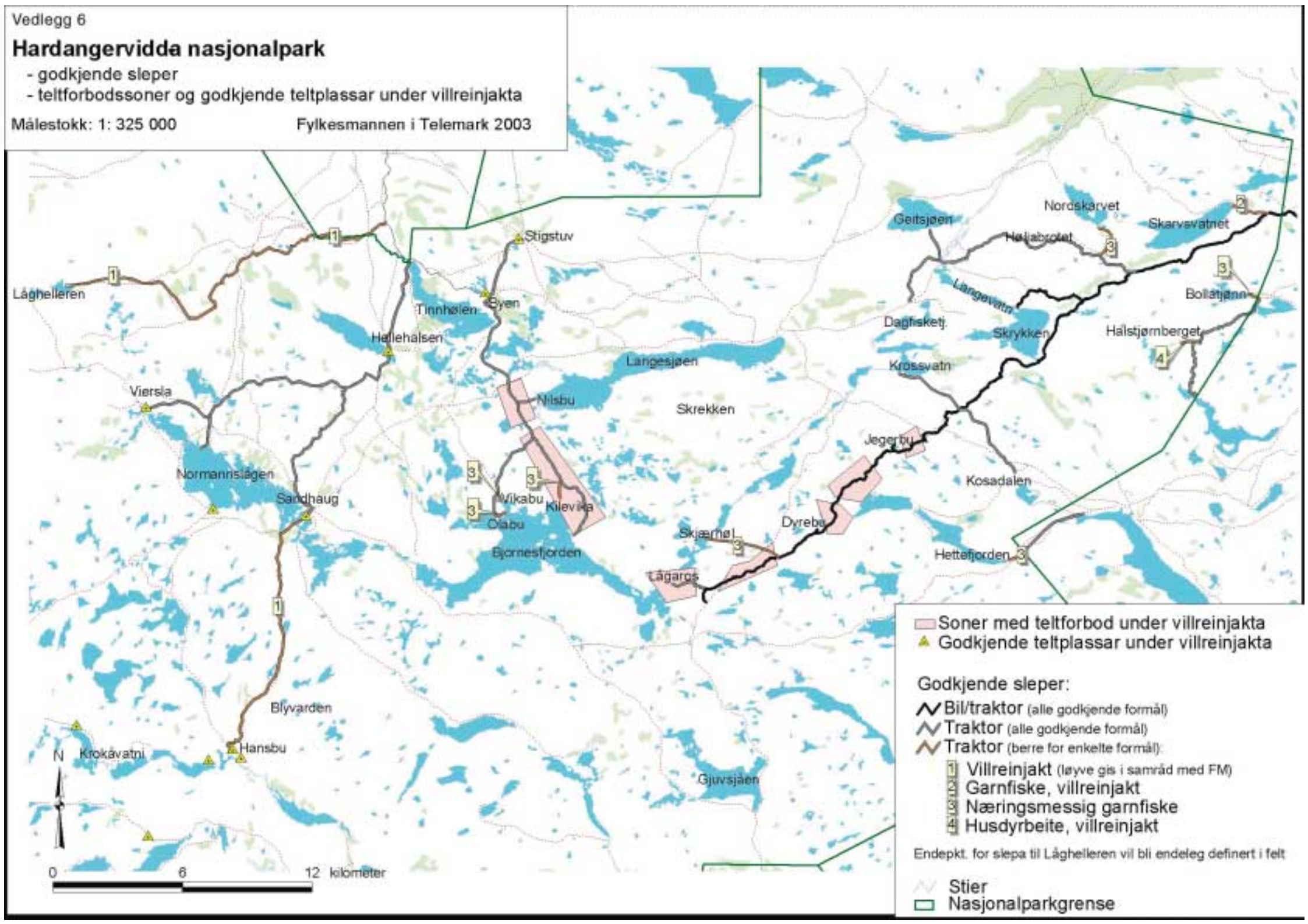
Stein Lier-Hansen
direktør

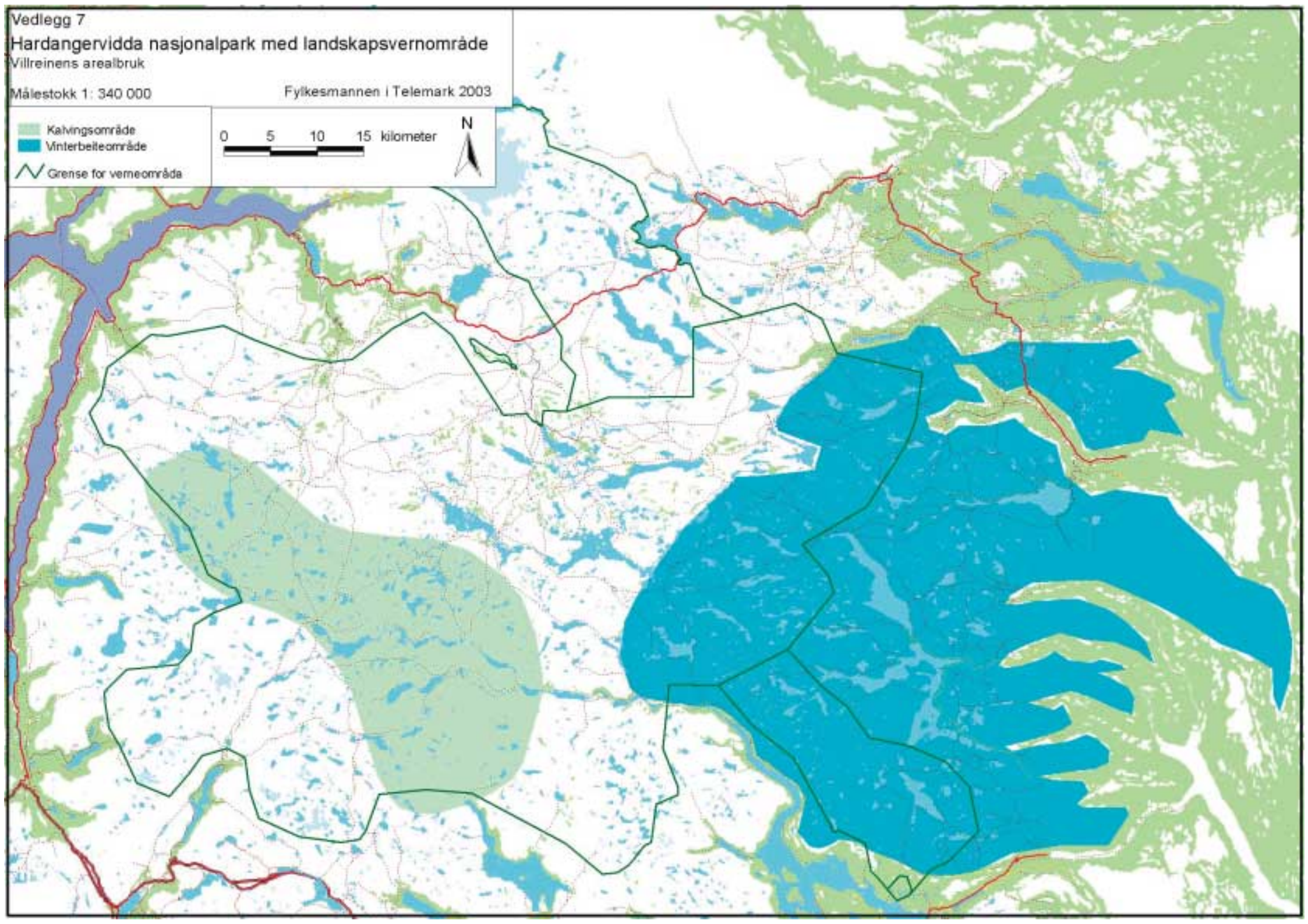
Bernt Lein

Gjenpart: Miljøverndepartementet
Justisdepartementet

Saksbehandler: Arnt Hegstad

Vedlegg 5
Hardangervidda nasjonalpark med landskapsvernområde
Soneinndeling
Målestokk 1: 350 000
Fylkesmannen i Telemark 2003
Vernesone (1-2)
Ingen tilrettelegging eller inngrep (3)
Brukssoner (4-9)
Særskilt tilrettelegging og inngrep (10-11)
0 5 10 15 kilometer
N
Teig 7
Teig 8
Teig 11
Teig 8
Teig 4
Teig 10
Teig 1
Teig 6
Teig 5
Teig 3
Teig 9
Teig 2

Vedlegg 6
Hardangervidda nasjonalpark
- godkjende sleper
- teltforbodssoner og godkjende teltplassar under villreinjakta
Målestokk: 1: 325 000
Fylkesmannen i Telemark 2003
Låghelleren
Stigstuv
Tinnhølen
Byen
Hellehalsen
Viersla
Normannslågen
Sandhaug
Nilsbu
Langesjøen
Skrekken
Vikabu
Kilevika
Olabu
Bjørnesfjorden
Blyvarden
Hansbu
Krokavatni
Gjuvsjøen
Geitsjøen
Nordskarvet
Skarvsvatnet
Høljabrotet
Langevatn
Bollatjønn
Dagfisketj.
Skrykken
Halstjørnberget
Krossvatn
Jegerbu
Kosadalen
Dyrebu
Skjærhøl
Hettefjorden
Lågarós
0
6
12 kilometer
N
Soner med teltforbod under villreinjakta
Godkjende teltplassar under villreinjakta
Godkjende sleper:
Bil/traktor (alle godkjende formål)
Traktor (alle godkjende formål)
Traktor (berre for enkelte formål):
Villreinjakt (løyve gis i samråd med FM)
Garnfiske, villreinjakt
Næringsmessig garnfiske
Husdyrbeite, villreinjakt
Endepkt. for slepa til Låghelleren vil bli endeleg definert i felt
Stier
Nasjonalparkgrense

Vedlegg 7
Hardangervidda nasjonalpark med landskapsvernområde
Villreinens arealbruk
Målestokk 1: 340 000
Fylkesmannen i Telemark 2003
Kalvingsområde
Vinterbeiteområde
Grense for verneområda
0 5 10 15 kilometer
N

DN-rapport oversikt

1997

1997-1:	Innlandsfiskeprogrammet 1991-1995	50,-
1997-2:	Boreal regnskog i Midt-Norge. Registreringer	50,-

1998

1998-1:	Plan for overvåking av biologisk mangfold	Utgått
1998-2:	Conservation and Management Plan for the Svalbard population of the Barnade goose	Utgått
1998-3:	Barskog i Midt-Norge. Utkast til verneplan. Fase II	50,-

1999

1999-1:	Miljømål for norsk oppdrettsnæring 1998-2000	Utgått
1999-1b:	Environmental objectives for Norwegian aquaculture	50,-
1999-2:	Norsk Fjordkatalog	Utgått
1999-3:	Nasjonal rødliste for truede arter 1998. Norwegian red list	50,-
1999-4:	Barskog i Øst-Norge. Utkast til verneplan. Fase II	50,-

2000

Ingen utgitte rapporter i 2000

2001

Ingen utgitte rapporter i 2001

2002

2002-1:	Naturens verdier og tjenester- en vurdering av norsk natur ved tusenårsskiftet. Pilotstudie 2000.	50,-
2002-1b:	Norwegian Millenium Ecosystem Assessment. Pilot Study 2002	50,-
2002-2:	Strategisk plan for innlandsfisk 2002-2006	50,-

2003

2003-1:	Forvaltningsplan for Hardangervidda nasjonalpark med landskapsvernområder	100,-

Utredning er utarbeidet av andre på oppdrag av DN eller i et samarbeid med DN. Innholdet har karakter av råd til DN.

Rapport er utarbeidet av DN, og gir uttrykk for direktoratets forslag eller standpunkter.

Notat er enklere oversikter, sammenstillinger, referater og lignende.

Håndbok gir veiledning og konkrete råd om forvaltning av naturen, som regel til bruk for lokale forvaltningsorganer

Temahefte gir en popularisert framstilling av et tema.

Mer info:
www.dirnat.no/publikasjoner

Direktoratet for naturforvaltning (DN) er det sentrale fagorganet for naturforvaltning i Norge. DN ble opprettet i 1985 og er underlagt Miljøverndepartementet.

Myndigheten til å forvalte naturressurser er gitt gjennom ulike lover og forskrifter. Utover lovbestemte oppgaver har direktoratet også ansvar for å identifisere, forebygge og løse miljøproblemer ved samarbeid, rådgivning og informasjon overfor andre myndigheter og grupper i befolkningen.

ISSN 0801-6119 ISBN 82-7072-547-1 TE 1068 **NOK 100,-** Alle bilete: Terje Skogland Layout: Guri Jermstad Trykk: Grytting

Direktoratet for
naturforvaltning

7485 Trondheim Telefon: 73 58 05 00 Telefaks: 73 58 05 01 www.dirnat.no